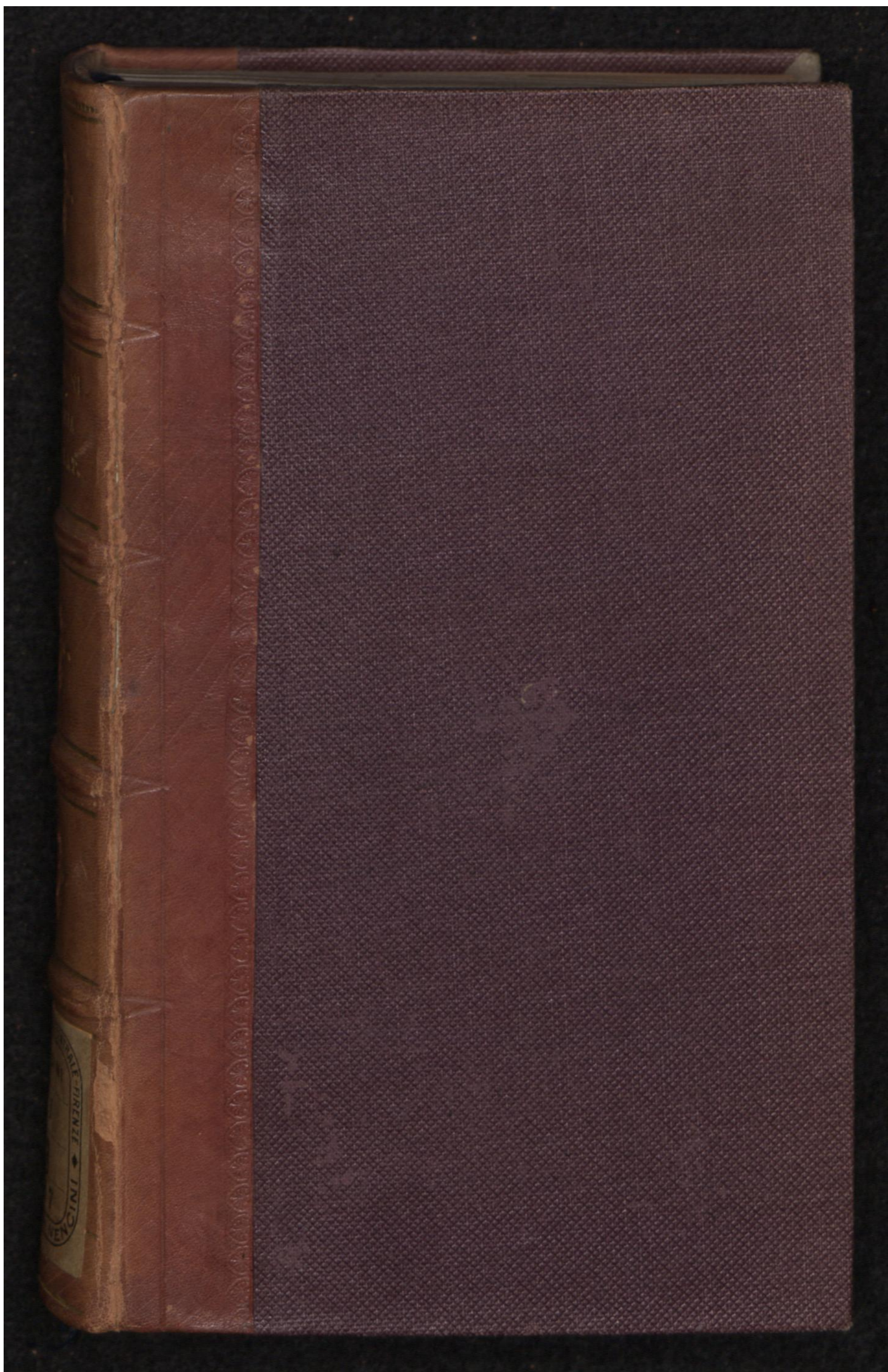
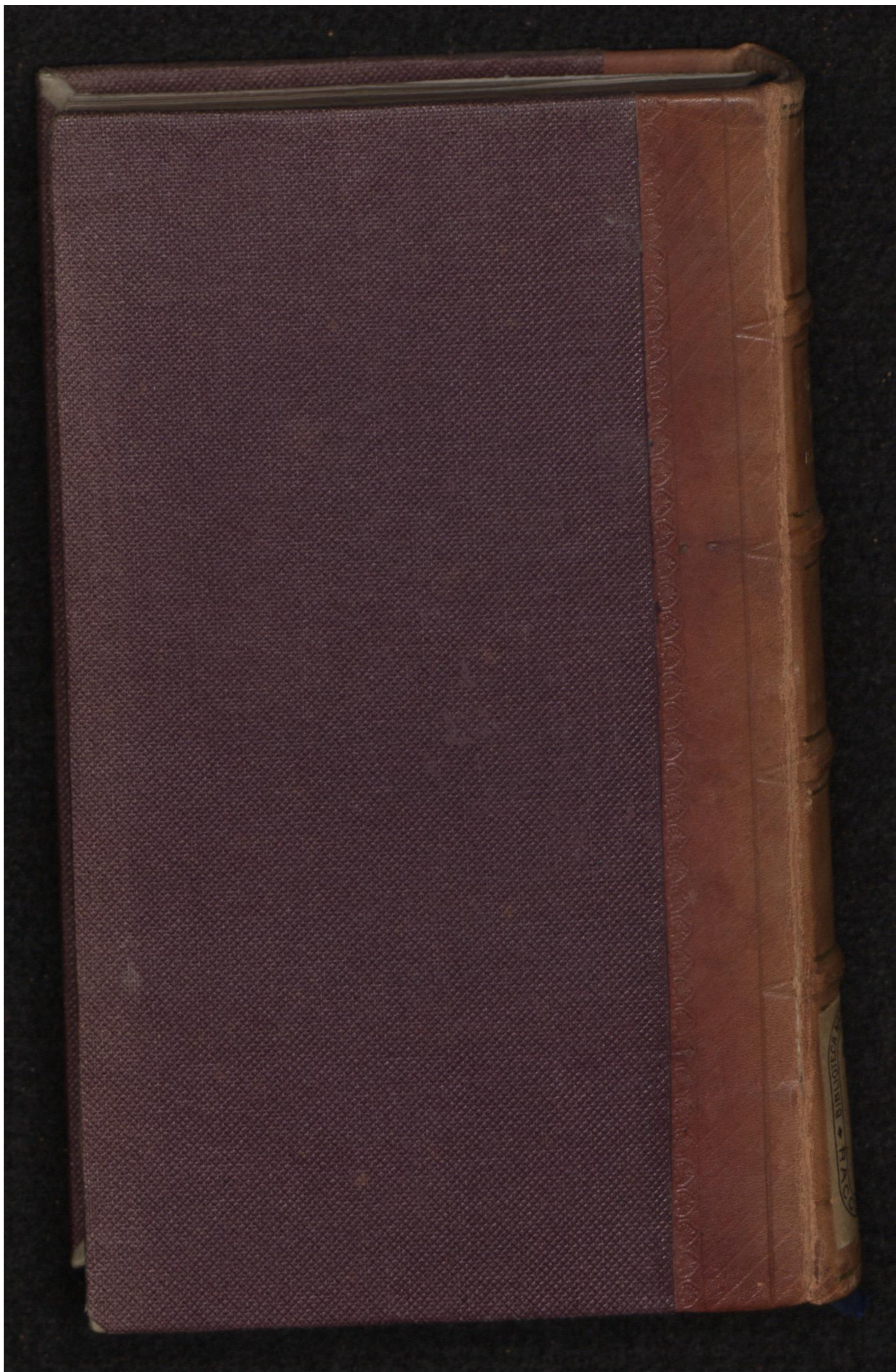

HERODIANI
HISTORIA
GRÆ. - LAT.
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI
ALDINI
I
3
47

FRANCISCVS ASVL. LECTORI. S.

Quoniam sæpe accidit, ut alius alio codex melior sit: & par est arbitrari eum, qui in alienum idioma quippiam transferre instituat, ueteres prius codices complures, atq; adeo diligenter conferat, q̃ uelit de suo iudicio periclitari: iccirco latinam Herodiani interpretationem, nulla maioris sumptus habita ratione, addendam uolumini græco censui. tu igitur lector optime, siquid ea te iuuerit: id si lubet, nostri amoris adde cumulo. Vale.

ANGELVS POLITIANVS ANDREAE MAGNANIMO. S.

Efflagitari scribis istic ab ijs, qui libros excudunt formis, Herodianum meum, meum enim iure appello, quem quasi latinitate donauerim: tum rogas codicem tibi ipsum tuum remittam aliquando nostra, ꝙ illos cupere ais, manu emendatum: remitto: sed, ut uerum fatear, leniter potius, quàm seuere castigatum: sic autem, ut nostra errata plura in eo, quàm librarij deprehendas. crediderim tamen stylo ipsi certe meo, hoc est interpretis, plus aliquanto ueniæ deberi, quàm authoris: quoniam meliuscule respondent ferè, quæ scribas, ubi sit liber quasi cursus: quàm quæ uertas, ubi nihil extra præscriptum. Accedit & illud, ꝙ hoc mihi munus interpretandi quasi leuioris operæ fuit: utpote qui diebus pauculis dictauerim sic deambulans. Itaq; tantum abest, ut mihi inde laudem petam: ut etiam abunde pulchrum fore putem, si uitauero grauiorem culpam. Quare cum amicis reliquis, tum tibi in primis, omnem huius operis defensionem non remitto solum, sed etiam propè interdico: uosq; integros ad alia reseruo, quæ post edentur. Sed quanquam plurimi sunt apud uos, qui mihi etiam plus nimio fauent: unus tamen es tu Andrea Magnanime cognomento isto tuo gentilicio dignissime, quem equidem faciam plurimi: cum ꝙ ex bonis ortus, & opibus flores, & honoribus: tum uel maxime, ꝙ ingenio es elegantissimo: moribus suauissimis: gratia penè quadam, quicquid agis, quicquid loqueris, immo etiam, si nihil agis, nihilq; loqueris, singulari: ac

uultu deniq; ipso, quod dicitur, homines deuincis. Itaq; ni-
hil quenquam metuo, ubi tu mihi studeas: nunquam enim
male de Politiano sentiet, qui placere eum Magnanimo
intelleget. Vnum tantum est, quod à te nunc contendo: cu-
res pro reliqua in nostris rebus diligentia, ut quammi-
nimum quasi degenerent ab origine, quæ mox uolumina
formabuntur: ut quia ne illæ ipsæ quidem adnotatiun-
culæ omittantur, quas marginibus adscripsimus. inter
eas uero, etiam locos puto treis, quatuor'ue ad summum
reperies, ubi fuit excusatione utendum, corrupti apud
Græcos exemplaris. ad hæc uero facile procuranda,
obeundáq; magis idoneum habere, magisq́; ex usu tuo
neminem possis, quàm Alexandrum Sartium ciuem
tuum literatum hominem, nostriq́; studiosum: tum, ꝙ ego
in hac re primum puto, neutiquam in amici negotio
dormitantem. Vale in Rusculo Fesulano. Pridie Nonas
Maias. Anno Salutis. M. CCCCXCIII.

ANGELI POLITIANI AD INNOCENtium. VIII. Pontificem Maximum præfatio in Herodiani historiam è græco in latinum conuersam.

Cum Romæ abhinc triēnium fermè in comitatu essem Florētinæ legatiōis, quæ tibi Sancte Pater Innocenti Pon. Max. ad supremæ istius dignitatis fastigiū nuper euecto gratulatum aduenerat: memini abs te mihi magna celebritate curā delegari, uertēdi in latinā orationē Romanorū principū res gestas, si quæ adhuc inter græcorū monumēta nostris intactæ hoibus reperirētur. quare cū cœlestis animi tui iudicio, nō plus mihi honoris additū, q̄ oneris iniunctū animaduerterē: ut primū Florentiā sum reuersus, altissima solicitudine circumspicere cœpi, quem potissimum ex omni Græcorū copia interpretandū suscipere̅. Occurrit autē in primis Herodianus hic excellēs rerū scriptor: & qui diu in palatina uersatus aula, affectæq; iam ætatis, historiam de suis tēporibus cōponere aggressus, neq; eloquentiæ caruerit laudibus: & fidē tamen in primis, libertatemq; retinuerit. Hoc ubi opus à nobis, neq; multo sanè negotio neq; inuita, ut arbitror, Minerua elucubratum est: ea mox tempora inciderunt: quibus & nostra impedirentur studia, &, quæ plurimū ualet in scribendo: omnis propèmodū alacritas excuteretur. Postea uero q̄ pro tua prouidētia, & pacē Italiæ cupienti reddidisti: & cū patrono meo Laurentio Medice amplissimæ quidē fortunæ, sed amplioris ingenij, prudētiæq; uiro, priuatim affinitatē contraxisti: cessit uidelicet ille quasi nimbus: suaq; mundo reddita serenitas est: sic, ut nos iā

ipsos colligamus, atq; ut grauati pluuia flores, peneq; decidui ad nouae lucis radios erigamur. Ergo & uetera edere in publicū, & noua procudere iam libet: unde aliqua modo uel tuo sacratissimo nomini celebritas, uel nostris tēporibus claritas, uel studiosis ēt hoībus utilitas pariatur. Caeterū Herodianū hunc nostrū, donec maiora tibi, ac fortasse meliora parturimus: uti praeludiū aliquod ueri, iustiq; laboris, laeta rogamus fronte excipias summe Pontifex: magnā in eo negotiorū, personarūq; uarietatē, multā rerū nouitatē deprehensurus: crebrásq; in utrāq; partē fortunae ceu uacillātis exēpla, consiliáq; admirabilia, et cōsiliorum inopinatos euētus, grauesq; pro tēpore sententias, et plenā ubiq; dignitatis, plenā suauitatis orationem, copiosam uidelicet quandā ad instruēdos mores supellectilē, et ceu speculū humanitatis, in quod inspicere omnis uita, unde ea capere, atq; haurire documēta queat, per quae uel publicis, uel priuatis rōibus cōsulatur. Quae sanè nostrae fuerūt partes, tentauimus profecto: utinamq; ēt effecerimus, uti oīa ex fide respōderēt: ne inepta peregrinitas, ne graeculae usq̄ figurae, nisi si quae iā pro receptis habētur: latinā quasi polluerēt castitatē: ut eadem propemodū esset linguae utriusq; pspicuitas: eaedēq; mundiciae: idē utrobiq; sensus, atq; indoles: nulla uocū morositas: nulla anxietas. Tu quādo nobis aliquod ceu signum ex arce ista tui Pōtificatus ad bene sperandū sustulisti, perge obsecro Sanctissime Pater: perge inq̄, fouere atq; illustrare bonas artes, quae sese pedibus istis sanctissimis aduoluūt supplices: numēq; tuū aduersus rudē inscitiā, tetrāq; barbariā implorant: ut à quo pax Italiae, atq; adeo terrarū orbi restituta est: etiā ab eodē pacis alumnae literae, ab iniuria scilicet, atq; indignitate uindicentur.

HERODIANI HISTORIAE DE IMPERIO post Marcum, uel de suis temporibus, liber primus è græco tralatus, Angelo Politiano interprete, ad Innocentium. VIII. Pon. Max.

PROOEMIVM.

q VIRES Antiquas posteris prodiderunt, ueteremq́; historiæ memoriã renouare literis studuerunt: ei magna ex parte, dum famam eruditionis affectant, nomenq́; suum conantur ab iniuria obliuionis asserere: minus sanè multam in ueri peruestigatione, q̃ in exornanda, componendaq́; oratione, industriam posuerunt: rati s. neq;, siquid in rebus à suo seculo remotissimis falsi proderetur, posse refelli: & se tamen suauitate narrationis amplissimum laboris, ingenijq́; sui fructum percepturos: alij uero priuatis inimicitijs, tyrannorumq́; odio prouecti, aut in laudes principum, ciuitatum, priuatorũq; hominum immodicis assentationibus effusi, tenues per se res, atq; humiles, scribendi tamen artificio, longe supra ueri fidem sustulerunt: ego uero contra, non quidem acceptam ab alijs, aut incognitam, aut testibus egentem historiam: sed eorum, qui legent sensibus adhuc, memoriæq; inhærentem, summa uel fide, uel diligentia collectam, conscribendam suscepi: sperans haud iniucundam fore posteritati earum rerum notitiam, quæ multæ sanè, atq;

magnæ, haud ita longo tẽpore acciderunt. nam siquis ab Augusto usq; principe omnem ætatem complectatur animo: cum .s. Romanorum potentia ad unius est arbitrium deuoluta: ne annis quidem illis circiter ducentis (tot enim fermè ad Marci tempora numerantur:) aut imperiorũ tam diuersas successiones reperiet, aut bellorum uel ciuilium, uel externorum tam uarios casus, atq; euentus: in tot excitas gentes, tot urbes nostras, barbarasq; expugnatas. præterea terræmotus, & pestilentias, uitas quoq; principum, & tyrannorum adeo nouas, atq; inauditas: ut nulla ijs apud ueteres consimilia exempla, aut certe q̃ paucissima inueniantur: quorum alij diuturnam, alij breuem potentiam obtinuerunt: nonnulli autem uix dum inito honore, imperatoresq; dũtaxat appellati, eodem illo, quo susceperant die, imperiũ amiserunt. nam cum sexaginta annis plures, q̃ pro tempore principes urbs Roma pertulerit: factum ex eo est, uti multæ sanè, uariæq; res, atq; admiratione dignæ exorirẽtur. q̃ppe ætate prouecti principes, ut pote rerum, negotiorumq; periti, diligentius sese, suosq; regebant: contra adolescentes molliter, atq; indulgenter habiti, noua .s. permulta designabant: quo factum est, ut dispari ætate, atq; licentia, disparia quoq; studia moresq; sequerentur. Hæc quemadmodũ gesta sint tẽporum ipsorũ, atq; principum seruato ordine perscribemus.

Imperator Marcus filias quidẽ suscepit cõplures, mares autem duos: horum alter natu minor adolescentulus admodum fato est functus: Verissimo nomen fuit: alterum uero Commodum nomine, magna diligentia, curaq; pater educauit: accitis undiq; uiris doctrina claris, maximaq; proposita mercede, uti mores pro se quisq; filij, in-

geniumq́; excolerent. Filias porrò cum adoleuissent, optimis ex ordine senatorio uiris collocauit: neq; enim qui longam generis seriem præferrent, aut qui opes nimias ostentarent: sed qui morum probitate atq; modestia, uitæq́; innocentia præcellerent, eos sibi generos deligendos putabat: hæc enim sola animi bona certa esse, stabiliáq; ducebat. Virtutem nullam non magnopere exercuit: adeo literarum antiquitatis studiosus, ut nemini sit in eo genere Græcorum, Romanorumq́; secundus. argumento sunt permulta, quæ ab illo dicta, atq; conscripta, ad nos usq; peruenerunt. Adeo uero ciuilem sese, & commodũ omnibus principem præstabat: ut adeuntium cuiuis dextram placide daret: neminemq́; à suis custodibus prohiberi aditu pateretur: solusq́; imperatorum sapientiæ studium non uerbis, aut decretorum scientia, sed grauitate morũ, uitæq́; continentia usurpauit: quo factum est, ut magnum sapientum uirorũ prouentum ætas illa extulerit: solent enim plerunq; homines uitam principis æmulari. Quæcunq; igitur ab illo modeste, atq; fortiter domi, forisq́; sunt gesta: qualemq́; porrò se aduersus barbaras nationes septentrioni subiectas, soliq; orienti gesserit: ea sunt multorum, doctissimorumq́; hoĩum cõprehensa monimẽtis: quæ uero post Marci obitum per uniuersam ætatẽ uisa mihi, auditaq́; sunt: nõnulla item in experiundo cognita, ut pote ĩ publicis officijs, principalibusq́; uersato: ea nunc cõscribenda suscæpi. Senem iã Marcum, neq; ætate solum, sed laboribus multis, curisq́; confectum, dum in Pãnonijs ageret: grauissimus repente perculit morbus. quare cum deploratã planè salutem suã sentiret: anxius uidelicet agebat, ne filius, qui tum primã inierat adole-

scentiam: siue ætatis feruore nimio, siue licentia quadam
summa, quã in orbitate esset habiturus: bonis artibus, stu
dijsq; relictis, ebrietati sese, & crapulæ dederet: quippe
facile ingenia adolescentiũ à recta, honestaq; disciplina
ad luxũ, uoluptatesq; delabuntur. Terrebat insuper ho=
minẽ minime imperitũ, multorũ memoria principũ, qui
iuuenes imperiũ suscepissent: ut Dionysij Siciliæ tyranni,
cuius tanta fuit intẽperantia uictus: ut nouarũ uolupta=
tum inuentores summis afficeret præmijs: ut itẽ eorũ, qui
Alexandro successerũt: ita. n. cõtumeliose, uiolẽterq; domi
nati sunt: ut illius imperio graue dedecus cõciliarint. si=
quidẽ Ptolemæus eò turpitudinis prolapsus est: ut contra
Macedonũ, atq; adeo græcorũ oĩum leges, ẽt sororijs amo
ribus implicaretur. Antigonus autẽ quo liberum patrem
representaret, pro causia et diademate Macedonico, he-
deram capiti circũdare, thyrsumq; pro sceptro gestare est
solitus. Solicitabãt aĩum senis recentia quoq; exempla: ut
Neronis ipsius, q ne à materna qdẽ cæde abstinuerit, &
se ridiculũ populo spectaculũ præbuerit: ut itẽ Domitia=
ni, q nihil sibi ad extremã crudelitatẽ reliq fecerit. Has
igitur tyrannidũ imagines cũ aĩo uolutans, inter spẽ, me
tumq; agitabatur. Terrebat præterea illũ Germaniæ ui
cina gens: quã nõdum plane subiecerat: sed partim in
societatẽ adsciuerat: alios armis, belloq; edomuerat: non=
nulli ẽt ex ijs effugerãt, metuq; principis in præsens con
tinebãtur. quare dubitabat, ne despecta mox filij ætate,
arma resumerẽt: qppe barbaris mos, q̃libet leuibus mo-
mentis, aut causis ĩpelli. His igitur curarum fluctibus æ-
stuans, amicos, propinquosq; oẽs, quotquot aderãt, cõuo-
cari iubet: q postq̃ cõuenerũt: cõstituto in eorũ conspectu

adolescente filio, paulumq́; se è grabato subleuans, huiu-
scemodi habuit orationẽ. Dolere uos, atq; angi, cum ita
me affectum cõtemplamini, minime mirandũ: quippe hu
manũ est humanis casibus ingemiscere: multóq; magis mi-
sericordiã prouocant, quæ oculis usurpamus. cæterũ pe-
culiaris uobiscũ nostra ratio est: nã de mei erga uos ani-
mi cõscientia mutuã spero à uobis quasi meo iure bene-
uolentiam. Nunc aũt illud incidit, cũ & mihi sit iudiciũ
faciundũ, frustrà ne uobis honorẽ tãdiu habuerim, stu
diumq́; omne meum lubẽs detulerim: et uobis referenda
gratia ostendẽdum, nõ esse eorum, quæ acceperitis ime-
mores. Videtis filium quẽ ipsimet educastis, primas nunc
adolescẽtiæ metas ingredientẽ, quasiq; in salo atq; in flu-
ctu uitæ gubernatoribus indigentẽ, ne rerum imperitia
de recto quasi cursu ablatus, malis artibus impingat. Este
igitur uos illi pro me uno multi parẽtes, excolẽdo. s. atq;
optima suggerendo: neq;. n. aut pecuniæ uis tyrannidis lu
xuriã explere, aut stipantia satellitum agmina tueri prin
cipem possunt: nisi illi ipsi, quos regas, animum imperãti,
beneuolẽtiamq́; accõmodent. quippe ij demum diu, tutóq;
imperant: qui nõ metum ex crudelitate, sed amorẽ ex
bonitate ciuium suorum animis instillant. neq;. n. quos ser-
uire necessitas coẽgit: sed quos obtẽperare sua quenq; uo
luntas adegit, ij sunt in agendo, patiẽdóq; à suspicione
oĩ, assentationeq; uacui: nunq̃q; imperia detrectant, nisi
uiolenter, cõtumeliosẽq; sint habiti. Est autẽ difficile in ma
xima licentia moderari sibi: quasiq; frenos imponere cu
piditatibus. quod si bene uiuendi authores illi fueritis: &
quæ nunc corã audit, idẽtidem admonueritis: una opera
& ipsum uobis, reliquisq́; omnibus optimum principem

reddetis, & memoriam nostram demerebimini: quam. s immortalem hac una rõne poteritis efficere. Talia dicentem Marcum ita repente animus defecit: ut statim conticesceret, ac langore nimio supinus in lectulum re laberetur. Tanta autem quicunq; aderãt miseratio inuasit: ut ex ijs nõnulli prae dolore parum animi cõpotes, clamorem extollerent. Sed ille cum diem unum duntaxat, noctemq; superuixisset: fato est functus: sic, ut magnum sui desyderium eius aetatis mortalibus, posteris uero etiã uirtutis memoriã reliquerit sempiternã. Postq̃ uero illius mortem fama uulgauit: incredibilis repente exercitum ipsum, plebemq; adeo omnem luctus occupauit: neq; ulli sane Romanae ditionis mortales fuerunt, qui nõ eiuscemodi nuntiũ multis lachrymis exceperint: omnesq; eum uelut una uoce alij parentem probũ, alij bonum ĩperatorẽ: quidã fortissimum ducem, nõnulli ẽt continentem, moderatumq; principẽ uocitabant: neq; sane quisq̃ falsus habebatur. Paucis autem post diebus, celebrato iam funere, uisum amicis est, adolescentem adducere ad exercitum, ut & milites alloqueretur, & (qui nouis imperatoribus mos est:) pecunijs elargiendis, uelut authoramento quodã illorum sibi animos adiungeret. Edictum itaq; omnibus, ut in campũ de more adessent frequentes. Cum itaq; processisset Commodus, ac rem diuinam fecisset: erectumq; ad hoc ipsum medijs castris tribunal conscendisset: paternis amicis, qui multi sane, doctissimiq; uiri aderant, circunstantibus, ad hũc ferme modum uerba fecit. Communem mihi esse uobiscum huius moerorem calamitatis: neq; uos aliter quàm meipsum affectos esse planissime persuasum habeo. neq; enim ego superstite parente ipso

meo, superiorem me uobis unquam gessi: nam ille ita nos
uniuersos, ut unum aliquem diligebat: lubentiusq́; me cō-
militonem, q̃ filium uocitabat: quippe hanc naturæ ap-
pellationem, illam uero uirtutis communicationem existi-
mabat. Quin infantem sæpe me in ulnis gestans, uobis
dabat in manus: quasiq́; uestræ mandabat fidei: qua-
propter minime dubito, quin mihi omnem sitis beneuolen
tiam exhibituri: cum pro alumno me maiores natu ha-
bere debeant: ipsos autem æquales cōdiscipulos armorū
iure appellauerim: siquidem ita nos uniuersos, ut unum
aliquem pater diligebat: omniq́; uirtutum studio, ac bonis
artibus curabat instituendos. Nunc me post illum uobis
fortuna principem dedit: non quidem ascititium, quales
ante me fuerunt: neq; uelut acquisito imperio gloriantem:
quippe unus ego uobis natus, educatusq́; in aula, priua-
tisq́; intactum cunabulis, statim me ut ex aluo prodie-
ram imperatoria purpura suscepit: simulq́; sol hominem
me uidit & principem. Hæc cum animis uestris repu-
tantes, iure principem colite, non datum uobis, sed na-
tum. nam pater quidem iam in cælum euectus, consors
est, consessorq́; deorum: nobis autem orbis terrarum gu-
bernacula, rerumq́; humanarū cura incumbit: quæ quos
successus, quantasq́; habituræ sint uires, in uestra manu
est. si enim belli reliquias fortiter deleueritis, & impe-
rij romani terminos ad oceanum usq; promoueritis: cū
ipsi uobis ingentem gloriam comparabitis: tum communis
parentis memoriæ debitam gratiam referetis. atq; eum
quidem exaudire, quæ dicimus, & intueri præsentem
quæ gerimus, credite. nos autem fœlicissimos, qui be-
nefactorum nostrorum testem eiuscemodi simus habituri.

Quae igitur ad hanc diem fortissime prosperrimeq; gessistis: illius .s. sapientiae, gubernationiq; tribuuntur: quae autem mecum, hoc est cum iuuene imperatore uestro praeclare feceritis: ea sunt uobisipsis quasi peculiarem cum fidei, tum uirtutis claritudinem paritura. Quocirca & aetati meae rebus strenue gerendis authoritatem conciliabitis: & barbara gens initio noui principatus repressa, neq; in praesens contemptu aetatis nostrae se efferet audacius, & suis nunc edocta periculis, metu deinceps perpetuo cohercebitur. His dictis pecuniã magna copia elargitus, ut sibi animos militum fidos faceret: in aulam reuersus est. Igitur breue sane ad tẽpus oĩa paternis amicis authoribus gerebantur: qui assiduitate, prudentiq; consilio nullo loco deerant: tantum ei tribuẽtes laxamenti, q̃tum satis esse ad tuendã corporis ualetudinẽ arbitrabantur. Paulatim deinceps irrepsere nõnulli ex aulico famulitio: qui sibi ad corrumpendã iuuenis ĩperatoris indolẽ nihil facerent reliqui. Quippe mensarij adulatores, qui uentre, atq; obscenis uoluptatibus foelicitatẽ metiebantur: idẽtidẽ illum urbis delitiarum admonebãt: et nunc quae illic uisu, audituq; iucunda forẽt, commemorabãt: nunc rerum oĩum copiã, atq; affluẽtiam ferebãt laudibus. adhaec ripas Histri ut omni tẽpore incõmodas uituperabãt: quae neq; pomiferos haberẽt frutices, et perpetuis rigoribus, nubibusq; obtinerẽtur. Nunq̃ ne ĩperator, aiebant, cõcretã gelu, atq; effossam potare aquam desines? alij calidis fontibus, riuorumq; fluentium frigore, aurisq; & coelo illo fruentur Italiae peculiari. Tali .s. illecebrarum mentione, facile adolescentis animum uoluptatum cupidinibus incenderunt. Itaq; statim cõuocatis amicis, teneri se patriae
desyderio

desiderio non dissimulauit, causas tamen tam repẽtinæ mu
tationis fateri ueritus, solicitum se aiebat esse, ne quis opu=
lens ex nobilitate domum occuparet principis. Dein colle-
ctis uiribus, quasi ex munitissima arce summam sibi rerũ
uindicaret, posse ex populo satis magnam uim delectorum
iuuenum conflari. Talia causante illo, reliquis metu de=
fixis terramq́; tacito uultu, mœstoq́; intuentibus, surgens
Pompeianus, qui & ætate reliquos anteibat, & Cómodi
sororem natu maximã in matrimonium habebat: Teneri
te inquit o' fili & domine, patriæ desiderio minime mirã
dum. Quippe eadem nos quoq; rerũ domesticarum cupido
solicitat, sed ei tamen resistimus, quoniam priores partes a=
gunt, magisq́; incumbunt nobis, quæ hic expedienda su=
persunt. Nam illis quidẽ uel in posterum diutius perfrue=
ris. Roma aũt illic est, ubi imperator est. Cæterũ bellum
relinquere inchoatum præterq̃ ꝙ indecorũ uidetur, etiam
periculosum est. Quippe audaciam barbaris inijcimus,
neq; enim remeandi cupiditate decessisse nos, sed aufugisse
metu perculsos arbitrabũtur. Tibi autem q̃ fuerit pulchrũ
deuictis hostibus, atq; imperij finibus ad oceanũ usq; pro=
pagatis, redire in urbem triumphanti? uinctosq́; & ca-
ptiuos præter agenti reges Satrapasq́; barbaros? his. n.
artibus prioribus sæculis Romani hoíes magni atq; illu=
stres euaserunt. Nihil est aũt quod uereare, ne qua illic
res tuæ periclitentur. Nam & optimus quisq; senator tecũ
hic est, & exercitus uniuersus tuum corãm propugnat im=
perium. quin ærariũ quoq; principalis pecuniæ nobiscum
est omne. Ad hæc patris tui memoria æternam tibi apud
potestates quaslibet fidem, atq; beniuolentiam roborauit.
Cum ad hunc modum potiora suadens Pompeianus lo-

cutus esset, paulũ modo in præsens conatus adolescentis repressit: qui reueritus senis dicta, cum nihil haberet, quod saltem honestum specie responderet: concilium dimisit, diligentius affirmans consideraturum. Dein uero ministris illius magis, magisq; instantibus, nihil iam ad amicos retulit: sed datis Romam literis, ac præpositis, quos uisum esset tuendæ Histri ripæ, & barbarorũ insultibus cohercendis: profectionem continuo ediat. Illi igitur demandata sibi munia obeuntes, haud ita longo tempore multos armis barbaros subegerunt: quosdã aũt ex ijs magnis præmijs in amicitiam sibi adiunxerunt. Quod quidẽ haud difficile factu fuit: quippe barbari suapte natura pecuniæ auidi, periculorum despicientes, aut incursibus populationibusq; uictum parant: aut proposita mercede, uenalem pacẽ habent. Quod intelligens Cõmodus, ut pecunia, qua maxime abundabat, securitatem redimeret: nihil uidelicet petentibus denegabat. Vbi aũt dedita profectionis fama per exercitum est: ingens repente totis castris motus extitit, nullo non redire Romã cupiente, relictoq; hostili solo urbanas affectante delitias. Postea uero q̃ fama, ac nuncijs uulgatum est, reuerti in urbem principem: incredibilis uniuersam plebem lætitia peruagatur, spem sibi unoquoq; optimam de iuuenis imperatoris præsentia proponente: credentibusq; uniuersis paternis eum uestigijs perrecturum. Sed ille festinato iter faciens, & iuuenili quodam ardore omnes in medio urbes curriculo pertrãsiens, regioq; cultu, lætisq; populorum celebritatibus exceptus, gratus nimirum omnibus, atq; optatus adueniebat. Sed ubi Romam appropinquauit, senatus statim uniuersus, populusq; Romanus, magno pro se quisq; anteuertendi

studio effusi,

ſtudio effuſi, laureatiq́;, ac flores omnifariam, quos dabat anni tempus cõferentes, q̃ quiſq; ab urbe longiſſime poterat occurrebant: uiſuri principẽ ætate atq; nobilitate conſpicuum. Quippe amabant illum, & quidẽ ueriſſimis affectibus: natum apud ipſos educatumq́;, tertioq; iam gradu imperiũ nobilitatemq; Romanã cõplectentem: nam paternum ei genus a primoribus ſenatorij ordinis: mater autem Fauſtina principis uxor, Antonij Pij filia, Hadriani etiã per matrẽ neptis, ſeriem ipſam generis ad Traianum proauũ referebat. Hoc editus genere Cõmodus eſt: cui quidem præter ætatis florem, et formæ dignitas ſuffragabatur: congruens corporis modus: pulchra, uirilisq́; facies: tranquillæ faces oculis, atq; micantes: flaua & criſpa cæſaries, ut in Sole ambulanti uelut igne quodam rutilaret: ſicut euntem quidam ſcobe aurea putarent conſpergi: quidam etiam pro argumento diuinitatis acciperent, ac radios eſſe illos circa uerticem genitiuos opinarentur. Ad hæc lanugo malis proſerpebat, easq́; quaſi floribus conueſtiebat. Talem igitur imperatorem fauſtis ominibus acclamationibusq́;, & coronarũ, florumq́; ſparſionibus exceperunt. Sed poſtq̃ urbem ingreſſus eſt: Iouisq́; primum, dein cæterorum deorum templa conſalutauit: gratiasq́; ſenatui uniuerſo, & pretorianis militibus egit ſeruatæ ſibi fidei: in aulam palatinã ſe recepit. Pauculis igitur annis nihil nõ honoris paternis amicis exhibebat: oĩbusq́; eos negocijs in cõſilio habebat. Cura dein totius imperij alijs demãdata, Perenniũ Italicum hoĩem militaris diſciplinæ peritiſſimũ prætorianis præfecit. Is adoleſcẽtis ætate abutens, delitijs illum, ganeisq́; corrũpi ſinebat, curaq́; omni laboribusq́; ſuſceptis, totum planè imperiũ adminiſtrabat. Erat in ho-

mine inexhausta diuitiarũ sitis, sic ut nihili, quæ acquisie-rat pẽdens, nouis semper lucris insatiabilis inhiaret. Hic & paternos Cõmodi amicos calumnijs premere, & locu-pletissimum quẽq;, nobilissimũq; in suspicionẽ adducere instituit. s. ut perterrefacto adulescẽte, atq; illis supplicio affe ctis, cãm ptãtẽmq; ipse haberet in eorũ bona, & fortunas inuadẽdi. Cæterũ aliquãdiu cũ patris memoria, tum ami corum reuerentia cõtinuit adulescentẽ. Dein uelut mali-gna quædã, atq; inuida fortuna, rectũ adhuc moderatũq; illius ingeniũ subuertit. Nam ita res accidit. Lucilla erat Cõmodo maxima natu soror. Ea prius. L. Vero impera-tori nupserat, quẽ consortẽ sibi impij Marcus adsciuerat: locatáq; in matrimoniũ sorore, firmissimo affinitatis uin-culo adstrinxerat: sed postq̃ L. Fato functus est, manenti-bus adhuc Lucillæ principatus insignibus: Põpeiano eam pater despõdit: nihilo tamen secius pristinũ illi honorẽ Cõ-modus reliquit usurpandũ: nã & sella imperatoria sessi-tare in theatro, & ignẽ de more præferri patiebatur. Po stea uero q̃ Cõmodus uxorẽ duxit Crispinam, ac necesse fuit principis uxori primo loco cedere: iniquo. s. hoc animo Lucilla ferẽs, atq; illius honorẽ in suã cõtumeliã uertens: cũ sciret a uiro suo Põpeiano Cõmodũ diligi: minime au sa est, quippiã ad ipsum sup occupãdo imperio referre, sed animũ Quadrati nobilissimi locupletissimiq; adulescẽtis periclitata, cũ quo ẽt stupri cõsuetudinẽ habere existima-batur, grauissimeq; apud eum de accepta iniuria cõquesta, paulatim adulescentẽ eo perpulit, ut in semet, uniuersumq; Senatum perniciosissime consuleret. Quippe inter cæteros senatorij ordinis, qui secũ in id facinus cõspirarent, etiam adulescentẽ quendã Quintianum nomine, prompti atq;
audacis

audacis animi sibi adiunxit, persuasitq; uti pugionem in sinu celans tempus locumq; caperet, factoq; repẽte impetu Cõmodum occideret: reliqua se pecunijs largiẽdis curaturum. Ille in aditu Amphitheatri subsistens (quippe obscuro loco facile se occultum sperabat fore) nudato confestim pugione, ac magna uoce proclamans, hunc tibi senatus mittit, dum loquitur, nudumq; ostentat pugionem, cõprehensus à militibus, pœnas amentiæ dedit, suoq; indicio author à se cauẽdi fuit, aperto magis, q̃ impleto cõsilio. Hæc igitur prima, maximaq; odij cã adulescẽti aduersus Senatum extitit. ita nãq; animũ uerba illa sauciarant: ut oẽs hostiũ loco haberet, semperq; eius memoriæ uox illa irruentis in se iuuenis inhæreret. Neq; uero tantam hanc occasionẽ Perẽnius omisit, sed ei p̃suasit, ut præcipuũ quenq; succideret, neq; eminere quẽpiam pateretur: quorũ ipse in bona impetũ faciẽs, facile omniũ eius ætatis hominũ locupletissimus euasit. Quæstiones aũt Perennio diligẽter exercente, soror ipsa Cõmodi coniuratiq; oẽs, cæteriq; præterea quãtulacunq; suspicione attracti, supplicio affecti sunt. Igitur Perennius, sublatis è medio quos imperator uerebatur, quiq; illũ paterno quodam affectu cõplectebantur: atq; ipse illius tuendæ salutis cura suscepta, nihilq; nõ authoritatis adeptus, imperiũ iam ipsum aĩo inuaserat: p̃suasoq; Cõmodo, ut suos liberos adulescẽtes adhuc, illiricis præficeret exercitibus, ipse pecuniæ uim ingentem cõtrahebat, ut. s. prætorianos ab ipso amplissimis largitionibus abalienaret. Filijq; item eius clanculum copias colligebant, eo consilio, ut cũ primũ Perẽnius Cõmodum occidisset: ipsi principatũ arriperent. Proditæ autem sunt insidiæ incredibili quodã modo. Ludos Romani Io=

ui capitolino faciunt: tanta hominũ confluente multitudine, quantam par est cõfluere ad tantæ urbis celebritatem. Spectare aũt, ac præsidere in theatro unà cum sacerdotibus, quos ordo singulis annis postulat etiã imperator solitus. Cum itaq; nobilissimus scenicis operam daret, sedens imperatoria sella Cõmodus: pleno spectatoribus theatro, suisq́; cuiq; locis ad sedẽdũ pro dignitate attributis, priusq̃ quicq̃ diceretur, agereturq́; in scena: repente quidã philosophi habitu, manu baculum gestans, peramq́; seminudus ab humero suspensus, curriculo prodijt: mediaq́; in scena consistens, manuq́; silentium imperans, Non hoc inqt ludorum tempus o Cõmode: neq; spectaculis, celebritatiq́; uacandum. Imminet ceruicibus tuis Perẽnij gladius: ac nisi caueris, non quidẽ impẽdens, sed iam præsens periculum peristi: nam & ipse hic aduersus te copias, pecuniamq́; colligit, & nati exercitus Illyricos sollicitant: quos nisi statim præuenias, occidisti. His dictis siue forte quadam diuinitus huc impellente, siue id auso homine, ut gloriam sibi ignarus, atq; obscurus acquireret: seu quia speraret ingens aliquod præmiũ ab imperatore consecuturum: sane illum derepente obstupefecerat. Cæteri aũt & si nõ de nihilo ea dicta suspicabãtur: tamẽ fidẽ habere dissimulabãt. At Perẽnius cõprehendi hoĩem iubet: ac pro furioso, & uaniloquo, igne cõburi. Ita. s. pœnas dedit intẽpestiuæ libertatis. Cæterũ qui se Cõmodi studiosos uideri uolebãt: perosi antea quoq; Perennium, utpote intolerãdæ hominẽ superbiæ, cõtumeliæq́;: nactiq́; opportunũ tempus, calũnijs eũ premere aggrediuntur. Sed scilicet ita futurum erat: ut & Cõmodus insidias euitaret, & Perennius una cum liberis penderet pœnas. Quippe haud multo post milites quidam

tes quidam clàm Perēnij filio nūmos quosdā attulerunt illius imagine percussos: eosq; ignaro etiā Perennio, quāq; erat præfectus, Cōmodo ostēderunt: totoq; insidiarū ordine patefacto, maximis sunt muneribus affecti. Quocirca, inscio negocij totius Perennio, actum nihil minus expectanti, submissi noctu à Cōmodo quidā, caput absciderunt: iussiq; statim ad illius filium pgere, cū nihil ad celeritatē sibi reliqui fecissent: ēt rumores famamq; eorū, quæ Romæ facta essent præuenerunt. Ii amicas ei literas ab imperatore reddiderunt, quæ magna proposita spe, Romam reuerti iubebant. Ergo & consiliorum, & oīs eius paratus, postremo paterni casus ignarus, cum quidā nuncij dictitarent, ēt paternis ipsum uerbis acciri: qui ne ipse quidem scribere supersedisset: nisi satis momenti habituras imperatorias litteras existimasset. Credidit uidelicet adolescens: & quāuis iniquo aīo ferret interpellari sua consilia: tamen paterna fretus potētia, quā esse adhuc incolumem putabat: ad reditū se cōparat. Tum deinde ut attigit Italiā, per eos, quibus negocium datum fuerat, occiditur. hunc illi exitum habuerunt. Post hæc, Cōmodus duos constituit præfectos: tutius fore ratus, tantā illam potestatē non uni duntaxat credere: sed dissectā in partes, imbecilliorē eo pacto contra principē reddere. Verum haud longe post, aliæ in illum huiuscemodi insidiæ intenduntur. Maternus erat quidā miles multa ausus nefaria: is repēte desertis castris, atq; aliquot in societatem commilitonibus ascitis magnā perditorum manum breui collegerat: uicosq; primo, & agros populabatur. Magna dein pecuniæ ui collecta, plures quotidie sibi ex facinorosis copulabat: pollicensq; ingentia cuiq; operæpretia, & in prædæ

communionē inuitans, eo rē adduxit, ut non iam latronū, sed iustorū hostiū haberent authoritatem. Quippe magnas ēt urbes occupabant: effractis'q; per uim carceribus, captiuos sine discrimine oēs uinculis eximebant: eos'q; sibi impunitate, ac beneficijs adiungebant. Igitur Galliā oēm, atq; Hispaniam incursibus uastabant: & ut quanq; ex magnis urbibus ui ceperant, incensa, direpta'q; protinus abibāt. Quae ubi Cōmodus cognouit: rectoribus gentium plenas irae atq; minarum mittit epistolas, castigans & ignauiam exprobrans, simul cōparare aduersus illos exercitum imperans. Quod ubi latrones acceperunt: decedendū sibi ex illis regionibus rati, clàm per auia quedam cōpendia, seorsum alij ab alijs in Italiā peruenerunt: ac iam de regno maioribus'q; rebus Maternus cum suis deliberabat: nā quando hactenus oia illi spe ulterius processerant: aut aliqd magnum inuadendum sibi existimabat: aut certe quando in id discriminis inciderat, nō obscure neq; ignaue moriendū. Sed quoniā se nō tantis esse uiribus intelligebat, quātae ad resistendū Cōmodo collatae acie satis essent: quippe & Romanae plebis & praetorianorum militum propensa in Cōmodum uoluntas credebatur, arte sibi cōsilioq; grassandum statuebat. Quo circa tale quiddam cōminiscitur. Veris initio stato solēniq; die, pompam matri deū Romani celebrant. In ea quae apud queq; sunt diuitiarū praecipua, suppellex'q; pleraq; Impatoria, materiae aut artis spectandae, praeferri ante deā solent: passim'q; oibus ludendi licentia permissa, sicut personas induant, quas cuiq; libitum: nullam'q; non magistratuum quoq; imaginem, prout cuiusq; studiū, repraesentent. Sic ut non temere à falsis ueros dignoscas. Putauit hoc Maternus

bus idoneũ cælandis insidijs tempus: ratus fore, ut si personam stipatoris alicuius indueret, suosq; ad eandẽ similitudinẽ armis ornaret, ac se hastatis imisceret, sic ut pars esse comitatus Imperatorij crederentur: nullo uidelicet præcauente: repente impetu facto, Cõmodũ obtruncarent. Sed proditus imperatori a socijs quibusdã, qui una cũ ipso uenerant in urbẽ: indignantibus. s. siquidẽ eum non pro latrone iam, sed pro principe habituri forent: anteq̃ festus dies adesset, & ipse cõprehensus, ac mulctatus capite, & qui eiusdem factionis erant, meritis supplicijs affecti. At Cõmodus facta re diuina, gratulatusq; deæ festum agitabat, põpamq; gaudens frequentabat. Sed & populus oĩs pro imperatoris salute diẽ lætabundus celebrabat. Quæ autẽ ratio sit, cur huic Deæ tantum honorẽ Romani habeant: non alienum uidetur, quantum ex historia accepimus, cõmemorare: præsertim cum ea res plerisq; græcorũ ignota esse uideatur. Ipsum igitur simulachrũ cœlitus (ut aiunt) demissum: neq; qua sit materia, nec a quo fabricatum artifice, satis cõstat: neq; plane hoĩum manibus creditur factum. Hoc igitur decidisse cœlitus ferunt in quendam phrygiæ agrũ, cui nomẽ Pesinunti, a casu eius simulachri factũ putãt: ibi. n. a pricipio cõparuisse, licet apud alios cõperiã, pugnã illic Ilum phryga, Tantalumq; Lydum inter se cõseruisse, siue de uia ortã, siue potius ob raptum Ganymedis. cumq; diu æqs uiribus decertatum foret, ac pmulti utrinq; cecidissent: nomen ex ea clade loco esse impositũ. hic ẽt fama fert Ganymedẽ ipsum trahẽtibus in diuersa, germani atq; amatoris manibus uita esse orbatũ, sublatumq; e medio pro calamitatis solatio relata ad Iouẽ raptorẽ fabula, diuinis fuisse honoribus affe-

ctum. In hoc quē diximus Peſinunte phryges olim orgia colebāt ad ipſum fluuiū Gallum, à quo ēt euirati Deæ ſacerdotes cognominantur. Sed ubi res Romana creuit: reſponſo accepto manſurū imperiū, atq; ad ſummā auctum iri, ſi peſinuntiā deā ad ſe trāſferrent: miſſi in Phrygiā legati ſunt petitū Deæ ſimulachrū: qđ quidē facile cōceſſum eſt, cōſanguineos ſe dictātibus, atq; oriūdos ab Aenea phryge. Cum itaq; nauigio deuectū ſimulachrū ad ipſas Tiberis fauces appuliſſet, quibus tum Romani uice portuū utebantur: confeſtim diuina quadā ui nauigiū ſubſtitit: neq; ullis Romani populi certatim trahētis moueri uiribus potuit, donec ueſtalis ſacerdos adeſſet. Ea cum uirginitatem perpetuo ſeruandā polluiſſe falſo argueretur: damnationē metuens, ſupplex petijt à populo, ut iudicium de ſe Deæ peſinuntiæ cōmitterent: quo impetrato Zonam recinxit: clare precata, ut ſi intemeratam ſe eſſe, ac uirginem dea ſciret: nauim progredi iuberet. Quæ ubi dixit: ſtatim alligatam Zonam manu ducta nauis ſequi cœpit. Ita ſunt pariter Romani manifeſtam numinis diuinitatem, atq; innocentiam uirginis admirati. Sed hæc hactenus de peſinuntia Dea: prolixius ēt fortaſſe, q̄ decuit: haud inſuauē tamen ſciam allatura ijs, qui res Romanas minus cognitas habeant. Cōmodus aūt euitatis maternis inſidijs, maiore ſe cuſtodia muniebat: rarus prodire in publicū: plerunq; tēporis in ſuburbanis, aut in principalibus prædijs procul ab urbe cōſumere: abſtinere prorſus ab iuriſdictione, omniq; actu imperatorio. Per idē tempus accidit, ut ingens Italiā quidē uniuerſam peſtilentia occuparet: ſed in ciuitatem Romanā uehemētius tamen ſæuiret: utpote quæ & per ſe populo abundaret, & aduenas toto or-

he confluẽtes exciperet. Quare magna iumentorum atq; hominum strages consecuta, tum Cõmodus (ita scilicet quidã medicinæ periti persuaserant) Laurentum secessit: q frigidior ea regio sit: syluisq; c̀ lauru permultis opaca, quo etiam regioni inditum nomen. Valere.n.plurimum dicebant ad aeris euitandã contagionẽ, cum odores laurorum, tum ipsarum amœnitatem umbrarum. Quocirca in ipsa quoq; urbe de medicorũ sententia pleriq; unguentis suauissimis nares, atq; aures opplebant: suffituq;, & odoramentis assidue utebantur: q meatus sensuũ (ut quidam dicunt) odoribus illis occupati, neq; admittant aera tabificum, & si maxime admiserint: tamen eũ maiore quã si ui longe superari. Cæterũ nihilo secius morbus ingrauescere: hominesq; passim & pecora inter homines agitantia interire. sed & fames eodẽ tpe ciuitatẽ oppresserat: hac de causa. Clander erat quidam phryx genere: ex ea nota hominum, qui publice per præconem ueneunt: hic cum in domum imperatoriam seruitio esset traditus, & cum ipso Commodo accreuisset: eò scilicet honoris, atq; authoritatis prouectus est: ut & corporis custodiam, & cubiculi curam, præterea militum præfecturam, solus obtineret. Cæterum diuitiæ ac luxus, etiam illum ad imperij spem instigabant. Quocirca grandi coacta pecunia, plurimũ frumenti coemit. Id aũt occlusum habebat: sperans sibi Ro. populi, atq; exercitus uoluntates adiuncturum: si prius rerũ necessariarũ penuria laborãtes, magnis repente largitionibus demereretur. Idẽ gymnasiũ quoq; maximũ exædificauerat, publicatis ẽt balneis: ut eo mõ populũ inescaret. At Romani infensi iamprideẽ, ac totius causam pestilentiæ in eũ conferẽtes, simul perosi hoĩem di-

uitijs inexplebilem, prius qdē cōfertim per theatra identidē traducebant. Dein agente in suburbanis Cōmodo, repente uniuersi magnis clamoribus cōcurrerunt, Cleandrū ad necem deposcentes. Cum autem suburbanum omne tumultu cōpleretur: & Cōmodus ipse in alto secessu uoluptatibus indulgeret, inscius, que gererētur: (nam id Cleāder cauerat) repente extra omniū expectationem armati equites principis eruperunt: Cleandri iussu proruentes obuium quenq;, ac uulnerantes: neq; scilicet populus excipere illorum impetum ualebat inermis armatorū: pedester equitum. quare fuga facta, in urbem reijciuntur: ibiq; permulti, neq; modo quos ferro milites conficiebant: neci dediti: sed quos etiā ipsi proculcauerunt equites: quiq; aut conferta turba, aut equitum incursu conflictabātur. Igitur ad urbis portas sine ullo impedimento persecuti, magnam populi partem interfecerunt: qui autem in urbe remanserant, calamitate suorum intellecta, clausis domibus, cum in tecta, & culmina euasissent: lapidibus tegulisq; equites desuper incessebant. Itaq; statim conuersa fortuna est: nullo in manibus decertare auso, sed omni multitudine desuper quasi ex tuto dimicante. Quocirca saucij magna pars, cū tolerare iam ulterius nequirent: terga fugæ mandarunt. Multi itaq; cadebant crebro telorum iactu: multi equis excutiebantur, inter deuolutos lapides fallente uestigio lapsantibus. sed & pedites, qui in urbe stationes habebant: populo suppetias aduersus inuisos sibi equites raptim tulerunt. Itaq; cum ciuile bellū esset: nemo tamen quæ gererentur nunciare Commodo audebat, metu Cleandri potentiæ: donec maxima natu soror, Fadilla nomine, accurrens ad imperatorem, quippe facilis aditus sorori, cri-

nibus solutis proiecta humi: ac plane in lugubrem habi=
tum deformata: Tu quidem, inquit, o princeps ocium agi=
tans, & omnium, quæ gerantur ignarus: extremo in pe=
riculo uersaris: nos autem sanguis tuus propemodũ occidi=
mus. actum de po. Ro. actum magna ex parte etiam de
exercitu est: & quæ ne à barbaris quidẽ nos passuros ex=
pectabamus: ea nobis domestici faciunt: & in quos maxi=
ma contulisti beneficia, eos primos inimicos habes. Clean=
der aduersus te populum, & exercitum armauit: quorũq;
alteris inuisus est, alteris charus, utriq; tamen in armis
sunt: cædemq; inter se patrant, & ciuili sanguine Romã
replent. Sed in nos uidelicet utriusq; multitudinis recidet
calamitas: nisi tu q̃primũ neci dederis scæleratissimum
famulũ, qui tantæ cladis illis iam fuit: nobis mox futurus
est author. Hæc loquẽs uestem scidit, multiq; item, qui ade=
rant sumpta de uerbis mulieris audacia, Cõmodum terri=
tabant. Is expauefactus, cũ iam non ut impendens, sed ut
præsens periculũ formidaret: acciri ad se Cleandrũ pro=
pere iubet: nihil dum certi scientẽ, sed tamen aliqd suspe=
ctantem impatori renunciatũ: accedentemq; ad se impe=
rat cõprehendi: & caput eius amputatũ, contoq; præfixũ
circunferri: uoluptuosum scilicet, atq; optatũ populo specta
culum præbiturus. Ita id malum sedatũ, atq; utrinq; di=
micatio dirempta: siquidẽ milites cum occisum uiderent,
pro quo decertabant: iram quoq; imperatoris formida=
bant, cui uerba data: nihilq; non factũ contra illius sen=
tentiam cõpererant. Populus contra satisfactum sibi au=
thoris supplicio putabat. Sed & liberi Cleandri (binos.n.
uirilis sexus habebat) & quotquot illius amici fuerãt: ad
unum omnes contrucidati, tractiq; per urbem cadauera,

& contumeliosissime habitæ, postremo in cloacas abiectæ. Hæc finis Cleandri fatorum fuit: quasi in uno illo uelut ambitiosius ostentaret natura (ut sic dixerim) humana: posse ex infimo loco ad supremū fastigium euehi hominem: atq; euectum dein rursum deturbari quālibet exiguo, atq; insperato fortunæ momento. Cæterum Commodus tametsi uerebatur, nequid fortasse populus etiā contra se noui moliretur: tamen suadentibus amicis, in urbē reuersus est: ac lætis acclamationibus, magnoq; comitatu exceptus, in aulam principalem se contulit. Enimuero ex illo, tot aditis iam periculis, cœpit nulli satis confidere: sed occidere hunc, atq; illum, nulli non calumniæ fidem accommodans. Ad hæc neminem, cui uirtus ulla esset, amicū sibi adiungebat: sed a cunctis æque rectis studijs animū auocauerat. Quippe quem die, nocteq; aliæ ex alijs effrenæ corporis uoluptates grauissimo seruitio premebant: neminemq; nō ab limine uelut insidiatorem submouebat: quencunq; aut probitas, aut disciplina ulla etiā mediocris illustraret. Scurræ uero, & qui turpissima quæq; repræsentabant, quasi addictum sibi habebant: aurigando etiā, bestijsq; conficiendis, supra modū exercebatur: ob quæ studia adulatores eum fortitudinis gloria celebrabant. quare illa minus decore tractabat, q̃ modesto principi conueniebat. Extitere ea tempestate ēt quædam in cœlo prodigia: stellæ enim per diē perpetuo apparuerūt, quædamq; ex ijs in longum productæ, medio quasi aere suspensæ uidebantur. Præterea animalia omne genus minime suam naturam seruantia, cum figura corporis prodigiosa, tum membris haudquaq̃ congruentibus edebantur. Maximū autem nefas cum in præsens dolorē attulit: tum in futu-

rum pessimo augurio uniuersos conterruit. Nam cum neq; imbres ulli, neq; nubes, tantumq́; exiguus terræmotus antecessisset: seu nocturni casu fulminis, siue igni aliquo in ipso terrarum motu uelut extrito: totum de improuiso pacis templum consumptum incendio est: quod unum scilicet opus cunctorũ tota urbe maximũ fuit, atq; pulcherrimũ. Idem templorum omnium opulentissimũ, egregieq́; munitum, multoq́; ornatum auro, & argento. Quippe uniuersi fermè suas illuc diuitias, quasi in thesaurum congerebant: ideoq́; per noctem debacchatus ignis, multos ex opulentis egenos reddidit. Quapropter cõem quidem iacturã publicæ oẽs, suam autem quisq; priuatim deplorabant. Sed ubi templum omne consumptum ignibus est: plurima quoq;, & pulcherrima urbis ædificia conflagrarunt: inter quæ, ẽt uestæ templum: sic ut palladium quoq; conspiceretur, quod in primis colunt, atq; in arcano habent Romani: Troia (ut perhibent) auectum, ac tum primum postq̃ in Italiam deuenit conspectum ab hominibus. Quippe raptum id uestales uirgines media sacra uia in aulam Imperatoris transtulerunt: multæ præterea pulcherrimæq; urbis partes cõbustæ: plurimosq́; dies peruagatum incendiũ non prius sedatum est, q̃ repentinis imbribus extingueretur. Itaq; totam rem Dijs imputabant eius ætatis mortales, quorum scilicet uoluntate & inchoasse incendium, & desisse arbitrabãtur: ac portendi bella, quæ sunt deinceps insecuta consumpto pacis templo interpretabãtur. quam deinceps famã rerum euentus cõprobauit. Enimuero plurimis maximisq́; incommoditatibus laborante ciuitate, non iam ut antea multitudo beniuole Cõmodum aspicere: sed referre oẽs eius calamitatis cãm in illius iniustos actus,

& reliqua uitæ crimina. Siquidē neq; latebant populum scelera hominis, neq; latere ipse uolebat: sed quæ domi non sine infamia patrabantur: ea etiā in publicum ostentare haud uerebatur: eoq; uecordiæ, petulantiæq; processit: ut paternum primo cognomen repudiaret, ac pro Cōmodo Marci filio, Herculem se Iouis filiū iusserit appellari: depositoq; principū Ro. cultu, leonis pellem substerneret, manuq; clauam gestaret: simul purpureas sibi, atq; auro intextas uestes circundaret, non sine omniū irrisione: quippe eodem schemate & fœminarū luxum, & heroum uirtutē representabat. Talē se uidelicet quotidie præstabat. Ideoq; mensium nomina demutauit, ac pro uetustis appellationibus, nouas de suis cognominibus imposuit: quorum ad Herculē pleraq;, tanq̄ scilicet ad fortissimū referebantur. Quin statuas quoq; sibi tota urbe poni iussit: inq; iis unam pro curia, quæ arcū contenderet: ut etiā imagines ipsæ terrores, atq; minas præseferrēt, quā dein tamen senatus post illius obitum substulit: proq; ea, libertatis imaginē reposuit. Cōmodus aūt cum temperare iam sibi ultra nō posset: publice spectacula edere professus: omnis se sua manu feras occisurū pollicebatur: & cū fortissimis quibusq; iuuenum singulari certamine depugnaturum. Ea cum rumoribus celebrarentur: concurrebant ex Italia omni, ac finitimis gentibus uniuersi ad id spectaculū, quod nec antea oculis usurpauerant, neq; unq̄ fando audiuerant. Siquidem ita esse certa manus illius dicebatur: ut quodcunq; destinaret, iaculo sagittaue cōtingeret. Erantq; cum illo assidue parthorum lectissimi sagittarij, ac Numidæ iaculatores: quos ille tamen omnes longe artificio supabat. Vbi autē spectaculi dies adfuit: pleno amphitheatro exædifi-

ratus Commodo peridromus fuerat, per quem decurre-
re in orbem poſſit, ne cõminus cum beſtijs pugnans pe-
riclitaretur: ſed ſuperne, ac de tuto loco tela iaciendo, ia-
culandi potius ſcientiam, quàm fortitudinem oſtentaret.
Ceruos igitur & damas, item cornigera alia præter tau-
ros, currens pariter ipſe, atq; inſequens impetebat: ac præ
uenta fuga, certiſſimis ictibus proſternebat. Leones uero &
pantheras, aliaq; id genus nobiliſſima animalia, currens
in orbem ſuperne iaculis confodiebat: ſic ut nec telum
quisq̃ ſecundum, nec uulnus uiderit niſi letiferum. Nam
ut primum ſe fera concitauerat: ſtatim illam uel in fron-
te uel in corde ſauciabat: nullo præterea uſus ſcopo, neq;
ad aliã corporis partem telo deſtinato: ſic ut pariter cũ
uulnere ipſo conficeretur. Cæterum beſtiæ conquireban-
tur undiq;: ac tum primum uidimus, quæ antea in pictu-
ris mirabamur. Quippe ex India, Aethiopiaq;, itemq; à
meridie & à ſeptentrionibus, quicquid incognitũ prio-
ribus ſæculis fuerat: confecit ille pariter, atq; oſtendit, nul
lo non obſtupefacto, tam certa illa manu, tamq; nusq̃ telis
oberrantibus. Idẽ aliquando ſagittas lunatæ cuſpidis in
Mauruſias ſtruthos intorquebat, quæ & pedũ celeritate
& alarum quaſi uelis ocyſſime ferebantur: ſic ut ſummũ
contingeret collum, atq; ita capita amputaret, ut ex ſectis
ceruicibus (qui teli impetus fuerat) aliquãdiu tamen ui-
uentibus ſimilem curſum cõtinuarent. Quin & panthe-
ram, quæ ſcilicet eductum quendam in arenam curſu
acerrimo comprehenderat: ſic ut iamiam laniatura ui-
deretur: ita opportuno uulnere conſecutus eſt: ut inter-
fecta belua hominem ſeruauerit, ac dentium quoq;
aciem cuſpide ipſa iaculi præueniret. Leones item ca-

uero centum eductos totidem missilibus uniuersos occidit: ita suo ordine iacentibus corporibus, ut numerari facillime singula possent: nullo scilicet superuacuo incidente telo. Hactenus igitur quae gerebantur, quamuis à principe aliena uiderentur: tamen quoniã fortitudinem, scientiamq; prae se ferrent, popularem quandam gratiam emerebantur. Verum ubi iam nudus ingressus amphitheatrum est: sumptisq; armis numeros gladiatorios implebat: tum uero triste Romano populo spectaculum id usum: nobilissimum Imperatorem post tam multos parentis sui, maiorumq; triumphos, non quidem aduersus beluas arma capere militaria, uel Romanorum imperio congruentia, sed amplissimam dignitatem turpissimo, foedissimoq; cultu contaminare. Facile autem dimicans suos compares superabat: neq; tamen ultra uulnera procedebat: dante unoquoq; manus, atq; imperatorem potius, quàm gladiatorem agnoscente. eoq; uesaniae prouectus est: ut deserere principalem aulam, atq; in ludum gladiatorium migrare instituerit: neq; se amplius Herculem appellari patiebatur: adoptato nobilissimi gladiatoris nomine, qui iam uita excessisset: quin simulachro illo colosseo, quod Romanis uenerabile est, solis effigiem gerens: capite dempto, suum imposuit: atq; in basi subscripsit, non quos consuesset imperatorios paternosq; titulos, sed pro germanico mille gladiatorum uictorem. Caeterum ipsum quoq; desinere aliquando ab sua uecordia, & ciuitatem tyrannide liberari oportebat: idq; anno ineunte: quem diem Romani festum agunt: ad Ianum uetustissimum Italiae deum referentes: cuius etiam Saturnum ipsum ab Ioue filio pulsum fuisse hospitem praedicant: & quod
ibi

ibi latuisset, nomen latio inditum. Quo circa etiam nunc Romani Saturnalia prius, dein uero initium anni more suo concelebrant: estq; eius dei biceps imago: ut a quo incipit, & in quem desinit annus. Cum igitur hunc diem festum ciuitas agitaret: in quo Romani inuicem se colunt, salutantq;: & nomismata alter alteri, cæteraq; omnifariam munera missitant: summiq; magistratus conspicuam sibi, & solemnem purpuram induunt: uniuersis diem concelebrantibus, statuit Commodus, non quidem ex imperatricijs (ut mos erat) ædibus, sed ex ipso gladiatorio ludo prodire in publicum: ac pro eleganti uestitu, purpuraq; imperatoria, procedere armatus deducente gladiatorum agmine, in conspectum Romani populi. Quod ubi consilium suum ad Martiam rettulit: unam è suis concubinis, cui scilicet plurimum deferebat: ac propè uxoris eam loco habebat: sic ut præter ignem omnes honores uelut Augustæ tribuerentur: intellecto mulier tam absurdo turpiq; consilio, orare multis lachrymis, supplexq; ad genua accedere: ne aut Romanum imperium pollui pateretur: aut ipse uitam suam perditis, ac deploratis hominibus tam periculose committeret. sed cum nihil profecisset: lachrymans discessit. Ille præfectum exercitibus, Lætum nomine, & Electum cubiculi custodem ad se accitos, parare iubet in ludo ipso gladiatorio, quo se dormitum recipiat: ut illinc ad sacrificandum mane procederet: ac se armatum R. populo ostentaret. Illi multis precibus persuadere tentabant, nequid indignum principe conaretur. quibus Commodus ira percitus, facessere ab se iussis, statim in cubiculũ reuersus, ut, quẽadmodũ consueuerat, meridiaretur: sumpto in

manus libello, quales de philyra tenuiſſimi, atq; in utrãq;
partem replicabiles fiunt: conſcribit in eo quoſcunq; il-
la nocte interficere deſtinauerat. ex quibus prima erat
Martia: mox Lætus, atq; Electus: poſt hos ingens eorum nu
merus, qui plurimum authoritatis in ſenatu obtinebãt: ſi-
quidem ſenes uniuerſos paternos amicos, tollere è medio,
ne cenſura illorum ſua interpellarentur flagitia: bonáq;
ipſa diuitum dilargiri partim militibus, partim gladia-
toribus decreuerat: ut alteri ſe defenderent, alteri oblecta
rent. Eum igitur libellũ ita conſcriptum ſupra lectulum
depoſuit: neminem ad ſe introiturum ſuſpectans. Erat au
tem puſio quidam infans adhuc ex ea nota, qui ueſtitu
cætero nudi, ſed auro gemmiſq; ornati, ſolent delicatiſſi-
mo cuiq; Romanorum eſſe oblectamento: is ita Commodo
charus erat: ut cum illo ſæpe etiam cubaret, ac philo-
commodus appellaretur: ipſo indicante nomine amorem
principis. Hic itaq; puer forte ludibundus, occupato inter
balnea & crapulas Commodo, cubiculum ut conſueue-
rat ingreſſus, ſumpto in manus libello, qui cum luſitaret,
foras proceſſit: ac forte quadam in Martiam incidit:
quæ cum puerum etiam ipſa diligeret: complexa prius,
atq; deoſculata, libellum manu aufert: uerita nequid ob
infantiam inſcius puer rerum fortaſſe grauiorum labe-
faceret. agnita dein Commodi manu, ac legendi cupi-
dine illecta, ubi funeſta contineri, ac ſe primam peti in-
tellexit: Lætumq;, & Electum ſubſequi: tantamq; dein-
ceps reliquorum futuram cædem: hæc ſecum ingemiſcens
conſuſurrabat. Euge Commode: hæccine præmia beneuo-
lentiæ, amoriſq; ſunt? ita ſcilicet de te merui: cũ tam mul-
tos annos contumelias, ebrietatemq; tuam pertuli? Sed ne-

quaquam

quaquam tibi hæc ita successerint uiro temulento, aduersus sobriam mulierem. His dictis, Electum ad se arcessit: quem etiam ipsa aliquando per se conuenire utpote cubiculi custodẽ solita: & cum eo quoq; stupri habuisse consuetudinem credebatur: traditoq; in manus libello, uide, inquit, Electe cuiusmodi simus hac nocte festum celebraturi. Is eo lecto expauefactus, (erat autem ægyptius genere audax homo, ac promptus & irasci facilis:) statim signatum libellum per hominem sibi fidum Læto legendum mittit: qui item exterritus, ad Martiam contendit: simulans de ijs ire se consultatum, quæ ad concinnandum ex iussu principis ludum gladiatorium pertinerent. Hoc igitur usi prætextu, constituunt aut faciendũ sibi q̃primũ, aut patiendum aliquid: nullũ moræ locum, nullum procrastinationi esse. Placitum aũt est, rem ueneno agi: quod se facile daturam Martia recepit: quippe solita primum illi miscere, atq; offerre poculum, ut ab amica porrectum suauius biberetur. Igitur redeunti ex balneis, cõmixtum uino odoratissimo uenenum in calice obtulit. ille diu lauando, uenandoq; collecta siti, ueluti de more propinatum sibi, temere interbibit. quare statim capitis grauedine occupatus, atq; in soporem prolapsus, cum id ex labore accidisse opinaretur: quieti se tradidit. Electus autem, & Martia recedere omnes confestim, & suam quenq; domũ reuerti iubent: ne somni indigum Commodum expergefacerent. Id autem aliàs quoq; ex ebrietate nimia facere consueuerat: nam cum uel balneis, uel epulis operam daret: nullum scilicet habebat præstitutum quieti tempus. Etenim aliæ ex alijs uoluptates, eæq; inter se maxime diuersæ, seruire sibi hominem etiam inuitum quocunq;

tempore subigebant. Pauxillum igitur cum requiesset: ac iam se ad stomachum, & aluum ueneni uis insinuasset: oborta uertigine, uomitus, & quidem affatim, consecutus est: siue ipso cibo, quẽ largiter ante sumpsisset: multáq; meri potione uirus expellente: seu quoniam principibus mos est, antequam cibum capiant, medicamento uti, quo uenena prohibeantur. Cæterũ cum multa euomuisset: ueriti illi ne ueneno quoq; omni eiecto colligeret sese, atq; una omnes cædi imperaret: persuaserunt magna mercede Narcisso cuidam, audaci strenuóq; adolescenti, ut ipsum in cubiculo strangularet. Hunc finem uitæ Cõmodus habuit. xiij. annos post parentis obitum imperio administrato: unus omnium ante se imperatorũ nobilissimus, omniúmq; eius ætatis hominum formosissimus. Quod si dicendũ de fortitudine quoq; est: ne in hoc quidẽ cuiq̃, præsertim destinandis ictibus, concessurus. Sed tamen totam uitæ rationem studijs, ut dictum est: fœdissimis contaminauit.

HERODIANI A MARCI PRINCIPATV HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

o Cciso Cõmodo, quẽadmodum superiore uolumine demonstrauimus: cum cælare factum interfectores, & aulicas excubias fallere uellent: uili quodam stragulo inuolutum, constrictúmq; corpusculum, ac duobus exploratæ fidei famulis impositum, ædibus exportandum, uelut aliquid superuacuum ex cubiculi supellectile,

pellectile,

pellectile, curauerunt. Qui autem exportabant, per medios euasere custodes, partim ebrios, dormitantesq́;, ac manu languida tenentes hastilia: partim etiam socordes eorum, quæ ad se parum pertinere arbitrabantur. ita corpus principis furtim elatum, ac per noctem uehiculo impositum, in Aristeum miserunt. Lætus autem, & Electus, Martiaq; quid agendum foret diu deliberato: tandem decernunt: ita de eius morte rumores serere: quasi repente in apoplexiam incidisset: quod facile de illo creditum iri existimabant, quē constabat identidem solitum immoderatis epulis saginari. Sed ante omnia tamen uisum est: aliquē prouectum ætate, ac modestum hominem deligere ad imperium, per quē & ipsi incolumes forent: & omnes à sæua immoderataq; tyrannide respirarent. Igitur diu consultato, neminem sic idoneū inuenerunt, ut Pertinacem. Erat autem Pertinax genere italus: domi, belliq; rebus gestis clarus: multisq; insignis tropæis, que aduersum Germanos, atque orientales barbaros erexerat: unusq; erat reliquus è grauissimis illis, quos pater Cōmodo amicos reliquisset: cuiq; plurimū ex oībus socijs ducibusq; detulerat: tutus hactenus, uel grauitatem ipsam uerito: uel ob paupertatem hominis dissimulante Cōmodo. siquidem id quoq; illius laudibus accedebat: ꝙ cum plurima omnium administrasset: tamen erat omnium pauperrimus. Hunc igitur Pertinacem nocte intempesta sopitis omnibus, Lætus, atq; Electus cum paucis eiusdem factionis adeunt: & cum ianuam occlusam offendissent, ianitorem excitarunt: qui ubi adaperuit, militesq́;, & Lætum præfectum adesse uidit: perterritus, atq; exanimatus[?] pauefactus Pertinaci renunciat. Is admitti illico iubet:

euentura mox inquiens, quæ sibi ad eam diem mala præsaguerat. Tanta porrò fuit animi constantia: ut ne lecto quidem se mouerit, aut habitum oris demutauerit: sed ingressis Læto, atq; Electo, quis ad se occidendum missos crederet: pleno audaciæ uultu, minimeq; pallenti, iampridem inquit, hunc exitum uitæ singulis etiam noctibus sperabam: qui ex omnibus paternis amicis unus adhuc essem reliquus: itaq; demirabar, quonam tamdiu rẽ differret Commodus. proinde quid statis? quin facitis imperata? meq; à tristi aliquando, ac perpetua formidine liberatis? Ad hæc Lætus, desine, inquit, indigna te, & superiore uita fabulari: neq; nos mortem tuam, sed salutem, cum nostram, tum Romani imperij petitum uenimus. Iacet enim Tyrannus, debitasq; luit pœnas: ea passus à nobis, quæ in nos facere moliebatur. Quare huc adsumus, imperiũ tibi tradituri: quẽ unum ex omni senatu uel temperantia uitæ, uel authoritate, uel ætate etiam, & grauitate morũ scimus esse præstantissimum, charumq; populo, & uenerabilem: sperantes, quod agimus, & optabile illis, & nobis salubre futurum. Ad hæc Pertinax, desinite, inquit, senem ludere hominem: atq; ita timiditates arguere: ut prius decipere, dein occidere studeatis. Atqui inquit Electus, quando nobis parum credis: cape libellum hunc, (nam manũ certe agnoscis Cõmodi) ac tute lege: cognosces proculdubio, quantum effugerimus periculi: neq; tentamentũ aliquod in nostris uerbis, sed ueri fidem deprehendes. Quod ubi Pertinax fecit: iam profecto uiris antea quoq; sibi amicissimis credendum ratus, intellecta omni re, totum se illorum potestati permisit. Placuit igitur primo exercitum adiri: ac militum tentari animos: quos

tamen

tamen Lætus in sententiam suam facile se adducturum pollicetur: quippe cuius aliqua, utpote præfecti futura esset apud illos authoritas. Quo circa omnes, quotquot aderant: ad exercitum festinant: cum iam multum noctis processisset, instante Cal. Ianuariarum die. Mittunt preterea fidos homines, qui passim rumorem disseminent: uita defunctum Commodum, Pertinacemq; iam imperaturum contendere ad exercitum. Qui ubi rumor euagatus: repente populus uniuersus lymphato simillis, ebacchari, & discurrere per uias, ac lætabundi omnes renunciare pro se quisq; amicis, quibus aut dignitas, aut diuitiæ superabant: nanq; illis potissimum discrimen impendebat à Cõmodo. Ibant igitur ad templa & aras, Dijs gratulatum: alij alia uociferantes. Quidam iacere Tyrannum: pars gladiatorem: nonnulli etiam multo his fœdiora. quæq; hactenus metus represserat: ea nunc, licentia ac libertate oborta, impune iactabãtur. Sed & pleraq; pars populi cursu concitato, ad exercitum contendebat: ueritis omnibus, ut satis libenter imperatorẽ Pertinacem milites acciperent. quippe moderatum principem, non sanè nimis ex sententia futurum sperabant militibus: qui scilicet tyrannidi seruire, uimq; omnem, ac rapinas exercere consueuissent. Itaq; uelut ad obsequium impulsuri, confluxere ad castra frequentes: quo ubi peruentum: ingressi Lætus, & Electus una cum Pertinace sunt: ibi conuocatis militibus ad hunc modum Lætus uerba facit. Commodus imperator uester apoplexiæ morbo interijt: causa mortis nemo alius, sed est ipsemet sibi. Nam cum frustra nos optima, atq; salubria subijceremus: gerens ille se quemadmodum omnes nostis: cibo, potuq; nimio suffoca-

tus est: atq; is quidem suo sibi fato extinctus, perijt. quippe non una eademq; cunctis hominibus mortis causa: sed aliæ alijs: cunctæq; tamen ad eundem tendentes uitæ finem. Verum pro illo adducimus uobis ipsi, ac Ro. populus ui- rum ætate grauem: uita moderatum: militaris disciplinæ peritissimum: cuius bellicam uirtutem, uos quidē ueterani sæpenumero experti: cæteri tot annos urbi præfectum, nō honore solum, sed etiā admiratione dignissimum iudicas- stis. Igitur fortuna non principē solum uobis dat, sed pa- rentem quoq; optimū: cuius principatus nō uobis modo, q eum præsentes tuemini: sed ijs etiam iucūdissimus futurus est: qui ripas fluuiorum, ac Romani terminos imperij de- fensant, uidelicet res eius præclare gestas memoria retinē- tibus. Neq; uero iam barbaros nobis pretio conciliabimus: sed eorum memores, quæ hoc duce perpessi sunt: me- tu potius subigentur. Hæc dicente Læto, minime iam se co- hibuit populus: quin cessante adhuc, & dubitabundo mi- lite, Augustum illum declararet: patremq; appella- ret: & faustis omnibus acclamationibus prosequeretur. Idem etiam milites factitabant: quanquam non pari alacritate: sed circunfusa undiq; inermibus, festumq; agi- tantibus diem, populi turba, facile illos acclamare, ac Per- tinacem uocare Augustum coēgit. mox iurati de more in illius nomen, factaq; re diuina, laureati omnes populus, atq; exercitus prosequebantur. Sed postq̄ in aulam impe- ratoriam per noctem (ut diximus) à milite populoq; de- ductus: magnis curarum motibus æstuabat. & q̄uis ani- mo esse forti constantiq; uideretur: tamen illum uehemen- ter præsentia territabant: non de salute sua magnopere solicitum, quippe alias grauiora pericula contempserat:

sed repentinæ tyrannidis mutationem animo uersantem, nobilitatemq; nonnullorum senatorum reputantem: quos minime passuros arbitrabatur, post imperatorem generosissimum recidisse principatum ad hominem priuatæ stirpis, atq; obscuræ. Nam si uita ipsius planè temperans, ac frugalis bene audiebat: maximamq; in bellicis negocijs gloriam fuerat adeptus: attamen claritate generis impar habebatur. Igitur postquam diluxit, in curiam se contulit: neq; ignem sibi præferri, neq; ulla principatus insignia passus attolli: donec senatus sententiam scitaretur. Sed eum omnes simulatq; uiderunt: lætis acclamationibus unanimiter exceperunt: Augustumq;, & imperatorem consalutarunt. At ille recusare instituit, tanquam rem inuidiosam, nomen imperij: excusare senectutem, ueniamq; orare: multos esse dictitans patritios uiros, quibus magis imperium conueniret: simul Glabrionem manu comprehensum protrahens, sessitare imperatoria sella iubebat. Erat enim ille omnium patritiorum nobilissimus: ad Aeneam Veneris, & Anchisæ filium seriem generis referens: idemq; iterum consul: qui tamen ita tum locutus est. Equidem egomet, quem tu omnium putas dignissimum: cedo tibi imperio, atq; unà mecum senatus omnis summam tibi potestatem decernimus. Ibi uero ille uim pœnæ afferentibus, atq; impense rogantibus uniuersis, uix tandem dubitandus sellam imperatoriam conscendit: atq; orationem huiusmodi habuit. Consensus hic uester, studiumq; eximium uni mihi plurimum in tanta ista nobilitate deferendi, cum omni adulationis suspicione uacet: argumentumq; beneuolentiæ fidemq; præferat: alium fortassis audaciorem, atq;

alacriorem redderet ad ea, quæ traderentur suscipienda: sperantem facili se gubernatione usurum: qui tantam in uobis beneuolentiam animaduerteret. Me autem contra, magna ista scilicet, atq; egregia, sicut honoris sensu obstupefaciunt: ita metu quodam, curáq; solicitant. siquidem ardum in primis est, magnis acceptis beneficijs, paria referre. Nam in beneficiorum uicissitudine, si magnam gratiam referat, qui paruam debuerit: non tam facilitas remunerādi expēditur, quàm in ipso argumentum grati animi commendatur. Sed cum prior quispiam eximia in te quædā contulerit: tum si illū parū ample demerearis, non tam deesse, quod reponas: quàm ipse inops sensuum, ac planè ingratissimus uideare. Cerno igitur iam animo, quàm mihi arduum sit propositum certamen: ne tanto à uobis accepto honore, parum me fortasse dignum exhibeam. quippe non in sella ipsa fastigium dignitatis: sed in operibus situm, quæ illam minime dedecorent. nam quantum præterita odimus: tantum de futuris bene speramus. & ut tenax est iniuriarum memoria (quod enim offendit, nunquam obliteratur:) sic beneficia in ipso excidunt usu: siquidem non tam delectat libertas, quàm seruitus offendit. neq; habendam quisq̃ gratiam putat, ꝙ rebus suis pro arbitrio utatur: quippe id sibi deberi iure autumat. Qui uero suis exuitur bonis, nunquam sanè iniuriarum obliuiscitur. neq; quisq̃ lucro apponit, ꝙ utilitatem in commune pariat. quæ enim publicæ prosunt: parum cuiq; curæ sunt. Sin quæ propria cuiusq; sunt, minus ex sententia ceciderint: tum nemo satis secum benigne agi putat. Ad hæc quicunq; enormibus tyrannorum, atq; immensis largitionibus insuerunt: ij, si frugalius paulo, aut con-

tinentius ex pecuniæ inopia agere instituas: non tam id moderatæ cuidam dispensationi, prudentiq; attribuunt: quàm auaritiam continuo tibi, & sordes exprobrant. neq; autem cogitant neminem posse magna cuiuis dilargiri: qui se à ui, atq; à rapinis abstineat. Qui autem recte, ac pro cuiusq; dignitate dispensat: non modo nihil cuiquam iniuste eripit: sed & cæteros frugi esse docet, & parcere parto. Hæc igitur cum animis uestris reputantes, adnitimini uos quoq; mecum patres: communemq; hanc imperij administrationem existimate. quippe in repu. optimatium, non autem sub tyrannide uicturi, cum sibi optimam habere spem, tum reliquis etiam debetis polliceri. Hæc locutus Pertinax, senatui animum addidit: uotisq; exceptus, & acclamationibus: habitusq; honorificentissime, Iouis, aliorumq; Deorum templis consalutatis, sacrificioq; de more facto, in aulam palatinam se contulit. Postea uero quàm fama uulgauit, quæ ille uel in senatu dixisset: uel ad populum scripsisset: læti omnes agitare: sperantes serium se & clementem principem, parentemq; adeo magis, quàm imperatorem habituros. Nam & militibus edixit, ne cui ex populo contumeliam facerent, ne'ue quem uiatorem pulsarent: cunctaq; denique ad honesti cultum, modestiamq; referebat. Ipse cum aut ingrederetur, aut ius diceret, comem scilicet ac mansuetam indolem ostendebat. & cum Marcum in primis referre uideretur, seniores quidem admonitu delectabat, reliquos autem à crudeli contumeliosáq; tyrannide ad modestam uitam tranquillamq; uindicatos, facile ad se amandum impulerat. Quæ cum fama latius euagare-

tur nationes omnes, atq; exercitus ſubiectos Romanis, aut amicos: ad deferendos ei diuinos honores incitauit. Quin Barbari quoq;, ſiqui aut frenos depulerant: aut ſeditiones moliebantur metu uirtutis, quàm præſtitiſſe eum ſuperioribus bellis meminiſſent iuſtitiæq; fide, cum neminem ab illo ſcirent ultro offendi: ſed gratiam cuiq; pro meritis referri: uimq; abeſſe & crudelitatem: ſponte illi ſe dediderunt. Legationes præterea undiq; confluebant: gratulatum Romano populo, quòd Pertinacis imperio gubernarentur. ſed, quod pleriſq; omnibus publice, priuatimq; gratum fuit: modeſtum, manſuetumq; principem Popu. Romano contigiſſe. Id uero urbanæ cohortes imperatorum cuſtodiæ adhibitæ, grauiter, moleſteq; ferebant: ſiquidem à rapinis, iniurijsq; ad temperatum uitæ cultum reuocatæ, ac mitem illam ciuilemq; gubernandi rationem in contumeliam ſuam, ac dedecus accipientes, ut ex qua licentiam ſibi ademptam intelligerent: nullo iam pacto rectorem huiuſcemodi tolerandum ſtatuebant. Igitur principio contumaciores ſe gerere, minusq; dicto audientes eſſe: poſtremo nondum bimeſtri imperio expleto, cum quidem ille iam non dubium ſuæ probitatis ſpecimen dediſſet: uniuerſis in optimam ſpem erectis, inuidit repente mala ſors, quæ omnia funditus euertit: ſic, ut egregij illi conatus uehementer omnibus profuturi, in medio quaſi curſu prolaberentur. Nam primum quidem quicquid in Italia aut alibi gentium inculti, ſoli etiamq; ſub regibus uacaret: id totum occupantibus & colentibus adiudicauit: decemq; annorum immunitatem, ac perpetuam libertatem agricolis conceſſit. Imperatorijs autem poſſeſſionibus nomen ſuum inſcribi prohibuit: non eſſe

illas dictitans imperantium proprias, sed communes Romanorum, & publicas. Vectigalia quoq; omnia, quæ ad contrahendas pecunias tyranni excogitauerant: in fluuiorum ripis, in urbium portibus, perq; uias, & itinera, penitus remisit: atq; in antiquam libertatem reuocauit. multaq; item ad id exemplum facturus uidebatur: nam & delatores urbe exegerat: & ubiubi inuenirentur puniri imperauerat: cauens, ne cui de uanis criminibus periculum conflaretur. Ergo in maxima tranquillitate sese, beatissimoq; rerum statu uicturos, senatus, cæteriq; arbitrabantur: siquidem adeo se æquabilem, paremq; cæteris præstabat: ut filium quoq; iam adolescentem in aulam palatinam nunquam adduxerit, sed intra priuatos parietes continuerit: sic ut in ludum quoq; literarium, atq; gymnasia de more itaret nihil priuatis absimilis: erudireturq;: & omnia perinde, ut quiuis medio agitaret: neq; ullam aut tyrannicam, aut omnino imperatoriam pompam ostentaret. Cum in hac morum uitæq; modestia ageret: soli scilicet prætoriani milites præsentem rerum conditionem haud satis æquo animo ferentes, ueterem illam licentiam uiolenter se gerendi, raptandiq; omnia affectabant: interq; uina, & epulas consilia inierunt, Pertinacem è medio tollendi, grauem ipsis atq; onerosum: alterumq; eius loco imponendi rebus Romanis indulgentem, atq; intemperantem: nihilq; deniq; non licentiæ præbiturum. Igitur confestim haud opinato cunctis ocium agitantibus, turbidi, ac fruentes, militari cursu meridie ipso, protentis hastis, nudis gladijs, frequentes ad imperatoris ædes feruntur. re autem subita, insperataq; perterriti cubicularij palatini, pauci plurimis, et

inermes armatis minime ausi resistere: relicta sua quisque statione, diuersi alij alio defugerunt. Pauci tamen ex amicissimis, nunciato militum concursu persuadere pertinaci conabantur, uti fuga sibi consuleret: populique auxilium imploraret. Ille autem tametsi utilia in praesens audiebat: tamen indecorum existimans, atque illiberale, minimeque dignũ imperatoria maiestate, atque anteacta uita, fugae aut latebris salutem debere: occurrere periculo, ac procedere in medium decreuit: sperans persuasurum quae uellet, & furentes in praesens animos placaturũ. Igitur cubiculo egressus, factusque irruẽtibus obuiam, quaerere causas instituit tam subiti motus, & à foedissimo illo tumultu absterrere: non attonitus periculo, sed habitum oris grauem moderatumque retinens, paremque imperatoriae dignitati: ac nihil humile, nihil pauidum, aut obnoxium, nihil denique supplice dignum prae se ferens, ita ad eos uerba fecit. Me quidem ó milites inquit, si occiditis, neque ipsi rem magnam facitis: neque mihi sanè grauem, homini uidelicet huius aetatis & gloriae: siquidem humanae uitae finis certe est aliquis necessarius. uos autem principis curae, custodiaeque & propulsandis aliunde periculis adhibitos, caedem ipsos facere primos: neque ciuili tantum, sed imperatorio quoque sanguine polluere dextras: id uero uidete: ne uel in praesens flagitiosum sit uobis, uel in posterum periculosum. neque enim ego ulla uos iniuria affeci. si enim Commodi doletis interitu: nihil profecto nouum fuit mori, qui homo natus fuerat: sin dolo necatum putatis: non meum sanè id crimen: quippe quem ipsi scitis ab omni etiam suspitione procul abesse. quae enim tunc acta sunt, uos primi cognita habuistis: ut etiam siquid

obortum

obortum suspicionis est, id utiq; alios attigerit. Caeterum ne illo quidem extincto quicquã uobis desieri patiemur: quod modeste atq; ex dignitate uestra, nõ autem per uim & rapinas concupieritis. Ita loquente eo, iam quidam ex his permotum iri uidebantur: neq; sane pauci abire iam coeperant, ueriti sanctimoniam principis, ac senectutem: sed a caeteris facto impetu, obtruncatur. Qui statim eo perpetrato scelere, multitudinem declinantes indignissime laturam id facinus, occupant in castra abire: muroq; continent se: dispositis pro turribus armatis, qui populum a moenibus arcerent. Hunc finem Pertinax sortitus est uitae, morumq; (ut supra diximus) laudandus. sed ubi caedis illius fama per populum dedita: tumultu. s. luctuq; omnia compleri: discurrere uniuersi furentibus similes: neq; certi quid agerent, quaerere ipsos authores, quos neq; inuenire tum poterant, neq; ulcisci. Praecipue uero senatus indigne id ferre: communemq; eam calamitatem existimare: desyderans parentem optimum, ac principem indulgentissimum: rursumq; tyrannidem metuens, quam cordi esse militibus intelligebat. Sed cum dies unus, itemq; alter abijsset: plebsq; uniuersa suo quisq; metu quietem ageret: & qui dignitate authoritateq; pollebant, in sua praedia, q̃longissime poterant, ab urbe secessissent: nequid in eligendo successore grauius obijceretur: cognito milites & quietum esse populum, & existere neminem, qui principem interfectum uindicaret: ipsi quidem castris se continebant. constituto autem supra murum uocalissimo quoq;, edicunt uenale imperium: tradituros q; se ei, qui plurimum pecuniae polliceretur: tutoq; in aulam deducturos. Id auditum

neminem è senatu grauitate, atq; authoritate præditum, neminem è nobilitate, aut ex his deniq; permouit: quicunq; adhuc opulenti superabant, tenues reliquiæ Commodi Tyrannidis: neq; ausus quisq̃ aut muro succedere: aut turpem contumeliosumq́; dominatum pecunia pacisci. Sed enim Iuliano cuidam consulariuiro, qui grandem habere pecuniam credebatur: uespere supra cœnam nunciatur inter uinum, atq; epulas militum edictum: quippe homo alioqui parum uitæ continentis habebatur. Persuadent igitur uxor, atq; filia, & parasitorum turba, ut relicta mensa acceleret: & quid agatur intelligat: ac subinde inter eundum adhortantur, occupet proiectum imperium: superaturum largitione omnes, qui tantum diuitiarum possideat. Igitur ubi ad muros accessit: clamare occœpit, daturum quæ uellent: habere se magnas opes, plenos auri thesauros atq; argenti. Eodemq́; tempore Sulpitianus & ipse uir consularis, ac præfectus urbi, socerq́; Pertinacis, imperium licitabatur: uerum in eo milites suspectam habuerunt Pertinacis propinquitatem: subesse aliquid fraudis suspectantes, quo illius cædes uindicaretur. Ergo Iulianum scalis demissis supra muros attollunt: non prius ausi reserare portas, quàm conueniret de numero dãdæ pecuniæ. Ille ingressus in castra, primum quidem honores Commodi, & statuas, quas tulerat senatus, instauraturum pollicebatur: concessurumq́; ipsis, quam quondam sub illo licentiam obtinuissent. præterea militibus singulis plus multo argenti daturum, quàm aut petere auderent, aut accepturos expectauerant: neq; in dando moram futuram: nam domi eã pecuniã adseruari. quibus adducti rebus milites, atq; in tantam spẽ erecti,
Iulianum

Iulianum declarant principem: simul ei Cõmodi cognomen imponunt. Tum signis sublatis, impositisq; illius imaginibus deducere hominem tendunt. Igitur de more sacrificio in castris peracto, exijt maiore militum comitatu, quàm cæteri consueuerant: siquidem per uim contráq; populi uoluntatem, pérq; turpitudinem, & dedecus, imperium emercatus, iure impetum multitudinis uerebatur: sed induti armaturas milites, circunseptiq; undiq;, testudine facta, ut etiam si res posceret, dimicarent: receptóq; in medium imperatore suo, clypeis, hastisq; supra capita elatis, ut tutiores forent, si forte lapides è tectis mitterentur: deducunt eum in aulam: neq; auso resistere populo, neq; (ut mos est) faustis acclamationibus prosequente, sed diras procul imprecantibus uniuersis, grauitérq; exprobrantibus, q̃ ære sibi imperium parauisset. Tunc primum uidelicet corrupti militum mores: fœdáq; & insatiabilis pecuniæ cupiditas, & contemptus imperatoriæ maiestatis inoleuit. Nam cum neq; uindex existeret ullus tam crudeliter interfecti principis: neq; promercale factum imperium, fœdéq; nundinatum quisq̃ prohibuisset: id uero initium, causáq; militibus fuit: ut etiam imposterum turpissimè, contumacissiq; euaderent: sic, ut auaritia indies, ac principum contemptus etiam usq; ad sanguinem proueheretur. Enimuero Iulianus imperium adeptus, delitijs continuo, crapulæq; se dedere: circa rem publicam indiligens, uitamq; mollissimam luxuq; circunfluentem traducere. sed & spem militum fefellerat: neq; implere fidem promissorum potuerat: siquidem nec opes domi, quantas iactabat: & publicum ærarium sumptibus illis insanis iam

pridem à Commodo exhaustum. Quare cum milites habebat infensos: tum à populo totius rei conscio facile contemnebatur. Itaq; & praetereuntem maledictis insectabantur: & turpes ambiguasq; uoluptates exprobrabant: sic, ut propalàm etiam in circo, quo maxima uis hominum confluit: Iulianum incesserent: ac uindicem Romani imperij, praesulemq; principatus Nigrum uocitarent: orantes ut q̃primum adesset, ipsosq; à tantis contumelijs assereret. Is Niger consulatum gesserat, ac tum Syriae praeerat uniuersae: qui honos ea tempestate multo maximus erat: quippe etiam Phoenices, omnisq; ad Euphratem regio Nigri suberat imperio. Ipse aetatis erat iam ad senectutem spectantis: multisq; & magnis in rebus uersatus, famam obtinuerat mansuetudinis, ac dexteritatis: sic, ut etiam Pertinacis uitam putaretur aemulari: quibus maxime rebus populi fauorem adeptus uidebatur. Hunc igitur assidue frequentis populi clamores implorabant: ac praesentem Iulianum conuitio lacerantes, illum etiam absentem uniuersi principalibus acclamationibus, faustisq; uocibus prosequebantur. Quibus intellectis, Niger putans omnia sibi ex sententia successura: & q̃ à militibus negligebatur Iulianus, ut qui fidem minime impleuerat: & contemnebatur à populo, ut parum dignus empto principatu: spem coepit imperij uindicandi. ac primo quidem ex ducibus, tribunisq;, caeterisq; militibus, qui plurimum haberent authoritatis: diuersos aliũ alio tempore domum dimittebat: edoctos rerum omniũ, quae sibi Roma afferebantur. Id hoc consilio faciebat, ut quamlatissime toto oriente rumores disseminarentur: ita enim sibi adiuncturũ q̃plurimos existimabat: si non imperium ex

perium ex

perium ex insidijs occupaturus, sed opem uocantibus, atque implorantibus allaturus uideretur. Proinde uniuersi con festim adesse: obsecrare pro se quisque, obtestariq́ue: uti quamprimum Remp. capesseret. Est autem Syrorum gens natura leuis, pronaq́ue ad res nouandas. amabant autem uehementer Nigrum, quod & imperium apud illos humanissime gesserat: & ludis multitudinem, ac celebritatibus detinuerat. Sunt autem Syri suapte natura huiusce modi oblectamentorum cupidiores: è quibus Antiocheni maximam fœlicissimamq́ue urbem inhabitantes, totum fermè annum uel in urbe ipsa, uel in suburbanis ludos, & festa concelebrant. Quocirca edendis assidue spectaculis, ac remittendis exhilarandisq́ue ocio animis, ita sibi uulgus adiunxerat: ut ab omnibus magnopere coleretur. quæ cum ita se habere intelligeret: iussis adesse dicta die militibus, reliqua etiam confluente multitudine: ita pro suggestu ad id ipsum extructo uerba fecit.

Quàm mire ingenium quantaq́ue in rebus maioribus aggrediendis nostra cautio sit: forsitan ipsi quoque iampridem cognouistis. neque ego nunc apud uos processissem uerba facturus: si uel priuato consilio, uel incerta spe, aut spem superante cupiditate adducerer. sed me uocant Romani: & assidue clamantes fatigant: ut eis manum porrigam salutarem: neque patiar tam excellens, tamq́ue gloriosum relictum à maioribus imperiũ iacere abiectum turpiter. Vt autem citra occasionem aliquam res aggredi tantas, audax sanè, temerariumq́ue sit: ita si implorantibus, ac rogantibus opem deneges: timiditatis, & proditionis crimine labores. quapropter eo consilio ad uos huc prodij: ut scitarer, quid facto opus esse duceretis: uobisque

uteret, quasi totius negotij huius consultoribus. quod si ex sententia successerit: communis mihi inde uobiscũ erit utilitas. Neq; n. tenues opes, aut leues sunt, quæ nos solicitant: sed ipse Ro. Po. cui rerum omnium potestatem superi tribuerunt: ipsum Romanum imperium fluctuans adhuc, neq; apud quenq̃ certa sede residens. Sed neq; parũ tuta inimus consilia: his implorantiũ animis, nullo ad prohibẽdum resistendumq; parato. Nã qui illinc ueniunt: ne ipsos quidẽ milites, unde imperiũ emptitauerit, satis ei fidos fore affirmant, quoniam promissa non soluerit. quæ sit igitur uestra mens ostendite. Talia loquentem continuo exercitus omnis, cæterumq; uulgus imperatorẽ, atq; Augustum consalutant. Tum amictũ purpura, reliquoq; exornatum aulico paratu, ibidẽ ex tempore cõquisito, præcedente ẽt igni, in Antiochiæ primũ templa, mox ad suas ædes deduxerunt: quas ẽt seu non iam priuatas omnibus extra insignibus imperatorijs adornauerũt. His lætus Niger, cum. n. & Romanorum animos, & cæterorum studia hominum animaduerteret: iam haud dubie rem omnem sibi esse in uado arbitrabatur. qui postq̃ rumor ĩcrebruit: statim quæcunq; aduersum Europæ continentem nationes incolunt: festinare pro se quæq;, ut præsto illi essent: legatiq; undiq; Antiochiã confluere, uelut ad legitimum principẽ: Reges quoq; & Satrapæ trans Euphraten, Tygrinq; habitantes, gratulatũ miserunt: suamq; operã in omnem euentum pollicebãtur. quos ille amplissimis affectos muneribus, gratijsq; actis dimittebat: nullis sibi in præsens opus esse auxilijs affirmans: satis munitum imperiũ, idq; gestuum se incruentũ. Quare tanta spe sublatis animis, supinius iam, negligentiusq; agitabat: seq; populumq; Antiochenum,

chenum, otio delitijsq; oblectans, ludosq; edens, & spectacula. Neq; uero aut Romam, quod res maxime postulabat: proficisci studuit: aut illyricos exercitus, qui. s. in primis adeundi conciliãdiq; fuerant: ullis de rebus certiores fecit: sperans statim intellectare, cũ Romanis eos pariter, cumq; orientis totius exercitibus consensuros. Hæc dum agitaret leui, incertaq; spe subnixus: fama iam per Pãnonios, Illyricosq; increbruerat: perq; exercitus omnes, q. pro ripis Danubij, Rheniq; excubantes coercendis barbaris Romanum tuentur imperium. Præerat autem Pannonijs uniuersis, (nam unius regebantur imperio:) Seuerus quidam genere afer: uehemens homo negotijs gerendis, ac ferox, uitæq; insuetus duræ, & asperæ, promptus excogitandis, acer exequendis rebus: qui postq̃ Romanum principatum pendere sublimem, quasiq; direptui expositum uidit: alterum quidem, ut desidem: alterum ut parũ efficacem contemptui habuit. Addebant præterea spẽ somnia quædam, & oracula, cæteraq; futurorum præsagia: tum deniq; fidem ueri impetrantia, cum sunt euentum sortita: quorum pleraq; ipse in libris de uita sua conscripsit: ac publice in tabulis picta dedicauit: sed quod illi extremum, maximiq; momenti somnium spem propemodũ oẽm conciliauit: id ne nobis quidem silentio prætereundũ. quo enim tempore nuntiatum est, Pertinacem ad imperiũ ascitum: peracto Seuerus sacrificio, iuratusq; fidem principi, ubi primum domum redijt: somno cõprehensus, uidet per quietem magnum quendam, ac generosum equum ornatum phaleris imperialibus, qui Pertinacem ipsum per urbem ueheret media sacra uia. Sed ubi ad ipsum fori peruenit ingressum: in quem olim liber popu-

lus frequens conueniebat: uisus est excussisse Pertinacem equus, atq; abiecisse humi: proximeq; astanti Seuero tergum substernere: eumq; perferre sublimem tuto in forum medium, conspicuũ uenerabundæ multitudini. Manet autem adhuc huius imago somnij eodem ipso loco, ingens ex ære conflata. Ad hunc igitur modũ sublatis animis Seuerus, ac se diuina prouidentia solliciatari ad imperium ratus, decreuit animos periclitari militum. quare primum quidẽ præfectos, tribunosq;, & primos militum sibi adiungens, cumq; ijs de Romano imperio sermones serens, abiectum id esse dictitabat: existente nullo, per quẽ fortiter, atq; ex dignitate gubernaretur. inuehẽs præterea in prætorianas cohortes, quæ sacramentum militare ciuili, imperatorioq; sanguine polluissent: uindicãdam esse aiebat, ac persequẽdã Pertinacis cædẽ: minime ignarus, excubare adhuc memoriã Pertinacis apud Illyricos exercitus: quoniam sub imperatore Marco multa illius ductu aduersus Germanos tropæa excitauerant: & cum præfectus Illyrico foret: nullum non exemplũ uirtutis in prælio ostentauerat: beneuolentiã porro, ac probitatem ad hæc, ciuile, moderatumq; imperiũ socijs præstiterat. quocirca memoriam eius principis colentes, tantum in illum editam crudelitatem indignissime ferebant. Hanc igitur Seuerus occasionem arripiẽs, facile eos, quo uellet adducebat: simulans non se quidem imperium quærere: aut summam potestatem affectare: sed ire ultum sanguinem tanti principis. Nam ut eius regionis homines corporibus utuntur prævalidis, atq; proceris: & in pugnam, cædemq; paratissimis: ita pingui sunt ingenio: quare haud facile sentiunt, siquid agas dicas'ue astute,

tis'ue astute, ac subdole. Quocirca cum fidem fecisset Seuerus, cædem se Pertinacis persequi uelle: ita sibi uniuersos conciliauit: ut imperator diceretur: summamq; ab eis acciperet potestatem. Sed ubi Pannoniorum animos explorauit: statim uicinarum quoq; gentium præsides, quæcunq; Romano subiacent imperio: magnis illexit præmijs. Erat autem Seuerus unus omniū mortalium ad amorem simulandum maxime factus: sic, ut ne iusiurandum quidem fallere dubitaret, si ita usus posceret: longéq; aliud in lingua promptum, quàm in animo recondit um gerebat. Igitur Illyrico omni, rectoribusq; prouinciarum per literas insinuatus, collectisq; undecunq; militibus, ac suscepto Pertinacis cognomine, quod non Illyricis modo, sed Romano etiam populo gratissimum fore suspicabatur: conuocatis omnibus in campum, ita pro suggestu locutus dicitur. Quantum uel fidei, uel religionis erga deos, per quos iurati estis: quantumq; honoris imperatoribus exhibeatis, quos adeo ueneramini: facile ostenditis milites: cum tantopere indignamini, cohortes urbanas, pompæ magis, quàm uirtutis administras, adeo fœdum facinus perpetrasse. Ac mihi quidem in uotis est, nunc primum tantam spem auspicanti, (nam profecto scitis, quàm semper audiens dicto principibus fuerim:) perducere ad exitum, atq; explicare, quæ uobis cordi sunt: neq; Romanum imperium abiectum pati: quod quidem apud maiores summa semper authoritate gestum, uenerandum omnibus uidebatur. Postea uero quàm ad Commodum recidit: & si ob illius adolescentiam sæpenumero impegit: attamen omne uitiū, cum ipsius principis nobili-

tate, tum sanctissimi parentis memoria obumbrabatur: neq; tam errata illius, odium, q̃ misericordiam emerebantur. Quippe non tam ipsi, quæ gerebantur: q̃ assentatoribus imputabamus, cæteris'q; malarum artium consultoribus, atq; ministris: donec ad sanctissimum illum senem, cuius adhuc uirtutis, & probitatis, nostris mentibus memoria residet: delatum fuit imperium. quem tamen tantum abest, ut tolerare illi potuerint: ut cæde etiam nefaria talem uirum e medio sustulerint. Post hunc autem terræ, maris'q; imperium, nescio quis turpissime auctionatus, & populo quẽadmodũ auditis, inuisus est: & milites ipsos, quibus imposuit: parũ fidos habet. qui tamen si etiam defensuri illũ forent: attamen neq; numero uniuersi, neq; uirtute singuli conferendi sunt uobis. Ad hæc bellica uos negotia exercuerũt: nam & cum barbaris pedẽ conferre, & labores omneis perferre, & algores, æstus'q; despicere, & concreta gelu calcare flumina, & potare effossos latices, non haustos, & uenatu inuigilare consueuistis: omnia deniq; ad uirtutẽ adepti uiatica: sic, ut nemini facile sit, uestris obsistere uiribus. Etenim labore miles probatur, non mollitudine: qua illi exsaturati, atq; enutriti, ne uocẽ quidẽ uestram, nedum pugnã poterunt sustinere. Quod si cui Syriæ res formidabiles uidentur: is uel ex eo cogitet, q̃ imbecillæ sint: quã'q; tenui spe nitantur: quod neq; adhuc progredi quoq̃, neq; de urbe petenda deliberare ausi: sedes'q; illas boni consulentes, delitias in diẽ quæsitas, lucrũ esse ambiguæ potestatis arbitrantur. Est autẽ ad ioca & cauilla in primis factum Syrorum genus: tum qui Antiochiam colunt: ij studere Nigro potissimum creduntur: nam gentes reliquæ, & ciuitates, cum adhuc neminem

imperio dignum aspiciant: quiq; sit rempu. fortiter, moderateq; gesturus: ei. s. obedire se tandem simulant. Quod si ab illyrico exercitu ducem creatum cognouerint: simulq; nostrum nomen inaudierint: non obscurum sane apud ipsos, neq; ignoratum: quippe illic etiam cum imperio praefuimus: neq; me profecto desidiae, aut torporis arguerint: neq; uestrum exceptare impetum, aut bellicam uirtutem uolent experiri: praesertim cum & corporum proceritatibus, & armorum exercitationibus, & conferenda manu, longe uobis impares habeantur. Quare occupemus q̃primum Romam, larem ipsum imperij: reliqua dein facile expedituri, cum deorum oraculis, tum armorum, corporumq; uestrorum uiribus confidentes. Haec locutum Seuerum faustis acclamationibus milites exceperunt: Augustum, Pertinacemq; appellantes, studiumq; in eum propensum, atq; egregiam uoluntatem pollicebantur. At Seuerus nihil procrastinandum ratus, armari quamexpeditissime iubet: iterq; ad urbem edicit: distributisq; uiritim cibarijs, omniq; uiatico, nihil sibi ad celeritatem facit reliqui: nullis interquiescens locis, ac uix residere tantisper milites passus, donec a nimia itineris contentione respirarent. Ipse inter primos laborans, uiliq; tabernaculo utens, cibum potumq; eundem, quem etiam caeteri milites capiebat: nihil unquam imperatoriae luxuriae, nihil delitiarum ostentans: sic, ut acceptior indies militibus fieret. Nam cum laborum omnium, non modo particeps, sed princeps etiam, authorq; foret: adeo cunctis uenerabilis erat: ut nihil non pro illo cupidissime facturi uiderentur. Postea uero q̃ emensa Pannonia ipsos Italiae montes insedit: famamq; sui prae-

ueniens prius, corãm conspectus est, quàm aduentare auditum fuerat: magnus scilicet omnes Italiæ ciuitates, tanto conspecto exercitu, metus inuasit. Quippe homines in Italia iampridem ab armis, belloq; remotissimi, agros, pacemq; colebant: etenim quandiu libera ciuitas egit: atq; à senatu belli duces eligebantur: fuere in armis semper Italiæ nationes: Græcisq; & barbaris subactis, terræ sibi, marisq; imperium pepererunt. neq; ulla orbis terrarum pars, aut cœli tractus fuit: quo non uires suas Romanorum arma protulerint. Postea uero quàm Augustus rerum potitus est: & laborem italis ademit, & arma detraxit: milites tantum quosdam certis authoramentis habuit mercenarios, qui Romanum tuerentur imperiũ: tum fluuiorum magnitudine, atq; fossarum, montibusq; asperrimis, desertisq; locis, atq; imperuijs, circunseptos imperij limites cõmuniuit. Quocirca merito omnes, postq̃ aduentare Seuerum cum tanto milite audiuerunt: insueta re perterriti, cum neq; stare contra, neq; prohibere auderent: ibant obuiam laureati, portisq; eum patentibus excipiebant. Ille tandiu locis singulis immoratus, quãdiu aut sacra faceret, aut populos alloqueretur: Romam è uestigio pergebat. Quæ ubi Iuliano nunciata sunt: actum de se prorsus existimauit: nam & exercitus Illyrici potentiam, multitudinemq; audiebat: & populo parum fidebat, cui se cernebat inuisum. neq; sat magnam spem in militibus habebat: quos uidelicet fefellisset. Itaq; collectas undiq; pecunias partim suas, partim ab amicis acceptas: tum quasq; in templis, alijsq; locis publicæ inuenisset: diuidere militibus instituit: ut eo pacto illorum beneuolentiam redimeret. Sed ei, tametsi multa, magnaq; ac-

cœperant nullam tamen habebant gratiam, persolui debitum sibi, non dari munus aliquod interpretantes. Cæterum suadentibus amicis Iuliano, ut exercitum educeret, atq; alpium angustias occuparet: (sunt autem alpes altissimi montes, quales in his regionibus nulli: porrecti ad muri formam, circundatq; Italiæ, quasi ad reliquam regionis eius fœlicitatem: hunc etiam quasi cumulum natura addiderit, ut munitionem haberet inexpugnabilem: pertinentem scilicet à septentrionali, ad id mare, q̄d ad meridiem spectat.) non ausus tamen ille urbe egredi, sup plicatum militibus mittebat: uti arma caperent, exercœrentq; se: ac fossas ante urbem ducerent: omnemq; belli apparatum in ipsa demum urbe expediebat. siquidem elephantos quoq;, quos ad pompam institutos habebat: insuefacere conabatur sessorem pati: ratus Illyricos milites, equosq; eorum perterritum iri facie, magnitudineq; belluarum, quales antea nullas aspexissent. totaq; ciuitas armis fabricandis, bellicisq; instrumentis conficiendis erat intenta. Sed cunctantibus adhuc Iuliani militibus, ac se comparantibus ad bellum, nunciatur adesse iam Seuerus. Is multos è militibus suis sparsim dimiserat, qui clàm Romam proficiscerentur: quare alij alijs itineribus noctu ingressi urbem, protectis armis, habitu paganorum operiebantur: iamq; intus hostis erat, supino adhuc Iuliano, & quod ageret ignaro. quæ ubi populus intellexit: cunctis metu perculsis, ac Seueri potentiam formidantibus, sentire iam se cum illo simulabat: & Iulianum quidẽ, ꝙ imbellis, Nigrũ, ꝙ lentus, atq; iners, uituperantes, Seuerũ ipsum iam aduentantẽ, magnopere admirabãtur. Enimuero Iulianus hæsitabundus, atq;

inops consilij, conuocato prius senatu, literas ad Seuerum mittit: quibus fœdus pacisceretur, eumq́; in communionem acciperet imperij. Cæterum senatus, & si illa omnia decernebat: tamen ut eum pauitare desperata salute animaduertit: totus iam ad Seuerum incubuerat. Biduo uero post, triduóue, audito Seuerũ iam planè adesse: omnes contempto Iuliano in curiam conuenere iussu consulum: (quippe ijs curæ Romana res est, quoties de imperio ambigitur:) qui postq̃ frequentes affuerunt: quod facto opus esset, inter se deliberabant: manente adhuc in aula Iuliano, ac fortunam suam miserante: suppliciterq́; rogante, ut sibi eiurare imperiũ liceret: omnemq́; eam potestatem Seuero transcribere. Sed ubi intellexit senatus pauidum Iulianum, perterritos corporis custodes, ipsum penè ab omnibus destitutum: decreta illius nece, Seuerum imperatorẽ declarant. Tum legatos ad eum mittunt: partim qui magistratum obtinerent: partim q maximam haberent in senatu authoritatem: ut omnes illi honores Augustorũ deferrent. Occidendi aũt Iuliani datur uni è tribunis negociũ: is imbellem miserumq́; senem, qui sibi ipse tam infœlicem exitum propria pecunia emisset: desertũ iam, destitutumq́; ab omnibus, inter fœdissimas complorationes trucidauit. Quæ ubi Seuerus audiuit: maiora iã moliens animo, consiliũ inijt capiendorũ militum omniũ, quicunq; Pertinacem interemissent. Datis itaq; clàm ad tribunos centurionesq́; literis, hortatur, multa pollicens, persuadeant militibus urbanis, ut sibi dicto audientes sint: ipse edictum proponit, ut relictis intra castra armis, exeant pacatorum habitu, quales procedere in pompam, aut ludos celebrare consueuissent: iurentq́; in Seueri nomen:

ac spem sibi optimam proponentes, præsto sint, ut nouum imperatorem comitentur. His creditis milites suasu quoq; tribunorum, relictis armis, pomparum habitu laureati processerunt. sed ubi ad exercitum Seueri peruenerunt: nuntiato iam adesse, iubet in campum conuenire frequentes, quasi salutaturus, ac perbenigne accepturus uniuersos. Enimuero cum ad tribunal principis accessissent, unanimiter acclamantes: dato repente signo comprehenduntur. ita enim præceperat Seuerus: ut cum stare pendentes eos ab ore principis uidissent: circumirent uniuersos milites sui, more hostium, nemineḿq; uulnerantes, aut pulsantes, tantum orbe facto, clusos in medio continerent: pila duntaxat intendentes, & hastas: ut scilicet metu uulnerum nudi resistere armatis, paucíq; plurimis minime auderent. Quos ubi uelut indagine armorum conclusos, captiuosq; habuit: magna uoce, ac turbido spiritu, ita ad eos uerba fecit. Superari uos à nobis, uel sapientia, uel uiribus, uel etiã numero, re ipsa uidetis: capti estis q̃facillime: ac nullo ferme negotio tenemini: quid futurũ de uobis sit, in ea manu est. iam scilicet uictimæ hic statis obnoxiæ nostro imperio, si sceleri uestro debitum quæratis supplicium: nunq̃ sane inuenietis sanctissimum illum senem, imperatoremq; optimum seruandum, tuẽdumq; uobis: ipsi occidistis: Romanum imperium perpetua clarum gloria, quod maiores nostri, aut uirtutis, aut nobilitatis nomine suscipiebant: hoc uos turpiter, fœdeq;, uelut aliquid ex priuatorum instrumento, quasi sectores uendidistis: ac ne eum quidem ipsum, quem sic ad imperium produxeratis: seruare saltem, aut defensare ausi, homines timidissimi prodidistis. Ob hæc igi-

tur crimina, ac facinora uestra, mille uobis debētur mortes, siquis par noxæ supplicium studeat petere. Proinde, quid uos æquum pati sit: sanè uidetis: ego tamen sanguine abstinebo, neq; uestras imitabor manus. Sed quoniam ius, fasq; negat, stipari à uobis iam principem: uiolato iureiurando, ac manibus ciuili, & imperatorio sanguine pollutis, proditaq; fide, custodiaq;: animas quidem, & corpora uobis nostra largietur humanitas. Porrò militibus meis ita præcipio: recingant uos, ac uestimentis exutos militaribus, nudosq; dimittant. uobis autem, sic impero, discedatis quàm longissime. edico item, iuroq;, ac denuncio: capite pœnas daturum, siquis uestrum posthac intra centesimum ab urbe lapidem conspicietur. His imperatis, è uestigio milites illyrici concurrunt: breuesq; illos gladiolos detrahunt: quos auro argentoq; ornatos in usum pompæ suspensos habebant. tum zonis, uestituq;, & cæteris militiæ insignibus per uim ablatis, nudos ad unum exauthoratosq; dimiserunt. Enimuero illi proditos se uidentes, atq; astu captos, patientiam scilicet præstabant. nam quid agerent nudi aduersus armatos, pauci aduersus plurimos? Discessere igitur complorantes sese, concessamq; salutem loco muneris interpretantes. pertæsi tamen, ac dolentes, quod inermes egressi, capiendos se turpiter, ignominioseq; obtulerant. Vsus item alio consilio Seuerus est: quippe metuens, ne recincti, exauthoratiq; deploratis rebus, rursus castra repeterent, resumerentq; arma: præmissos alijs itineribus, ac semitis electissimos quosque, & exploratissimos suorum militum, iubet clanculum uacua castra irrumpere: armisq; ipsorum occupatis, excludere redeuntes. hanc

tes. hanc igitur pœnam Pertinacis interfectores dederunt. Post hæc Seuerus cum reliquo exercitu instructo armis, Romam petijt: attonitis metuentibusq; pariter primo conspectu Romanis, audaciamq; uiri, ac fortunam repetentibus animo: quem quidem senatus populusq; uniuersus laureati exceperunt: primum scilicet ex omnibus hominibus, atq; imperatoribus citra sanguinem, atq; adeo citra puluerem tanti effectorem operis. Omnia porro mirabilia in illo: præcipueq; ingenij acumen: laborum tolerantia: rebusq; maximis aggrediendis, bonam sibi spem proponens audacia. Postea uero quàm eum populus faustis acclamationibus suscepit: & senatus uniuersus ad portas urbis consalutauit: inito Iouis templo, factaq; re diuina, reliquisq; item sacris ædibus de more consalutatis, nouissime ad domum imperatoriam se recepit. Postridie uero curiam inijt: ibiq; placidus orationem habuit plenam optime spei: simul omnes publice priuatimq; benigne complexus, uenisse in urbem aiebat, ut occisum Pertinacem ulcisceretur: daturumq; operam, ut status optimatium fundamenta se principe iacerentur. Nullum nisi iudicio damnatum, capite, bonisue mulctatum iri: non passurum delatores: æmulum se Marci futurum gerendo imperio: neq; solum Pertinacis cognomen, sed mentem quoq; habiturum. In hãc sententiam uerba faciens, fauorem sibi, fidemq; conciliabat. quidam tamen è maioribus natu, qui consuetum ipsius haberent ingenium: iam tum clanculum reliquis prædicabant, uersipellem hunc esse hominem: nihil non astu, & arte tractantem: simulatorem, dissimulatoremq; idoneum: nihil pensi habentem, dum id efficeret, qđ usui sibi, aut emolumento cre-

deret fore: quod seniorum iudicium, haud ita multo post euentus comprobauit. Igitur Seuerus paucos in urbe dies moratus, dato plebi uberrimo congiario, donatisq; abunde militibus, & ex his robustissimo quoq; in locum exauthoratorum delecto ad imperij custodiam, statim ipse in orientem profectionem parat: cunctante Nigro adhuc, & supi io, atq; antiochenis delitijs uacante: ratus properandum sibi: ut inexpectatus imparatum opprimeret. Edicto igitur militibus, ut ad iter se accingerent: contractisq; undiq; copijs, ac delectu iuniorum tota Italia habito, simul reliquijs illyrici exercitus, quae in Thracia remanserant: occurrere iussis, neq; secius ingenti classe coacta, completisq; armato milite totius Italiae triremibus, ingenteis sibi omnis generis copias incredibili celeritate comparauit. siquidem haud exiguis uiribus esse opus intelligebat, aduersus nationes partem orbis Europae oppositam incolentes: quae scilicet uno ordine omnes Nigri sequebantur auspicia. Ad hunc igitur modum bellum Seuerus instruebat: caeterum prouidus homo, ac sobrius, nonnulla suspicione tenebatur de britanicis exercitibus, maximis uidelicet, pugnacissimisq;: quibus praeerat uniuersis Albinus senatorij, patritijq; generis: uir summis opibus, ac delitijs innutritus. Hunc sibi igitur Seuerus astu ratus adiungendum: ne scilicet diuitijs, genere, exercitibus, famaq; nominis magnis ad concupiscendum imperium facibus instinctus, summam sibi rerum posceret: Romamq; haud procul à Britania distantem, se bellis orientalibus implicito occuparet: statuit cum specie quadam honoris inescare leuem alioqui, & simplicem: tunc uero etiam iuranti per literas credentem. quare eum Caesarem appellans,

pellans, spē cupiditatemq; hominis anticipat potestate participanda. mittit item plenas humanitatis literas: obsecrās, ut ipse potissimum curam suscipiat imperij: opus esse uiro aliquo nobili, & aetatis integrae, qualis ille foret: se iam senem, morboq; articulari affectum: natos adhuc infantes. quibus creditis, Albinus honorem libenter suscepit: laetus citra pugnam, aut discrimen ullum compotem se uoti factum. Caeterum Seuerus, quo omnia credibiliora forent: ijsdem illis ad senatum relatis, numisq; imagine eius percuti iussis, statuisq; erectis, simul alijs collatis honoribus, fidem gratiae suae fecit. Quae postquam sapienter ab illo prouisa sunt: nullo iam ex Britania impendente metu: collectis in unum circa se illyricis exercitibus, reliquisq; rebus ex usu comparatis, copias aduersus Nigrum educere instituit. Igitur quibus locis itinere illo remoratus sit: quae apud quanq; ciuitatem uerba fecerit: quae signa diuinitus apparuerint: regiones item peragratas, cōflictusq;, & utrinq; caesorum numerum, cum plerīq; historiae authores: tum maxime poëtae uersibus suis uberrime sunt executi: materiam totius operis ipsam, deniq; Seueri uitam deligentes. mihi autem propositum est: septuaginta annorum res, quas habeā cognitissimas, sub diuersis principibus gestas, in unum corpus comprehensas, literarum mandare monimentis. Quocirca excellentissima, & praecipua queq; rerum à Seuero gestarum deinceps persequemur: neq; ad gratiam uero quippiā affingentes: quod fecisse uidemus, qui illa aetate scriptitarunt: neq; tacitum praetereuntes, siquid modo mentione dignum, memoriaq; uidebitur.

HERODIANI A MARCI PRINCIPATU HISTORIAE LIBER TERTIVS.

S Vperiore libro Pertinacis interitũ, cædemq; Iuliani, simul profectionẽ Seueri ad urbẽ, susceptamq; mox aduersus Nigrũ expeditionem edocuimus. Enimuero Niger ubi Romam à Seuero occupatam: ipsum à Senatu appellatũ imperatorẽ, nihil tale expectans audiuit: præterea omnẽ illyricum exercitum contra se, pedestres, naualesq; copias educi: perturbato uehementer animo, monet prouinciarum præsides, aditus omneis, portusq; custodiant: mittitq; rogatum auxilia ad Parthorũ, Armeniorum, atq; Atrenorum reges. cui quidem Armenius, neutras se parteis suscepturũ respondit: tantum res suas defensurũ Seueri aduentu. Parthus aũt, Satrapis imperaturum per epistolas, uti copias congregarent: ita. n. facere consueuit bellum cõparaturus: siquidẽ mercenarios milites, atq; ordinarios exercitus Parthi nullos habent. ex Atrenis autem sagittarij auxiliares uenerunt missu regis Barsemij: qui tunc in eis regionibus imperitabat: reliquas omneis copias è militibus, qui aderant, potissimum conflauit: plurimis etiam è populo, maximeq; Antiochenis, cum ætatis leuitate, tum ipsius Nigri studio impulsis, audacius, quàm prudentius nomina dantibus. Sed & Tauri montis angustias, ac prærupta loca muro ualido Niger, munimentisq; obstruebat: ratus montem illum imperuium, magnum orienti propugnaculum

culum futurum: siquidem Taurus inter Cappadociam, Ciciliamq; dorsum erigens, nationes discriminat orienti ac septentrionibus subiectas. Idem Byzantium præsidio occupauit: urbem Thraciæ maximam, fœlicissimamq;, uiribusq; & opibus ea tempestate florentem: quippe quæ in angustissimo Propontidos constituta freto, uectigalia, piscatumq; à mari accipit: simul agros possidens amplissimos, uberrimosq;, utroq; uelut elemento, lucrum facit. Visum igitur Nigro talem hanc urbē præsidijs occupare: ut classes, nauigiaq; per eas angustias transgredi ex Europa in Asiam prohiberentur. erat enim munita urbs: ualido, ingentiq; muro: qui mulesio quadrato lapide constructus, adeo tenui iunctura fuit: ut nemini compositum opus, sed ex uno tantum, perpetuoq; lapide uideretur: ac nunc quoq; ruinas ipsas, reliquiasq; cum uideris: mireris utiq; uel eorum artificium, qui primi extruxerunt: uel horum uires, qui deinceps sunt demoliti. Ad hunc igitur modum Niger suas res comprobat: prudentissimo scilicet, ut ipse putabat, tutissimoq; consilio. Cæterum Seuerus quantum maxime poterat, cum suis copijs festinare: nullum desidiæ quietiq; locum relinquere. Cognito autem præsidijs teneri Byzantium, quod sciebat munitissimam esse urbem: ad Cyzicum se conuertit. hoc intellecto, dux Asiæ Aemilianus, cui summam Niger totius belli, maximumq; imperium tradiderat: & ipse Cyzicum proficiscitur: & copias adducit uniuersas, quascunq; aut Niger miserat, aut ipse contraxerat. Sed ubi uentum ad manus: aliquot acerrime editis prælijs, uictoria tandem penes Seuerum stetit: fuso, fugatoq; Nigri exercitu. Itaq; confestim fracti orientalium animi: illyricianis autem spes ingens addita. Neq;

defuere qui crederent, Nigri res initio statim proditas ab Aemiliano: cuius consilij duplicem afferunt causam. alij Nigro inuidisse: ferentem scilicet haud æquo animo, si quem pauloante in Syria successorem habuisset, eundem superiorem mox, atq; adeo imperatorem, dominumq́; esset habiturus. alij persuasum à liberis patri per epistolas: uitam salutemq́; suam commendantibus, quos Romæ inuentos Seuerus in custodia habebat: siquidem hoc quoq; usus est prouidentissimo consilio. Mos fuerat Commodo retinere apud se liberos eorum, qui ad regendas prouincias cum imperio proficiscerentur: quasi obsides quosdam beneuolentiæ illorum, fideiq́;. Igitur Seuerus cũ primum est imperator appellatus: superstite adhuc Iuliano, misit furtim, qui suos liberos ex urbe subducerent: ne in alterius essent potestate. Cæterum ipse cum primum Romam ingressus est: comprehensos omnes ducum liberos, cæterorumq́; item, quicunq; munus Publ. in oriente, Asiaq́; tota obirent: atq; in custodiam datos secum retinebat: quo per ea quasi pignora Nigri ducibus persuaderetur: uti illum desiderio salutis liberorum proderent: aut certe si in fide permansissent: liberum sibi relinquerent cæde filiorum, quos uellet ulcisci. Victi autem ad Cyzicum Nigri milites, quàm quisq; maxime poterat, aufugerunt: partim præter Armeniæ montana: quidam per Asiam, Gallatiamq́; superare: tantum festinantes, ut scilicet intra munimenta se reciperẽt. At uero Seueri exercitus cyzicenum per agrum, in Bithyniam finitimam regionem contendebat: sed ut Seuerum uicisse fama diuulgauit: repens confestim in eis locis seditio, discordiaq́; urbes inuasit: non tam quidem ipsorum imperatorum odio

rum odio aliquo, aut studio, quàm æmulatione quadã, & contentione, inuidiaq; inter eiusdem gentis homines funestissima. antiquum id uitium Græcorum: qui dum seditiones agitant, atq; eminentissimum quenq; tollere è medio conantur: totam iam consumpsere Græciã. Cæterũ illi quidem inueterati iam, attritiq; inter se: captiui prius Macedonum, dein mancipia quoq; Romanorum facti sunt. ea uero labes æmulationis, atq; inuidiæ, florentibus etiamnum ætatis nostræ ciuitatibus incubuit. Igitur in Bithynia, statim post res ad Cyzicum gestas, Nicomedenses ad Seuerum defecerunt: missis legationibus, quæ se exercitum accepturos, omniaq; tradituros pollicerentur. Nicænses contra, illorum instigati odio, Nigri partibus studebant: eiusq; suscipiebant milites: siue qui se ex fuga receperant: siue qui ad tuendam Bithyniam mitterentur. Quocirca ex utrisq; urbibus, quasi è castris egressi, milites iterum concurrerunt: magnoq; commisso prælio, longe superior Seuerus fuit. inde etiam fuga facta, Nigri milites, qui prælio superfuerant: ad Tauri montis angustias euaserant: clausasq; munitiones tuebantur. at Niger relicto ibi, quantum satis fore præsidij putabat: profectus Antiochiã est: ut exercitus, pecuniamq; contraheret. Interea Seueri exercitus Bithyniam, Galatiamq; egressus, cum se mox in Cappadociam quoq; incitasset: oppugnare munitionem incœpit. Ibi multis est laboribus conflictatus. quippe arta, asperaq; uia lapidesq; superne iacientibus, ac fortissime dimicantibus, q summis institerant mœnibus: eoq; facile paucis arcentibus plurimos. etenim angustissima utiq; uia est: cuius pars altera mõte altissimo defenditur: altera p imane præceps defluẽ-

te montibus aqua redundat. tum ualida munitione Niger obstruxerat: ut scilicet undiq; hostis aditu prohiberetur. Dum hæc in Cappadocia geruntur: interim seditiones inter se quoq; agitabant pari æmulatione odioq́; Laodicea quidem in Syria Antiochenorum odio: Tyros autem in Phœnicia Berythijs infensa: quæ nunciata Nigri fuga, sublatis illius honoribus, Seuero prospere acclamarunt. At Niger audita re, cum quidem Antiochiæ ageret: iure scilicet, homo alioqui benigni, mansuetiq́; ingenij, defectione illorum, contumeliaq́; irritatus, immittit utrisq; urbibus Mauros iaculatores, quoscunq; secum habuerat: simul partem sagittariorum iussos occidere obuium quenq;: diripere urbes ipsas, atq; incendere. Sed enim Mauri (ut est genus hominum suapte natura cædis auidissimum: nihilq; non facile audens: ac desperatis simile: contemptu uidelicet mortis, ac periculorum:) Laodicenis de improuiso oppressis, populum ipsum omni genere crudelitatis, urbemq́; uastarunt: inde Tyrum pergentes, direptis omnium bonis, ac patrata ingenti cæde, totam incenderunt. Quæ dum in Syria gerebantur: contrahente copias Nigro, interea Seueriani milites munitionem Tauri montis oppugnabant: tristes utiq;, ac citra spem uictoriæ: quippe ualida inexpugnabilisq́; per se, monte quoq; ipso, præcipitioq; defendebatur. Igitur iam defatigatis, alta aduersariorum securitate, ecce tibi noctu maximi repente ruere imbres: oppleri omnia niuibus: ut sunt difficiles in Cappadocia hyemes: maximeq́; ad Taurum montem. quocirca subitus impetu magno erūpit torrens: cursuq́; impedito, quod munitio exitum prohibebat, maior iam, uiolentiorq́; factus: quando artem superante

natura, tantum impetum sustinere munitio non poterat: laxatis paulatim coagmentis, ac fundamentis loco emotis, iter sibi torrens patefecit. Quo animaduerso qui in præsidio erant: metu, ne ab hoste circumuenirentur: nullo mox futuro propugnaculo simul unda resedisset: prodita custodia, cuncti fuga dilabuntur. Igitur læti Seueriani, confirmatiq; animos, uelut dijs ipsis immortalibus manu ducentibus: cognito custodes aufugisse, facile scilicet nullis prohibentibus, Taurum supergressi, in Ciliciam mox impetum fecerunt. His nuntiatis, Niger, cum quidem ingentem exercitum, sed pugnæ, laborumq; inscium collegisset: magnis itineribus accelerabat: quamplurimis eum mortalibus, omniq; ferme Antiochenorum iuuentute sequentibus ducem: multa scilicet animorum alacritate: cæterum uirtute, ac peritia belli, nulla ex parte cum illyrico milite conferendis. Ita concurrerunt ad Issicum, quem appellant, sinum, longe lateq; spatiosissima in planitie: quæ perpetuis subiecta collibus, in theatri speciem litus habet à mari longissime excurrens: quasi quoddam belli stadium fabricata natura. quin eodem quoq; loco Darium ab Alexandro ferunt maximo, extremoq; illo prælio profligatum, captumq;: Septentrionalibus etiam tum uiris, orientis nationes superantibus. Manet adhuc tropæum, & tantæ uictoriæ testimonium urbs in colle Alexandria: simul æneum ipsius simulachrum, unde loco impositum nomen. Euenit autem, ut Seueri, ac Nigri exercituum non congressus modo in eum locum, sed fortuna etiam fortunæ similis fuerit. utrinque enim sub uesperam parati ad pugnam constiterant: curis dein, pauoribusq; totam noctem extraxerant insomnem: statimq;

tum solis ortu ducibus utrinq; adhortantibus, incredibili alacritate utrinq; se incitarunt: tanquam de omni spe reliqua nouissimo illo congressu dimicaturi: disceptante illic super romano imperatore fortuna. Sed ubi diu pugnatum acerrime: tantaq; edita utrinq; strages, ut flumina per eam planitiem decurrentia maiore aliquanto ui sanguinis, quàm aquarum in mare se uoluerent: fusi tandem profligatiq; orientales, imminentibus à tergo illyricianis, partim in mare saucij potrudebantur: partim in colles summos fugitantes, à persequentibus obtruncabâtur: cumq; ijs unà uulgus ingens hominum, qui ex urbibus uicinis, agrisq; confluxerant: superne, quasiq; ex tuto loco prælium spectaturi. At Niger ualido euectus equo, paucis comitantibus Antiochiam peruenit: ubi fugiente passim multitudine, magnoq; ubiq; fletu, clamoribusq;, natos, fratresq; lugentium, deploratis & ipse rebus suis fugam capit: occultantiq; dein se in suburbano quodam, & ab equitibus reperto, caput amputatum. Hunc habuit exitum uitæ Niger, dato cunctationis, tarditatisq; supplicio: homo alioqui (ut perhibent) publice priuatimq; minime improbus. Sed occiso Nigro, Seuerus omnes statim illius amicos supplicio affecit: siue qui sponte, siue qui necessitate coacti, rebus illius studuissent: militibus tantum, qui effugerant, ac trans fluuium Tygrim metu Seueri ad barbaros abierant: impunitate proposita receptis: quippe magna uis hominum in ea loca concesserat. quo effectum est: ut ualidiores deinceps barbari aduersus Romanos conferenda manu euaserint: ignari antea pugnare, tantum arcu ex equis: neq; armatura muniti, neq; hasta, gladio'ue satis audaces, leui pendulaq; ueste plu-

rimum inter fugiendum auersi sagittas intendebant. Postea uero quàm Romani aliquot milites, fabriq; nonnulli in eas regiones confugerunt ibi ætatem acturi: non solum armis uti, sed ea quoq; fabricari barbari didicerunt. Rebus autem orientis ex sententia gestis, atque ut res poscere uidebatur ordinatis, cupido iam Seuerum habebat, regem quoq; Atrenorum bello tentandi: ac Parthorum regionem occupandi: quos utrosq; in societatem Niger adsciuerat. quibus tandem rebus in aliud tempus reiectis, cogitare instituit: quo pacto sibi romanum imperium, liberisq; suis bona fide adiudicaret. nam sublato Nigro reliquus erat Albinus, quem sibi parum ex sententia, parumq; usui fore arbitrabatur: uulgato rumore iam nimis illum impotenter, nimisq; moleste nomen Cæsaris usurpare: præterea multos esse è primoribus senatus, qui ad eum clam darent literas: hortantes ad reditum absente adhuc, occupatoq; Seuero: quippe nobilitas omnis Albinum malebat imperatorem, ortum illustri genere, ac bonæ indolis iuuenem. Quibus rebus cognitis, Seuerus minime utiq; apertis inimicitijs, ac manifesto bello agendum putans, nulla existente causa, quæ saltem specie honesta uideri posset: decreuit eum dolo insidijsq; tentare. Quare tabellarios aliquot ex ijs, qui literas imperatorias perferunt: fidissimos sibi homines, cum literis, mandatisq; ad eum mittit: præmonitos, uti redditis publicæ epistolis, quædam habere se dicerent, quæ apud illum remotis arbitris loquerentur: quare ut primum seorsum à custodibus nacti eum forent: facto impetu obtruncarent. quin uenena quoq; dedit, quibus eum si possent per aliquem ab epulis, aut

à cyatho aggrederentur. Erat autem illius amicis suspecta Seueri fides: itaq; cauendum identidem admonebat hominem perfidiosum: plenum fraudis, & insidiarum. Nam uulgo etiam parum constanti fide habebatur: impulsis, ut dictum est, per ipsorum filios Nigri ducibus, ad res illius prodendas: dein postq̃ eorum opera abusus est: suáq; omnia ex sententia composuerat, ipsis, liberisq; enecatis. Igitur infidum, subdolumq; ingenium, res ipsæ declarabant: obq; id maiore se custodia Albinus circummunierat. neq; enim temere quisq̃ à Seuero missus ad illum introducebatur: nisi prius deposito militari gladio, sinuq; excusso. Postq̃ igitur à Seuero tabellarij ad eũ peruenerunt: redditisq; publicæ literis, habere se dixerunt, quædam secretius renuntianda: indulgens suspicionibus Albinus, comprehendi illico iubet: dein seorsum explorata re, insidijsq; ordine intellectis, ubi noxios supplicio affecit: iam ipse se, ut aduersus manifestissimum hostẽ comparabat. Quibus cognitis, Seuerus homo iracundo ingenio, non iam cælandas sibi inimicitias putauit: sed omni conuocato exercitu, huiuscemodi habuit orationem.

Neq; leuitatis me quisq̃ ob anteacta insimulet: neq; infidum, aut ingratum putet aduersus eum, quem pro amico habuerim. omnia nos quidem præstitimus, etiã in partem principatus, & quidem stabilissimi recepto: quod ne germanis quidem fratribus facile quisq̃ indulserit: quod enim uos mihi uni detulistis: id ego cum illo cõmunicaui. tantis autem beneficijs nostris pessimam uidelicet gratiã rettulit Albinus: contempta uirtute nostra, suæq; immemor fidei, ardensq; inexhausta cupiditate, id uniuersum periculose præripiendi, cuius particeps esse citra bellum,

ac dimicationem ullam potuisset. Neq; deos reueretur, per quos toties iuratus: neq; uestris parcit laboribus, quos tanta cum gloria, uirtuteq; pro nobis pertulistis. quippe successuum uestrorum, nec ipse fructu carebat: immo autem si fidem seruasset, maior illi portio contigisset. ut autem si ipse author malorum sis, iniustus uideare: ita si non ulciscare acceptas iniurias, ignauus. Nam cum bellum aduersus Nigrum gessimus: non ita sanè speciosas inimicitiarum causas habebamus: non enim quasi raptorem occupati à nobis principatus oderamus: sed positum eum in medio, atq; adhuc in disceptatione uersantē, pari uterq; ambitu ad se trahebat. Verum Albinus despecto fœdere, ac iureiurando, cum sit nostro munere adeptus, quæ tantum legitimis liberis tribuuntur: hostis esse mauult nobis, quàm familiaris. Vt igitur pridē beneficio affectum, honore, gloriaq; cohonestauimus: ita nunc perfidiosum, atq; imbellē ipsius animum coarguamus armis. neq; enim sustinere ille exercitus poterit exiguus, atq; insularis, uires nostras. Nam cum uos propèmodum soli alacritate quadam, & uirtute uestra tam multis prælijs peruiceritis: totumq; uobis orientem subegeritis: quis dubitet, quin nunc quoq; tantarum accessione uirium (quippe hic totus penè Romanus exercitus) facile profligaturi paucos sitis, ne sub uiro quidem sobrio, nedum sub forti Duce militantes? Quis enim luxuriā illius ignorat? uitamq; hominis subulcorum potius gregibus, quàm militum legionibus congruentem? Proinde eamus audacter in illum, qua solemus alacritate animi, atq; uirtute: dijs freti authoribus ab eodem impie peieratis: simul memores excitatorum sæpe à nobis tropæorum, quæ scilicet ab ip-

so despecta sunt. Hæc locuto Seuero, confestim exercitus uniuersus Albinum hostem declarat: exceptoq; faustis acclamationibus ipso, nihil non alacritatis, & studij clamoribus ostendentes, magis, magisq; hominem spe addita succenderunt: qui amplissimo donatiuo milites prosecutus, statim uniuersos contra Albinum educit: missis item pariter, qui Byzantium expugnarent, clausam adhuc receptis Nigri ducibus: quæ deinde urbs fame capta: totaq; plane diruta: simul theatro, thermisq;, omniq; cultu, atq; honore detracto, & in uici formam redacta, Perinthijsq; adiudicata est: quemadmodum Antiochia quoq; Laodicenis. Tum pecuniæ magnam uim curauit ad reficiendas instaurandasq; urbes, quas Nigriani milites deuastauerant. Ipse iter faciebat sine intermissione, neq; festos dies, neq; labores ullos magnopere curans: algoris atq; æstus iuxta patiens. sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæua, niuibus cælo ingruentibus, ibat aperto capite: ut milites ad alacritatem, patientiamq; laborum re ipsa cohortaretur. quocirca non metu quodam, ac lege, sed æmulatione magis, atq; exemplo principis ad proferenda omnia incitabantur. Misit etiam, qui angustias occuparent alpium: atq; aditus Italiæ obsiderent. Enimuero postq̃ nuntiatum Albino est, nihil cunctari Seuerum, sed adesse iam: supinus hactenus, ac delitias agitans, magno tum metu perculsus, statim è Britania transmittens, in aduerso Galliæ litore castra collocauit: literisq; ad uicinarum gentium præsides missis, pecunias, commeatumq; exercitibus iuuandis corrogabat. Qui igitur dicto audientes fuerunt: pessime illud in se consuluerunt: nullo non sup-

plicio dein post bellum affecti. qui uero imperium detrectauerunt: cum quidem fœlicius, quàm prudentius id egissent: euasere incolumes: euentu, ac fortuna rerum utraq; consilia discernentibus. Sed ubi iam in Galliã Seueri copiæ peruenerunt: leues quædam primo pugnæ, quasiq; uelitares fuerunt: donec postremo apud Lugdunum magnam urbem, atq; opulentam, prælium in manibus fuit. nam cum se mœnibus tenuisset Albinus: exercitus emisit in pugnam. Vt uero ad manus uentum: diu quidem utrinq; decertatum est æquis uiribus: sic, ut ambigua uictoriæ fortuna penderet: (neq; enim Britani, uel animi magnitudine, uel auiditate cædis Illyricis concesserint:) ita conflictu primo ualentissimorum exercituum neutrã in partem acies inclinabat: atq; ut nonnulli prodiderũt eius ætatis authores, qui non ad gratiam, sed ad fidem loquuntur: longe potior fuit Albini acies, qua in parte Seuerus curabat: sic, ut fugerit quoq; & ab equo deciderit: abiectoq; paludamento delituerit. Sed insequentibus iam, uitulantibusq; Britanis, ceu planè uictoribus, apparuisse extemplo Lætum Seueri ducem, cum recenti adhuc exercitu: quippe male audijt, quasi euentum pugnæ expectauerit: cunctatus de industria retento milite, ut sibimet imperium uindicaret: siquidem non prius in pugnam protulit pedẽ, quàm ubi Seuerus cecidisse nunciatus: quàm suspicionem ẽt deinde euentus approbauit. quippe rebus omnibus ex sententia mox compositis, atq; in maxima securitate agitans Seuerus, cũ quidem cæteros belli duces magnis affecisset præmijs: Lætum ipsum tamen (ut par fuit) memor proditionis, morte mulctauit. sed ista quidem post fuere. Tunc autem conspecto (ut diximus) Læ-

to, spes addita Seuerianis est: ac sublatus in equum Seuerus, & paludamento purpureo circundatus. At albiniani iam se uictores rati: confusis ordinibus, incitante se in eos de improuiso ualida, recentiq; hostium manu, cum paulum primo restitissent: terga demum uerterunt. Fusos igitur, fugatosq; eos persecuti Seueriani, magna edita strage, ad urbem ipsam peruenerunt. occisorum utrinq;, aut captiuorum numerus, uarie, prout uisum eius ætatis scriptoribus, proditur. direpta mox incensáq; Londinum: & Albino caput abscisum, perlatumq; ad Seuerum est. Ita duo maxima excita tropæa ad orientem, ac septentriones: sic, ut nihil sit, quod cum Seueri contentionibus, aut uictorijs conferas: siue copiarum multitudinem, siue nationum motus, siue numerum pugnarum, siue itinerum longitudinem, celeritatemq; consyderes. Nam Cæsaris quidem aduersus Pompeium, Romano utrinq; milite, magnæ profecto fuerunt: item Augusti aduersus Antonium, aut Pompeij liberos: & quæ antea à Sylla, Marioq; ciuilibus, externisq; prælijs gesta sunt: sed qui unus uir treis imperatores rerum iam potitos sustulerit: qui urbanos exercitus, Romam ipsam, ac palatium obtinentes, astu circumuenerit: quiq; unum è principibus in ipsa palatina aula curauerit occidendum: alterumq; iterum in oriente rursus gubernacula rerum tenentem, appellatumq; à Romanis imperatorem: tertium porrò Cæsaris honore, atq; authoritate præditum, in potestatem redegerit: haud facile alter inuenietur. Hunc finem uitæ habuit Albinus breui sanè lætatus funesto honore. Cæterum Seuerus omnem statim iram, atq; atrocitatem animi sui, in illius necessarios Romæ effudit: ac primo

quidem,

quidem, præmisso in urbem capite Albini abscisso, iussoq; publicæ patibulo præfigi: in ima epistola, qua de sua uictoria populum edocebat, hoc quoq; adscripsit: ideo se caput illud publice in patibulo spectandū misisse: uti exemplum caperent, quid item ipsis patiendum foret. Rebus igitur Britaniæ ordinatis, cum totius insulæ administrationem bifariam dispertisset: itemq; omni Gallia, quemadmodum quidem uidebatur, composita ex sententia, supplicioq; de Albini amicis sumpto, siue quos ei sua queq; uoluntas, siue necessitas adiunxerat: continuo Romam proficiscitur: exercitum secum omnem adducens, quo terribilior uideretur: confectoq; magna uelocitate itinere, quemadmodum consueuerat: infestus adhuc superstitibus Albini amicis, Romam intrat occurrente laureato populo: ac magno honore, faustisq; acclamationibus excipiente: senatuq; uniuerso consalutante, tametsi plerosq; metus consternauerat: quod sibi haud quaquam parsurum rebantur immitem suapte natura, & sanguinarium, neq; sane magna causa indigentem ad inferendas iniurias, cæterum tunc probabiles odij rationes habiturum. Postea uero quàm in templum Iouis ingressus est: omniaq; sacrificia de more peregit: reuersus in palatium, magnoq; congiario populum romanum uictoriæ nomine prosecutus, ac numos militibus largitus est: simul alia permulta induxit, quæ nunquam antea acceperant. Nam & frumenti summam primus adauxit: & aureis anulis uti, & domi habere mulierem permisit: quæ omnia procul à militari disciplina succinctos eos, paratosq; ad bellum minime præstitura uidebantur. primusq; ipse duritiam atq; asperitatem uictus, toleran-

tiamq; laborum, disciplinamq; omnem, ac ducum reuerentiam subuertit, inhiare pecunijs, & munditias colere militibus insuefactis. His ergo optime pro suo iudicio constitutis, curiam deinde ingressus, sedensq; imperatoria sella, accusare infit truculenta oratione Albini amicos: prolatis etiam quorundam arcanis epistolis, quas apud illum sepositas deprehendisset: quibusdam autem exprobrans, q eum splendidioribus muneribus affecissent: alijs, quod amici orientalibus: alijs, quod Albino fuerunt notiores: eoq; pacto eximium quenq; e senatu tum, ut quisq; in prouincijs genere, aut opibus excelleret: omnes sine discrimine supplicio afficiebat: ulciscens (ut quidem præ se ferebat) inimicos, sed re uera subigente auaritia, qua supra omnes imperatores laborauit. Nam ut animi patientia, atq; in laboribus perseuerantia, simul rei militaris gloria nemini, etiam laudatissimo concesserit: ita quæstui supra quàm dici posset addictus, iniustis cædibus, atq; adeo cuiuimodi ex causa pecuniam colligebat: imperium metu magis, quàm beneuolentia retinens: quanquam popularis esse in primis uolebat, edendis omnifariam magnificentissimis spectaculis: centenis etiam sæpenumero occisis belluis, quas omnibus regionibus nostris, barbarisq; conquirebat. Sed & congiaria dedit uberrima: & certamen proposuit, undiq; accitis lusionibus, atq; athletis. Vidimus item sub illo quosdam omnis generis ludos, cunctis editos theatris: simulq; supplicationes, & peruigilia ad formam Cereris initiorum. secculares hi tunc appellabantur: celebratos, ut aiunt, decurso trium spatio ætatum: siquidem urbe tota, atq; Italia præcones itabant: conuocatum omnes ad ludos, quos nec

quos nec uidissent hactenus, nec uisuri postmodo forent: ita scilicet interuallum præteritæ, futuræq; celebritatis, supra omnem esse hominum ætatem significantes. Igitur aliquandiu Romæ moratus, participato filijs imperio, cum se ciuili tantum uictoria, contráq; romanos exercitus habita, clarum hactenus intelligeret: ex qua etiam triumphum recusauerat: decreuit item barbarorum inclarescere tropæis. quocirca prætextu uindicandi Barsemij Atrenorum regis, qui Nigri partes fouerat: exercitum in orientem eduxit: iamq; in Armeniam facturus impetum, præuentus à rege Armeniorum est, mittente obsides ultro, & munera: ac suppliciter petente, ut sibi cum illo inire amicitiam, fœdusq; ferire liceret. quare Seuerus procedentibus ex sententia rebus, in Armeniam perrexit ad Atrenos. sed & rex Osrhoenorum Augarus ad eundem transfugit: traditisq; obsidio liberis, fidem suam authorauit, sagittariorumq; uim magnam misit auxilio. Cæterum Seuerus regionem interamnam, agrumq; Albenorum transgressus, etiam in Arabiam fœlicem excucurrit: illic enim herbæ proueniunt odoratæ: quæ nos aromata, suffimentaq; habemus. Ibi expugnatis uicis, urbibusq; permultis, omnemq; agrum depopulatus, in Atrenorũ regionem mox ingressus, Atras circunsedit urbem scilicet altissimo impositam monti: ac maximis, ualidissimisq; obseptam mœnibus: florentemq; ingenti sagittariorum copia. Igitur hãc urbem seuerianus exercitus quanta maxima ui poterat, oppugnabat: machinæq; omnifariam mœnibus admouebantur, nullo oppugnationis genere prætermisso. Contra aũt Atreni audacter urbem

defensare: sagittasq;, ac lapides superne iacientes, pessime accipere seuerianos: etiamq; uasa fictilia uolucribus quibusdam, uenenatisq; bestiolis oppleta deuoluere: quæ cum aut oculis inuolitarent: aut in apertas corporis partes sensim obreperent: grauiter singulos consauciabant. incideratq; in morbos romanus miles, æstum illum cœli nimio sole præferuidi parum ferens: sic, ut longe plures ob hos casus, quàm hostili manu interierint. Proinde fatigatis iam, & contusis omnibus, procedente secus obsidione, ac plus iacturæ, quàm lucri Romano faciente: decreuit exercitum Seuerus prius q̃ uniuersus perierat, deportare ex eis locis, tristem uidelicet infecto negocio. quippe assuetus uincere prælijs omnibus, uictum se tunc putabat, quia non uicerat. Sed eum prospera fors, & fautrix, statim consolatur: neq; enim planè rebus infectis redijt: sed maiore quàm sperauerat successu. Nam impositus nauibus permultis exercitus uniuersus, nequaquam scilicet quo intenderat, Romanæ appulsus ripæ: sed undarum impetu, Parthorum ad agrum prouectus, haud procul Ctesiphonte, qua in urbe sedes regis est. Is tunc pacem agitans, ac nihil ad se pertinere Seueri pugnas autumans, quas gereret cum Atrenis: ociosus uidelicet nihil expectabat mali. Cæterum Seueri exercitus, cum ad eas ripas ui fluminis inuectus, moxq; in terram esset expositus: omnem illico depopulari agrum cœpit: abactisq; ut in quæq; inciderant, pecoribus ad uescendum, uicisq; aliquot incensis, paulatim usq; ad Ctesiphontem perrexerunt: qua in ciuitate magnus rex Artabanus commorabatur. Igitur imparatos nacti barbaros, cæsis primo quicunq; restitissent: direptaq; mox urbe, pueris fœminisq;

in captiuitatem

in captiuitatem abductis, tantum ipso rege cum paucis equitibus elapso, thesauris illius, ornatuq; omni, & supellectile potiti, uictores regrediuntur. ita Seuerus fortuna magis, quàm consilio parthicam uictoriam adeptus est. Igitur prospere succedentibus rebus, literas ad senatum Popu.q; Ro. de se magnificas dedit: ac depictas in tabulis pugnas, uictoriasq; suas exposuit: nihil non honorum decernente senatu, & super his cognomina imponente deuictarum gentium. Ipse interea rebus ad orientem sic gestis, Romam reuertebatur: filios iam puberes secum adducens: confectoq; itinere, ac prouincijs, ut cuiq; usus foret, ordinatis, Mysorumq; & Pannoniorum recognitis exercitibus, urbem dein triumphans inuectus est: multis acclamationibus, omniq; cærimonia populo excipiente. Cui quidem ipse festos dies, sacrificiaq;, & spectacula, ac celebritates indulsit: magnoq; dato congiario, & ludos pro uictoria celebrauit. Romæ deinde haud paucos moratus annos, ius dicebat: frequenter ciuilibus negotijs, & liberis erudiendis intentus. At illi iam tum adolescentes, delitijs, uictuq; urbano, nimioq; spectaculorum, aurigationisq;, & saltationis studio bonam indolē corruperant: interq; se fratres dissidebant: puerili primum certamine, edendis cothurnicum pugnis, gallinaceorumq; conflictibus, ac puerorum colluctationibus exorta discordia. Nam seu qđ in scena audirent, siue item spectarent: semper utiq; diuersis accedebant: nusquam eisdem studente utroq;, sed quod alteri carum foret, id alteri statim odiosum: committentibus etiam utrinq; ipsos adulatoribus, atq; ministris: nihilq; non ad gratiam suggerentibus, ut ad se quisq; pro uirili diuersos retraherent. His cognitis Seuerus

reducere in gratiam, atq; emendare conabatur. tum Bassiano, qui tunc honores imperatorios adeptus, Seuerus Antoninus accepto Marci cognomine uocabatur: ac maior natu erat: uxorem dedit, filiam Plautiani praefecti cohortibus urbanis. hic (ut perhibent) Plautianus ab initio aetatis tenui fortuna fuit: seditionisq́;, & aliorum criminum reus, ac mulctatus exilio: sed erat Seueri municeps, afer natione, atq; (ut quidam putant) etiam consanguinitate propinquus: ut uero alij affirmant: flore magis aetatis per stuprum conciliatus. Hunc autem Seuerus ex parua, humiliq́; fortuna, ad opes maximas prouexerat: ac damnatorum bonis adiudicatis, longe supra caeteros col locupletauerat: tantum non ĩperio quoq; participato. quis ille opibus, licentiaq́; abutens, nihil crudelitatis, aut uiolentiae, ut quidq; ageret, omittebat: cunctis etiam atrocior omnium aetatum principibus. ergo huius filiam Seuerus uxorem filio suo tradidit. Enimuero Antoninus ipse parum laetus eo matrimonio, ac necessitate, quàm uoluntate impulsus, puellam ipsam pariter, & puellae parentem pessime oderat: sic, ut ne thorum quidem, laremq́; cum ea communem pateretur: adeoq; aduersabatur: ut minaretur quotidie occisurum ipsam, patremq́;, simulatq; imperium solus obtinuisset. Quod cum illa identidem ad patrem referret simulq́; quãtopere foret inuisa patefecisset: magnopere hominem irritauit. Igitur Plautianus senem iam Seuerum ipsum cernens, ac morbo saepe laborantem: contra uero Antoninum ferocem in primis, audacemq́; iuuenem: pauidus ob illius minas, decreuit facinus inuadere aliquod, priusq̃ ipse opprimeretur. Suberãt praeterea multa, quae hominem ad imperij cupiditatẽ in=

flammarent:

flammarent: opes q̃tas nemo antea priuatus possederat: militum praeterea obediẽtiã: & apud omnes romanae ditionis homines maximi honores: ad haec habitus, quo in publicum prodibat: siqdẽ latum clauum perpetuo habebat: atq; in secũdis cõsularibus numerabatur: ensem praeterea gestabat: caeteraq; omnia supremae dignitatis ĩsignia: adeo quacunq; ĩcederet, trux, atq; horribilis: ut non modo non adiretur à quoq̃: sed etiã qui fortuito occurrebant, ab eo uerterent oculos. Quin anteambulones aliquot quacunq; iter faceret, denuntiabant: ne quis in proximo consisteret, ne'ue illũ contueri auderet: sed auerterent uniuersi oculos, terramq; despectarent. Quae cum cognouisset Seuerus, ne ipse quidem prorsus aequi boni facere, sed molestius iam, grauiusq; ferre: sic, ut nõ nihil etiã de illius authoritate detraheret: ac persuadere homini conaretur, aliquid iam è tanta illa insolentia imminueret. Quorũ impatiens Plautianus, nõ dubitauit imperiũ ipsum appetere insidijs. quocirca talia quaedã machinatur. Saturninus erat quidã tribunus, qui Plautianũ in primis obseruabat: & cũ facerẽt idem oẽs: unus tamen ille maiore quadã uenerationis specie, magis, magisq; homini obrepserat. hũc sibi igitur fidissimum fore putans, ac solũ deniq; cõmissa tacite habiturũ, & imperata facturũ: uocari ad se sub uesperã iubet: remotisq; arbitris, Nũc illud inquit est, cũ summam imponere manum debeas amori, obseruantiaeq; tuae, cuius mihi hactenus dedisti specimẽ: cumq; ego remunerare te pro meritis, ac debitam referre gratiã possim. Datur optio tibi, uelis ne ille ipse euadere, quem me nunc esse cernis, atq; huic tantae potentiae succedere: an perire statim, dato contumacis animi supplicio. Neq; tu, uel ma-

gnitudinem rei pertimueris: uel nomina imperatorum expaueris: intrare tibi in cubiculum, ubi somnum capiunt soli nempe licet: redeunte uice nocturnæ custodiæ, clàm, nulloq; prohibente, facile quod uolueris transiges. Nihil est autem quod hic meum iam expectes imperium: abi modo in aulam principum, quasi aliqua à me mandata habeas arcana, & grauia: atq; ut uirum fortem decet: senem unum, ac puerum intra suum utrunq; cubiculum obtrūcat. nam cum in partem ueneris periculi: etiam re confecta, in partem maximi honoris succedes. Hæc dicta, ut animum tribuni perterruerunt, ita minime consilium excusserunt: sed ut homo neutiquam mente captus, (erat enī genere Syrus, ac sunt fermè ad orientem mortales acerrimis ingenijs:) cognito furore, ac uecordia, quantumq; ei liceret minime ignarus, haudquaq̃ ausus detrectare: ne scilicet continuo daret poenas: cum se optata, ac lubentia simularet audire, prius adorato illo, tanquam imperatore, iam libellum petebat demandatæ sibi cædis. Quippe mos tyrannis, cum aliquem indemnatum occidi iubent: per literas potissimum iniungere, ne dein cædis imperatæ nullum relinquatur argumentum. hic Plautianus cæcutiēs nimia cupiditate, dat libellum tribuno: atq; ad cædem mittens, admonet diligenter, ut interfecto utroq; principe, priusq̃ diuulgetur facinus, se iubeat acciri: quo ante in palatio conspiciatur, quàm occupatum imperium quisq̃ audiat. Sub hac pactione tribunus digreditur: ac de more totam libere domum principis peruadit: cognitoq; quam difficile factu foret, duos ab uno homine principes, & quidem diuersis habitantes cubiculis obtruncari: adit ad Seuerum: & cum ianitoribus agit, ut se ad principem

intromittant:

intromittant: afferre se, quæ ad illius salutem ptineant. Illi hæc Seuero renunciant: qui tribunum continuo iubet acciri: ingressus, uenio inquit, tibi o' domine, ut sanè putat is, à quo sum missus: ad cædem tui, carnificinamq́; : ut egomet opto, ac uolo, beneficij author tibi, & salutis. Plautianus imperium captans insidijs, cædem mihi tuam, filijq́s tui mandauit: neq; uerbis modo, sed & literis: testimonio est hic libellus. Equidem ego recepi facturum, quæ imperaret: ne alter scilicet me detrectante, negotium susciperet: uerum ad indicandam rem tibi sum præsto', ne ignarum illius opprimat audacia. Dicenti hæc tribuno, atq; ubertim lachrymanti, non continuo tamen fidem Seuerus habebat: quippe adhuc in pectore multum ex Plautiani amatorio insederat: quin esse id totum negotium cōpositum, ac fabulosum suspectabat: ratus filium suū Plautiano infestum, natamq́; eius perosum, commentū esse technam huiuscemodi, ac mortiferā calumniam. Quare accitum ad se grauiter increpare instituit: q̄ in hoīem amicum, atq; domesticum talia machinaretur. Antoninus autē primo quidem deierabat ignarum se totius negotij: dein instanti tribuno, & libellum ostendenti, animum, audaciamq́; addebat ad crimen coarguendum. Sed ille cognito, quàm magnum in discrimen uenerat: tum præterea haud ignarus, quàm acceptus Seuero Plautianus foret: neq; non etiam intelligens, si latuissent insidiæ, parumq́; indicium probaretur, exquisitissimum sibi impendere supplicium: & quodnam inquit, o' Domini argumentum amplius, quod'ue apertius quæritis indiciū? sinite egrediar regia, perq́; aliquem fidum mihi hominem significem Plautiano, facta esse iam quæ imperauerat: aderit ille statim re

credita: uacuam scilicet regiā occupaturus: ibi uestri munē ris fuerit, rē totam deprehendere. iubete modo in ædibus quietem agitari, ne præcognita res omne consiliū subuer= tat. Hæc locutus, fidissimum sibi hominem deligit, qui Plau tianum suis hortetur uerbis: acceleret, atq; adsit quampri mum, dum uterq; princeps iacet: oportere anteq̄ res populo innotescat, intus esse eū: ut scilicet occupata arce, constabili= toq; imperio, uelint, nolint, uniuersi, non scilicet principa tum adeunti, sed iam planè principi obediant. His cre= ditis, Plautianus (erat autem iam diei uesper) magnam in spem sublatus, loricā induitur sub uestem, tuendi corporis gratia: simul conscenso uehiculo properat in regiam pau= cis, modo qui aderant, deducentibus: ratusq; eum magnis de rebus ab imperatoribus acciri. Vt autem in aulā nul= lo prohibente ingressus est: ignaris, quæ agitarentur custo= dibus, occurrens tribunus, cōposito dolo salutat imperato= rem: dein manu prehensum deducit intra cubiculum, ubi proiecta esse imperatorum cadauera mentiebatur. iamq; aliquot è corporis sui custodibus Seuerus cōparauerat, qui statim ingresso manus inijcerent: at Plautianus, cum longe alias animo spes agitaret: ut ingressus cubiculum est: cernens utrunq; illic stantem principem, comprehen- sumq; se teneri sentiens, re tanta perterritus, rogare, sup= plicare, falsa illa omnia commentum id in se, fabulamq; excogitatam. Igitur exprobrante hinc Seuero beneficia, & honores, illinc Plautiano fidei beneuolentiæq; suæ ue teris testimonia repetente, paulatim labascere Seuerus, atq; adduci Plautiani uerbis, donec pars loricæ per scis- sum uestimenti apparuit. Qua Antoninus animaduersa, audax iuuenis, & iracundus, ac iam antea homini infe-

ctus: atqui inquit, ad hæc certe duo quid respondeas expecto. Venisti ad imperatores sub uesperam minime accitus: dein quid sibi, rogo, hæc lorica uult? Quis ad cœnã commessationem'ue armatus accedit? Simul hæc dicens, iubet tribunum, cæterosq;, qui aderant: illico eum strictis gladijs obtruncare, ut hostem manifestarium. Nihil illi cunctati, iussa faciunt iuuenis imperatoris: occiduntq; hominem: & cadauer in uiam proijciunt ad uulgi ludibrium. hunc finem habuit parem uitæ Plautianus, inexhaustæ homo cupiditatis. Cæterum Seuerus duobus præfectis militaribus constitutis, plurimum in suburbanis, aut circum maritimas Cãpaniæ oras agitabat: ius dicens, & ciuilibus negotijs intentus: cupiensq; in primis, uti Romæ sui liberi bonis moribus instituerentur: nam ludis eos, spectaculisq; uehementius studere animaduerterat, quàm principibus conueniebat. Quo fieret, uti studio certamineq; semper in diuersum tendente, etiam animi iuuenum distraherentur: quibusdam quasi admotis contentionum, atq; inimicitiarum facibus. Maxime tamen Antoninus intolerandus, sublato iam è medio Plautiano, terribilisq;, & formidolosus erat omnibus: tum illius natæ, coniugi scilicet suæ, quibus maxime artibus, aut machinis poterat exitium intendebat. At Seuerus ipsam pariter cum filiolo, quẽ pepererat, relegauit in Siciliam: datis opibus, quantæ ad uictum, atq; usum abũde sufficerent: imitatus in hoc Augustum, qui filios Antonij, posteaq̃ hostis iudicatus est: codẽ modo tractauerit. Ipse ad pacem, concordiamq; reuocare liberos, & reconciliare utrunq; alteri conabatur: admonens identidem ueterum fabularũ, in quibus pleræq; regum calami-

tates fraternis ortæ seditionibus memorantur. Huc addebat thesauros, templaq; pecunijs plena esse: diuitias foris ex uectigalibus accedere: posse in tanta opulentia militem largitione teneri: auctas in quadruplum copias urbanas: tantum sedere exercitum ante urbem, ut nulla externa uis, seu multitudinem ipsam militum, seu corporum magnitudinem, seu pecuniæ abundantiam spectes: par inueniri tantis opibus possit. sed ea in nihilum recasura, ipsis inter se discordãtibus, atq; intestinum agitantibus bellum. Hæc ille quotidie edisserens, precesq; castigationibus admiscens, reprimere illorum spiritus, ac reducere germanos in gratiam studebat: cæterum omnia frustra erant. Quippe frenos ore depulerant, proni semper in peius: atq; illos adolescentes adhuc, in ipso ætatis feruore, atq; in summa licentia uoluptatum omnium irritamentis incitatos, etiam adulatorum ministeria diuersos trahebant: scilicet qui nõ modo illorum obsequerentur cupidinibus, atq; flagitijs: sed noua semper aliqua excogitarent, unde alteri gratum fieret, alter offenderetur: quorum etiam nonnullos Seuerus ipse in huiuscemodi ministerijs deprehensos supplicio afficit. Hanc liberorum suorum uitam, & indecora in spectaculis studia ferens grauiter senex imperator, literas à Britanniæ præfecto accepit, quæ docebant barbaros illic seditiones agitare: regionemq; omnem incursionibus, ac depopulationibus uastare: quare maiore manu ad resistendum, uel etiã principis ipsius præsentia opus esse. Lætus ea Seuerus accepit: quippe homo suapte natura gloriæ appetentior, post uictorias ad orientem septentrionemq;, & cognomina utrinq; parta, etiã tropæa contra Britanos excitare aliqua cupiebat. Ad hæc filios quoq;

abducere ex urbe: ut procul à munditijs urbanis, in castris militari uitæ, ac sobriæ iuuenes insuescerent. Ita expeditionem in Britaniam edicit senex, iam & morbo articulari laborãs: tanta autem animi uirtute, quanta nemo unq̃ uel iuuenum. Igitur iter ingressus, lectica plurimum uehebatur: nulloq; cessabat loco. quare confecto itinere, speq; omni, ac sermone celerius enauigato oceano, Britaniam ingressus est: collectisq; militibus, ac maximis conflatis uiribus bellum comparabat. Cæterum Britani repentino principis aduentu perculsi, auditoq; tantas contra se comparari copias: legatos ad eum de pace, ac seipsos ex purgatum miserunt. At Seuerus moras de industria nectens, ne uacuo sibi Romam redeundum foret, cupidus uictoriæ, cognominisq; britanici, legatos quidem re infecta domum dimittit: ipse quæ bello usui forent, magna solertia comparabat: sed in primis tamen curæ habuit, pontibus occupare paludes: ut stare in tuto milites possent, atq; in solido præliari: siquidẽ Britaniæ pleraq; loca frequentibus oceani alluuionibus paludescunt. Per eas igitur paludes barbari ipsi natant: excursantq; ad ilia usq; demersi: ac pleraq; corporis nudi, cœnum contemnunt: neq; enim uestis usum cognorunt: sed uentrem, atq; ceruicem ferro incingunt: ornamentum id esse, ac diuitiarum argumentum existimantes, perinde ut aurum cæteri barbari. quin ipsa notant corpora pictura uaria, & omnifariam formis animalium: quocirca ne induuntur quidem, uidelicet picturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicosissima gens, atq; auidissima cædis: tantum scuto angusto, lanceaq; contenti: præterea gladio nudis corporibus dependente: loricæ, ac galeæ penitus ignorant usum: im-

pedimentum id esse transgrediendis paludibus arbitrantes: quarum uaporibus, æstuq; cœlum ibi semper caliginosum. Ad hæc Seuerus nihil non comparabat, quod usui romano militi, quod detrimento barbaris, impedimentoq; foret. Vbi uero satis ex sententia prompta sibi esse, ac parata omnia intellexit: iuniorem filium, Getam nomine in parte insulæ Romanis subiecta reliquit, ut iuridicundo, rebusq; ciuilibus administrandis præesset: eiq; consiliarios ex amicis natu grandibus reliquit, Antonino secum aduersus barbaros educto. Transgresso igitur romano exercitu amnes, aggeresq; eos, qui obiecti barbaris Romanorum fines disterminant: pugnæ quædam tumultuariæ fiebant, & excursiones uictore ubiq; Romano. Cæterum facilis erat ex fuga receptus barbaris: quippe inter syluas, ac paludes, & loca ipsis notissima delitescentibus: quæ omnia Romanis aduersa, moram bello addebant. Interea Seuerum iam confectum senio longior inuasit morbus: sic, ut ipse domi residere, atq; Antoninum mittere in bellum, ad imperatoris obeunda munia cogeretur. Cæterum Antoninus haud magnopere de barbaris sollicitus, exercitum sibi adiungere, & confirmare uniuersos tendebat, uti se unum intuerentur: soli sibi imperium uindicans, ac germano identidem obtrectans. Quin longior quoq; patris ualetudo, ac mortis mora diuturnior, anxium uidelicet adolescentem habebant: sic, ut medicis, ministrisq; subinde conaretur persuadere, senem ut è medio quamprimum quoquo modo tollerent: donec tandem Seuerus mœrore magis, quàm morbo consumptus, uitaq; defunctus est, clarissimus omnium imperatorum bellicis operibus. Neq; enim aut ciuiles quisquam aduersus inimi-

cos, aut externas aduersus barbaros totidem alius uictorias reportauit: annisq; duodeuiginti gesto imperio decessit: successoribus liberis, tanta pecuniæ relicta copia, quantam antea nemo: tum ampliore exercitu, quàm cui obsistere ulla uis posset. Igitur Antoninus mortuo Seuero summam potestatem nactus, confestim uniuersos ab ipso (quod aiunt) lare interficere cœpit. nam & medicos supplicio affecit, qꝫ sibi parum obtemperauerant, iubenti senis maturare necem: nutritiosq; suos iuxta, & fratris, qꝫ de reconciliandis egissent: ne uno quidem reliquo suæ crudelitati facto ex eo ordine hominum, qui in honore aliquo fuerant, quiq; ipsius parentem obseruauerant. Duces porrò exercitus magnis muneribus, ac promissis adhortabatur, persuaderent militibus uti se unum imperatorem declararent: nullasq; non machinas aduersus germanum intendebat. neq; id tantum persuadere militibus potuit: quippe memores, utrunq; à Seuero iam inde à pueritia pari honore, cultuq; educatum: etiam ipsi parem utrinq; obedientiã, beneuolentiamq; exhibebant. Igitur Antoninus cognito parum sibi rem aduersus exercitum procedere, icto cum barbaris fœdere, dataq; pace, & obsidibus acceptis decedens illinc, ad matrem iam, germanumq; festinat: congressos reducere in gratiã mater conata, adnitentibus honestissimis quibusq; Seueri amicis, & consiliarijs. Igitur Antoninus, cũ nemo. ſ. non eius libidini refragaretur: ui potius q̃ uolũtate ad concordiæ, amorisq; simulationem adducitur. Ita ambo pari honore imperiũ gerentes, soluerunt ex Britania, Romamq; cũ patris reliquijs contendebant. nã corpusculo ignibus tradito, cinerem ipsum cũ odoribus in uasculũ alabastri coniectũ Romam

referebant: ut uidelicet in sacris principum monimentis componeretur. Ipsi exercitum deportantes, uictoresq; iam Britaniæ, in aduersam Galliam emenso oceano peruenerunt. Quo igitur pacto, & diem suum obierit Seuerus, & liberi eius imperium susceperint: in hoc uolumine demonstratum est.

HERODIANI À MARCI PRINCIPATU HISTORIAE LIBER QUARTUS.

r Es gestas Seueri principis per annos duodeuiginti superiore libro sumus persecuti. porrò autem ipsius liberi adolescentes iam, unà cum matre Romam festinabant: seditiones etiam tum in itinere agitantes. quippe diuersorijs, mensaq; nunquam eisdem utebantur: multumq; suspicionis in cibo omni, potuq;, ne alteruter ante capto tempore, ipse clàm, aut per ministeria ueneno rem gereret. ob eamq; causam etiam iter properantius faciebant: tutius rati uicturos, ubi iam in urbem peruenissent: diuisaq; inter se regia, amplis, ac spatiosis ædibus, maioribus etiam reliqua urbe, pro suo uterq; arbitrio separatim agitarent. Postquam uero in urbem peruentum: populus eos uniuersus laureatus excepit: & senatus consalutauit. Præibant igitur principes ipsi cum purpura imperatoria: post sequebantur consules: urnam cum Se-

ueri reliquijs gestantes: qui autem nouos imperatores consalutauerant, progressi deinde, urnam quoq; ipsam supplices adorabant. Ita comitati magna pompa, composuerunt ipsum in templo, ubi Marci, ac superiorum principum sacra uisuntur monimenta. Re igitur diuina, cærimonijsq; de more concelebratis, uterq; in regiam discedunt: partiti inter se domum, ianuisq; secretioribus obstructis, publicis tantum, atq; atriensibus promiscue utentes. Quin & custodes corporis separatim sibi delegerunt: uix unquam congredientes, nisi pauxillum duntaxat, ut in publico à multitudine ipsa conspicerentur. Sed in primis tamen iusta parenti persoluerunt. mos est enim Romanis consecrare imperatores, qui superstitibus filijs, uel successoribus moriuntur: quiq; eo sunt honore affecti, relati dicuntur inter diuos. Est autem tota urbe quasi luctus quidam, festæ celebritati promiscuus: quippe functum uitæ corpus, ritu hominum sumptuoso funere sepeliunt: sed certam imaginem defuncto quàm simillimam fingunt: eamq; in regiæ uestibulo proponunt supra eburneum lectum maximum, atq; sublimem, uestibus instratum aureis: & quidem imago illa ad ægroti speciem pallida recumbit. Circa lectum uero utrinq; magnam partem diei sedent: à læua quidem senatus omnis uestibus atris amictus, à dextra uero matronæ, quas uirorum, aut parentum dignitas honestat: harumq; nulla, uel aurum gestans, uel ornata monilibus conspicitur: sed uestibus albis exilibus indutæ, mœrentium speciem præbent. Hæc ita per septem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentibus, inspectumq; uelut ægrum, deterius se habere subinde pronuntiantibus: dein ubi iam uisus obijsse

diem: lectum humeris attollunt equestris, senatoriiq; ordinis nobilissimi, ac lectissimi iuuenes: perq; uiam sacrã in uetus forum deferunt: ubi magistratus romani deponere imperium consueuerant. Vtrinq; autem gradus quidam sunt ad scalarum similitudinem extructi: in quibus altera ex parte puerorum chorus est è nobilissimis atq; patriciis: altera fœminarum illustrium hymnos in defunctum, pæanasq; canentium uerendo, ac lamentabili carmine emodulatos. quibus peractis tollunt iterum lectum, atq; extra urbem perferunt in Martiũ campum, ubi qua latissime campus patet suggestus quidam specie quadrangula, lateribus æquis assurgit: nulla præter, quàm lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum: extra autem intextis auro stragulis, atq; eboreis signis, uariisq; picturis exornatum. infra uero alterũ minusculum quidem positum est: sed forma & ornatu persimile, portis, ianuisq; patentibus: tertiumq; item, & quartum semper superiore contractius: ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omniũ breuissimum perueniatur. Possis eius ædificii formam comparare turribus his, quæ portubus imminentes, noctu igne prælato, naues in tutas stationes dirigunt: Pharos uulgo appellant. Igitur lecto in secundum tabernaculum sublato, aromata & suffimenta omnis generis, fructus, herbasq;, succosq; omneis odoratos conquirunt, atq; aceruatim effundunt. Quippe neq; gens est, neq; ciuitas, neq; qui honore ullo, aut dignitate præcellat: quin certatim pro se quisq; suprema illa munera principis honori deferant. Vbi uero ingens aromatum aceruus aggestus est: ac locus omnis expletus: tum

circa

circa ædificium illud adequitant: uniuersis equestris ordinis certa quadam lege, ac recursu, motuq; Pyrrhichio, numeroq; in orbem decurrentibus. Currus item circúaguntur insessi purpuratis rectoribus, qui personas ferant Ducum omniũ romanorum, principumq; illustrium. Quæ ubi celebrata sunt: facem capit imperij successor, eamq; tabernaculo admouet: tum cæteri omnes undiq; ignem subijciũt: cunctáq; illico fomitibus illis aridis, odoramentisq; referta, igni ualido corripiuntur. Mox ab extremo, minimoq; tabernaculo, tanquam è fastigio quodam simul cum subiecto igni aquila dimittitur, quæ in cælum creditur ipsam principis animam deferre: ac iam ex illo unà cum cæteris numinibus imperator colitur. Ita consecrato parente, reuersi domum iuuenes, discordias quotidie, & simultates exercere: insidiari inter se: moliri: parare omnibus modis, atq; ea modo uterq; in animo habere, quibus alter dolo caperetur: postremo quacunq; uia grassari ad singulare imperium: ac nihil inuicem prætermittere, dum consortẽ potestatis expungerent. Sed & mentes, animiq; omnium urbanorũ, quicunq; honore aliquo, aut dignitate præstarent: diuersi trahebantur: utroq; seorsum literas clanculum missitante, magnisq; pollicitationibus sibi homines adiungente. Maior tandẽ pars ad Getam spectabat: quod opinionem nonnullam ostenderet probitatis: moderatumq; se, & lenem in congressibus præstaret: studia porrò tractabat honestissima. Quippe & disciplinarum laude celebres circa se frequentes habebat: & in palæstra, ac reliquis ingenuis exercitationibus uersabatur: placidus præterea in omnes, atq; humanus: fama & gloria quadam optima, plurimos ad amicitiã beneuolen-

tiam'q; alliciebat. Contra uero Antoninus cuncta asperius ferocius'q; gerebat: atq; ab his rebus, quas supra diximus, alienus, militaris uitæ, ac bellicæ uideri amator affectabat: nihil'q; non iracunde faciens, minitando, quàm suadendo, metu, quàm beneuolentia sibi amicitias quærebat. Sed cum diu frustra mater discordanteis inter se germanos redigere in gratiam studeret: uisum aliquando ambobus est, imperiũ inter se diuidere: ne Romæ agitantes, alter alterius essent insidijs opportuni. Quare conuocatis paternis amicis, coràm ipsa matre de imperio diuidendo disceptabant: sic, ut Europa omnis Antonino, tellus autem ad uersa, quæ omnis Asia nũcupatur: Getæ adiudicaretur: ita enim diuina quadã prouidentia utranq; continentem propontidos incursu disterminari. Placebat autem ut Antoninus castra ad Bizantiũ haberet: Geta uero in Calchedone Bithyniæ urbe: quæ scilicet opposita inter se, utriusq; imperium tuerentur, atq; à trãsmittendo prohiberent: tum ut è senatorio ordine quotcunq; ex Europa forent, in urbe ipsa remanerent: reliqui Getam sequerentur. Sedes imperij sui Geta destinabat Antiochiã, uel Alexandriam urbes magnitudine haud longe infra Romam. Tum ex gentibus ad meridiẽ habentibus Mauros, Numidas'q; Antonino concedens, reliquos ad orientem usq; Geta sibi asciscebat. Hæc dum illi agitarent: reliquis omnibus mœsto uultu terram intuentibus, ita Iulia mater locuta est. Terram quidẽ & mare o' filij iam inuenistis, quo pacto diuidatis: & continentem utranq;, ut dicitis pontici discriminant fluctus: matrem uero quonam modo diuidetis? quonam modo infœlix ego distribuar inter utrunq; uestrum, aut dissecabor? Me primam igitur occidite: dimidiam'q; uterq; apud se partem

sepeliat,

ſepeliat, ut ego quoq; inter uos cum mari, terráq; ipſa diuidar. Hæc locuta multis cum lachrymis, eiulatuq; manus ambobus inijciens, complexa utrunq; reconciliare inter ſe conabatur. quare cohorta miſeratione, cuncti diſceſſere improbato conſilio: ipſiq; in ædes ſuas reuerſi. Sed gliſcebat in dies odium atq; diſcordiæ. nam ſiue duces, ac magiſtratus aliqui eligerentur: uterq; amico ſuo potiſſimum ſuffragabatur: ſiue ius dicerent, ſemper diuerſa ſentiebãt: magno illorum periculo, cuia res agebatur. pluris enim ſtudium ſuum, quàm ius, aut æquum faciebant. etiã in ludis ipſis diuerſarum ſemper factionum: nihil prætereà inſidiarum omittebant: coquos identidẽ, & pincernas conati ad ueneficia impellere. Quæ ubi tardius procedebant: ꝙ ſcilicet uterq; magna diligentia, curáq; cibum capeſſerent: poſtremo impatiens Antoninus, atq; imperij totius cupidine inſtigatus, deliberat magnum aliquid, uel facere, uel pati: ferrumq; & cædem molitur. & quando ſecus non proceſſerant latentes inſidiæ: neceſſarium putabat, periculo omni, ac ſpe poſthabita, quouis modo inceptum patrare. Quare irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem ſupra matris pectus multo undantem ſanguine ſæuus obtruncat: quo facto, exilit ſtatim: ac per totam regiam currens, clamitat magnum ſe periculũ effugiſſe, uixq; euaſiſſe incolumem: ſimul imperat militibus regiæ coſtodibus, raperent illico ſe, atq; in caſtra deducerent, ubi tutius aſſeruetur: periturum dictitans, ſi diutius in ædibus moram trahat. Illi pro ueris ea dicta accipientes, ſimul ignari quæ intus geſta: currentem eum, currentes & ipſi comitantur. fit ingens populi tumultus, raptim agente ſe ſub ueſperam principe mediam

per urbem. Vt autem castra attigit: ædiculamq; eam, intra quam signa, ac simulachra exercitus adorantur: procidens humi gratias agebat, uotis quasi pro salute susceptis. Ea re militibus nunciata, partim iam lauantibus, partim requiescentibus, statim illuc omnes exterriti feruntur. ille progressus in medium, non quidem continuo rem ipsam, prout erat gesta, fatebatur: sed effugisse periculum clamitabat, insidiasq; inimici hominis, atq; hostis: (nam ita fratrem appellabat:) uixq; tandem post longum certamen aduersarios superatos. quippe utrisq; periclitantibus, se postremo unicum imperatorem fortunæ relictum dono. Talia quædam obliquans, atq; inuoluens, intelligi quæ fecisset, quàm audiri malebat. Tum pro salute, imperioq; suo singulis militibus atticarum drachmarum duo millia supra quingentos pollicetur: prætereaq; annonæ supra quàm sueti accipere, dimidium: iubet item iam tum ex templis, thesaurisq; sibi ipsos pecuniam sumere largiter: effusis uno die, quæcunq; per duodeuiginti annos Seuerus collegerat, atq; recondiderat alienis calamitatibus. At milites tanta pecuniæ magnitudine illecti, totoq; iã negotio intellecto, uulgata passim cæde per eos, qui ædibus effugerant: unum illum declarant imperatorem, Geta hoste appellato. Igitur ea nocte moratus in templo Antoninus, ac fretus largitionibus, quibus sibi milites adiunxerat: contendit postridie in senatum, toto stipante exercitu, sed armis instructiore, quàm consueuit principem deducere. Ingressus deinde, ubi rem diuinam fecit: conscendit sellam imperatoriam, atq; ad hunc modum uerba facit. Non me quidem fugit, omnem domesticorum cædem, statim atq; auribus inciderit, odiosam uideri:

nomenq;

nomenq; ipsum ut primum audiatur, afferre grauem calumniam: quippe infœlices misericordia, potentes inuidia sequitur: ac uictus accepisse, uictor attulisse iniuriam uidetur: cæterum siquis uero magis iudicio, quàm studio erga defunctum aliquo, rem ipsam expendat, causamq; eius, & consilium exquirat: facile scilicet inueniet, rectum esse, & necessarium uindicare magis, quàm accipere iniuriam. Quippe ad occisi calamitatem etiam infamia timiditatis accedit: uictor, præter quàm quod incolumis est, etiam gloriam rettulit fortitudinis: ac cætera quidem, quæ sæpe in me, cum ueneficijs, tum omni genere insidiarum intendit, facile uobis est exquirere tormentis. quippe idcirco adesse omnes illius ministros imperaui, ut uerum deprehendatis. Sunt autem nonnulli quoq; ex his iam torti, quorum exaudire confessionem possitis. Postremo autem, cum ego apud matrem forem, uenit ille, in me quosdam secum adducens gladijs accinctos: sed ego re præcognita, ultus hostem sum. neq; enim iam, aut fratris mentem gerebat, aut fraterna moliebatur. Vlcisci autem illum, qui prior insidietur, ut iustum est: ita usu quoq; iam receptum. Quippe ne ipse quidem urbis huius conditor Romulus germanum pertulit, suis tantum operibus illudentem. Taceo Germanicum Neronis, ac Titum Domitiani fratres. Marcus ipse philosophiæ simulator, ac mansuetudinis, Lucij generi sui contumeliam non pertulit. Ego uero uenenis comparatis in me, gladioq; impendente ultus hostem: quippe hoc illi sua opera nomen imponebant. Vos autem dijs gratias agite, quod alterum uobis principem seruauerint: neq; mentes uestras in diuersa partiti, sed unum

tantum spectantes imperatorem, uitam securi traducite. Imperium autem Iuppiter sicut ipse inter deos solus possidet, ita uni tantum mortalium adiudicat. Hæc locutus magna uoce, irarumq; plenus, ac truculento uultu illius amicos intuens, trementibus, pallentibusq; plerisq;, in regiam reuertitur. Continuo igitur cœpti occidi domestici omnes fratris, atq; amici: quiq; in ædibus habitabant, quas ille incoluerat: ministriq; item uniuersi: sic, ut ne ætati quidem infantium parceretur. porro ipsa cadauera plaustris omnibus per contumeliam imposita, atq; extra urbem exportata aceruatim: aut temere iniecta rogis, comburebantur. nec quisquam superfuit ex ijs, qui leuem modo cum Geta notitiam habuisset. Athletæ etiam & aurigæ, atq; omnifariam histriones, & quicquid deniq;, uel oculis illius, uel auribus iucundum fuerat: passim occidebantur. Præterea senatorij ordinis, quicunq; aut nobilitate, aut opibus excellerent: minima quaq; de causa, uel planè nulla, quantumlibet leui delatione, pro illius amicis interimebantur. Quin & Commodi sororem iam anum, atq; omnibus imperatoribus, ut Marci filiã oportuit, magno in honore habitam, morte afficit: causatus, q Getæ necem apud ipsius matrẽ defleuisset: & coniugem quondam suam Plautiani filiam, quæ fuerat in Siciliã relegata: ac consobrinũ Seuero cognominẽ, filiumq; Pertinacis, & Lucillæ Commodi sororis. postremo quicquid ex cognatione imperatoria, aut in senatu ex patricia nobilitate supererat, planè quasi ab stirpe abscidit: ducesq; prouinciarum uniuersos, ac procuratores ueluti Getæ amicos neci dedidit: totæq; noctes cædendis plurifariam mortalibus impendebantur. Sed & uestales uirgines uiuas

obruit

obruit terræ, quasi temerata uirginitate. Deniq; id, quod nunquam aliàs factitatum: cum circenses spectante eo, PO. RO. in aurigam, cui studebat, nescio quid cauillatus esset: ratus sibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetum iussit in popolum: ac raptare, & occidere quicunq; in aurigam dixissent. At milites accepta semel uiolandi, rapiendiq; potestate, cum discerni à reliquis nequirent, qui fuerant proteruius locuti: nullo scilicet in tanta multitudine uerum fatente: passim ut quenq; inciderant, aut occidebant, aut omnibus ereptis, quasi salute redempta uiuos ægre dimittebant. His actis, stimulante malorum facinorum conscientia, uitamq; perosus urbanam, statuit Roma secedere: ut & milites ordinaret, & prouincias inuiseret. Igitur Italia decedens, ad ripas Danubij peruenit: ac partes imperij romani septentrioni subiectas. Ibi aut corpus exercebat aurigando, cædendisq; comminus omne genus beluis, aut ius dicebat: rarius id tamen, statimq; sententiam ferens ac respondens, paucis duntaxat auditis. Cæterum Germanos illic sibi omnes adiunxit, atq; in amicitiam conciliauit: sic, ut ex his socios bellorum, & custodes corporis ualidissimum quenq;, & pulcherrimum sibi adsciuerit. Sæpe etiam romano cultu deposito, uestem germanicam induebat, atq; in eorum sagulis argento uariegatis conspiciebatur: etiam flauam capiti cæsariem imponens, ad modum germanicæ tonsuræ, quibus læti barbari mirifice eum diligere, gaudere etiam romanus miles, quem scilicet ille amplissimis largitionibus prosequebatur: ipse nullum non militiæ munus prompte obire: & siue quid fodiendum foret, primus fodere: siue pons flumini imponendus, aut extruen-

dus agger: siue quod opus manuum faciendum, aut labor subeundus, primus omnia occupare: tenuiq; mensa, ac ligneolis poculis, uasisq; esculentorum contentus esse: panemq; etiam temere factum comesse. Quippe tritico quantum satis uni foret, sua manu molito, massaq; inde facta, atq; in carbonibus decocta uesci solitus. omnia deniq; elegantiora aspernari: & uilissimis quibusq;, ac uel pauperrimo, gregarioq; militi facillimis uti: tum commilitonem, quàm principem uocari se malle: ac plerunq; iter facere perinde, atq; ipsi, pedibus ambulans: raroq; uehiculum conscendere, aut equum: sibi ipse portare arma: nonnunq̃ etiam signa militaria longissima, & aureis ornamentis prægrauia, ac ne robustissimis quidẽ militibus facilia, ipse humeris subire. Ob hæc igitur, aliaq; huiuscemodi, ut hominẽ militarem diligere eum suus exercitus, & ut uirum fortem admirari: quippe instar miraculi uidebatur, tantulæ hominẽ staturæ, tantis esse laboribus parem. Sed ubi milites apud Danubium ordinauit, atq; in Thraciã Macedonibus conterminã discessit: continuo Alexander alter euasit: nam & memoriã regis eius omnibus modis renouauit: statuis imaginibusq; nulla non urbe posita iussis: Romamq; ipsam, capitoliumq;, & templa uniuersa refersit Alexandri simulachris. Vidimus item imagines nonnullas ridicule depictas, quæ uno corpore duas facies præferrent Alexandri, atq; Antonini. Ipse prodibat Macedonico habitu causiam gestans, & crepidas: ac lectissimam iuuenum manum in exercitu phalangem macedonicam appellabat: iussis ducibus nomina sibi ducum Alexandri imponere. Præterea iuuenes Sparta acitos, laconicam, & pitanitem centuriam uocabat. His igitur

actis, atq; urbibus prout quanq; potuerat ordinatis, Pergamum adit Asiæ ciuitatem: ut Aesculapij curationibus uteretur. quo postquam peruenit: somnijs quandiu uoluit captatis, Ilium mox petijt, & cunctis urbis reliquijs collustratis, ad Achillis tumulum processit: eoq; coronis, floribusq; magnifice exornato, rursus imitari Achillem cœpit. Sed Patroclum desiderante aliquem, libertorum omnium charissimus Festus, a memoria, dum ad Ilium moratur, uita defunctus est: ueneno (ut quidam dicebant) extinctus, quo scilicet Patrocli more sepeliretur: ut alij affirmant, morbo interceptus. Huius igitur cadauer efferri iussit: compluribusq; lignis rogum strui: dein imposito in medium, mactatisq; omne genus animalibus, subiecit ignem: phialamq; manu tenens, uinumq; libans, uentos precabatur: cumq; esset raro capillo, & crinem quæreret, ut imponeret ignibus, deridiculo erat omnibus: cæterũ quos habuit capillos, tamen totondit. Laudabat autem ex omnibus ducibus, præcipue Syllã romanum, & afrum Annibalem: quibus etiam statuas, atq; imagines excitauit. Decedens autem Ilio, Asiaq; omni, & Bithynia, gentibusq; reliqs pertrãsitis, atq; ubiq rebus cõpositis, deuenit Antiochiã: ibiq; exceptus honorificentissime: atq; aliquãdiu moratus, Alexandriã contendit: prætexens huic itineri desideriũ uisendæ urbis ab Alexãdro constructæ: simul consulendi illorum numinis, quod egregie incolæ uenerãtur: ac simulans hæc duo in primis, religionem dei, & herois memoriam, iubet hecatombas comparari, ac parentationes omne genus. quod ut primum est alexandrinæ multitudini nuntiatum, leuissimæ suapte natura, & omnibus momentis expositæ: studium

beneuolentiamq; principis omnes, quasi animorum impo tes accipiebant. Igitur ad excipiendũ illum se comparabant, quanto nunquam antea honore consueuerant: quippe omnifariã musica instrumenta disposita, ubiq; uarium edebant sonitum: præterea aromatum, ac suffimentorum uapor omne genus additus, cunctos optimis replebat odoribus: tedis præterea, & florum sparsionibus honorabant. Sed ubi in urbem iam peruenit, primo quidem templum ingressus est: multisq; uictimis immolatis, ac thure cumulatis altaribus, ad Alexandri monimentũ se contulit: paludamentumq; purpureũ, & claris speciosisq; gemmis anulos conspicuos, balteumq;, & siqua alia gestabat elegantiora, dempta sibi, tum illius imposuit tumulo. Hæc cernentes Alexãdrini, læti supra modũ, noctibus totis, ac diebus festum celebrabãt: ignari, quid intra ulceratũ pectus imperator occuleret. hæc enim omnia per simulationẽ faciebat, ut uniuersam illorũ multitudinẽ contrucidaret. Latentis odij causa talis erat. Nuntiatũ ei fuerat Romæ agenti, uiuo adhuc patre, atq; itẽ post extincto, multa in ipsum dicere Alexandrinos: sunt enim homines suapte natura dicaces, atq; ad describẽdum illudendumq; maxime facti: iactantes in optimũ quenq;, & potentissimũ dicteria quædam, ut quidem ipsi putant, festiua: ut autem uidentur ijs, in quos dicuntur longe grauissima: quippe huiuscemodi iocorum uel maxime illa permouent, quibus delicti ueritas arguitur. Quare cum multa in eum dixissent: ne dissimulata quidem fraterna cæde, matremq; etiam Iocastam uulgo appellarent: irriderentq; ipsum, quod tantulæ homo staturæ Alexandrum, atq; Achillem maximos, ac fortissimos heroas æmularetur: dũ ludere se pu-

tant, eò impulerũt Antoninum hominem suapte natura iracundum, atq; sanguinariũ, ut perniciem illis, insidiasq; moliretur. Igitur celebritate, ac festo iam peracto, cum uideret maximam hominum multitudinẽ ex uicinis regionibus confluxisse in urbem: monuit edicto, ut in planitiem quandã iuuentus uniuersa conueniret: uelle affirmans, sicuti macedoniam, spartanamq; habebat, ita etiam in Alexandri honorẽ ipsius herois cognomento phalangem constituere. Iubet igitur consistere iuuenes uniuersos, relicto interuallo, ut singulorum ætatem, staturamq;, & corporis habitudinem militiæ idoneã consideraret. His creditis iuuenes, ac uerisimili spe ducti, ob insignem honorẽ paulo ante exhibitum principi, conueniunt frequentes unà cum parentibus, atq; germanis, lætis, gratulantibusq;. at uero Antoninus singulos inter se distantes circumiens, contrectansq;, & aliud in alio laudans præteribat: donec illos, neq; id animaduertentes, neq; expectantes uniuersus circumueniret exercitus. Vt uero coniecturam fecit, iam esse omnes militum suorum armis inclusos, quasiq; retibus implicitos: ipse statim cum suo præsidio excessit, ac signum militibus dedit: qui statim facto undiq; impetu, deprehensam in medio inermem iuuentutem, cæterosq; qui aderant magna cæde contrucidant: atq; è militibus, alij cædem tantum faciebant: alij foueis ingentibus cadauera obruebant, aggestaq; desuper humo, immanem tumulum excitarunt. multi etiam in eas foueas semiuiui protrahebantur: multi adhuc integri detrudebantur. sed & milites nonnulli simul perierunt: nam qui reliquias adhuc aliquas spiritus retinebant, neq; penitus defecti erant uiribus: impliciti proruentibus se mi-

litibus, eos quoq; secum trahebant in foueam. Tanta est autem facta cædes: ut riuis cruoris per planitiem decurrentibus, cum fauces ipse Nili ingentes, tum litus omne circa urbem purpurasceret. Sed affectans Parthici cognomen, famăq; deuictæ ad orientem Barbariæ, quanquam in altissima pace, tale quiddam machinatur. Dat literas ad regem Parthorū Artabanum: simulq; legatos cum muneribus mittit materiæ, & artis conspicuæ. In eis literis fuerat scriptum, uelle se regis filiam ducere in matrimonium: principem se esse, & principe natum: quare haud decorum priuati cuiusq̃, & tenuis fieri generum: sed Reginam ducere potius, filiamq; magni regis. Duo maxima imperia esse Romanum, & Parthicum: quibus affinitate illa in unum coeuntibus, ac nullo iam discriminante fluuio, unam tantum potentiam factum iri, nullis expugnabilem uiribus: nam reliquas barbaras nationes, quæ nūc amborum imperijs subiectæ sunt: facile iugum toleraturas, si proprios gens quæq;, & conuentus sit habitura rectores. Esse Romanis pedestrem exercitum, qui hastis, & stataria pugna cæteros antecellat: Parthis uero equitatum plurimum, peritissimosq; sagittarios. His igitur concurrentibus, & quæ usui ad bellum sunt: in unum conspirantibus, facile ipsos sub uno diademate totius orbis terrarum imperium retenturos: prætereà odoramenta, quæ apud illos proueniant, telasq; laudatissimas: contraq; apud Romanos metalla ipsa, & quæcunq; arte aliqua conspicua uisuntur: non iam uix, raroq;, & clanculum per mercatores importatum iri, sed in una duntaxat terra, unoq; imperio: communemq; fore utrisq; usum rerum omnium, minimeq; impeditum. His literis Parthus acceptis, primo

quidem abnuere: negare Romano conuenire barbarum matrimonium. Quam enim fore concordiam, neq; uoce satis congruentibus, & uictu, habituq; inter se distantibus? Esse Romæ patricios permultos, quorum sibi ille optare liberos in matrimonium possit: sicut itidem apud se Arsacidas: neq; ullam sane extare causam, cur alterutrũ genus adulteretur. Hæc igitur à principio rescribens, conditionem aspernabatur: sed istanti Antonino, donisq;, & iureiurando fidem studij sui, & charitatis uxoriæ facienti, credidit barbarus: ac pollicitus daturum filiam, generum iam ipsum appellitabat. Cuius rei uulgata mox fama, barbari scilicet omnes ad romanum suscipiendum principem se comparabant: spe quadã sempiternæ pacis exultantes. Cæterum Antoninus prohibẽte nullo, fluuios transgressus, ac iam parthicam regionem quasi propriam peragrans, sacrificantibus passim uniuersis, supráq; coronata altaria odores incendentibus, lætum se honore illo barbarorum magnopere simulabat. Postea uero quã magno itinere facto, ad ipsam Artabani regiam appropinquabat: occurrit ei rex in quadam ante urbem planitie: nouum nuptum excepturus, generumq; suum. Sed barbarorum magna multitudo floribus indigenis coronati, atq; induti uestes auro, diuersisq; coloribus uarias, festum agitabant: ad tibiarum fistularumq;, & tympanorum sonitus saltantes numerose. Quippe huiuscemodi tripudijs supra modum delectantur: præsertim cum se temeto largius inuitarunt. sed ubi omnis multitudo confluxit: ac relictis equis, pharetrisq;, & arcubus depositis, inter libamina, & calices agitabant: collectiq; in unum barbarorum quamplurimi, te-

mere, inordinatíq; constiterant: nihil suspectantes mali, sed pro se quisq; studentes uidere nouum nuptum. Tum signo dato Antoninus, militibus imperat, impetum, cædemq; in barbaros faciant. Illi re subita perterriti, cædentibus, sauciantibusq; Romanis, terga obuertunt. ipse Artabanus à suis stipatoribus raptus, atq; equo impositus, uix, ægréq; cum paucis fugiens, elabitur: reliqua uero multitudo barbarorum passim cædebatur. Quippe neq; equos habebant, quibus maxime utuntur: descenderant enim ex ijs, pastumq; dimiserant: neq; ipsi euadere fuga poterant, impediente cursum fluxa ueste ad pedes usq; deducta. Porrò pharetras, aut arcus omnino non attulerant: nam quid illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde barbarorum facta Antoninus, prædáq;, & hominibus magna copia captis, discedit resistente nullo: uicisq;, & urbibus incensis, data potestate militibus rapiendi, quod quisq; posset, aut uellet. Hanc igitur calamitatem, haud opinato barbari acceperunt. Antoninus autem regionem parthicam penitus ingressus, defessis iam rapiendo, cædendoq; militibus, reuertit in Mesopotamiam: indéq; senatui, Populoq; Roma. per literas significat subactum à se orientem, cunctosq; illius regni mortales in suam ditionem concessisse. at senatus quanquam totius negotij gnarus: (quippe principum res latere nullo pacto possunt:) metu tamen atq; assentatione, cunctos illi honores uictoriæ decernunt. Substitit autem post id Antoninus in Mesopotamia studio aurigandi, ac beluarum uenationibus intentus. Erant præfecti exercituum duo, Audentius, & Macrinus, quorum alter senex iam, rerumq; ciuilium planè rudis, haud tamen imperitus rei mili-

taris

taris habebatur: alter & in foro uersatus, & legum consultissimus. In hunc igitur, ut parum militarem, minimeq; fortem uirum, publice nonnunquã princeps cauillabatur: nec conuitijs quidem abstinens. Nam audito illum & uictum usurpare liberaliorẽ, & aspernari uilissima, abiectissimaq; cibaria, quibus Antoninus militariter delectabatur: chlamydemq;, & uestem cæteram ad urbanum modum gestare: quasi degenerem ipsum, morboq; muliebri laborantem calumniabatur: minitans etiam occisurum. quorum impatiens Macrinus uehementer exacerbatus est. Accidit autem res huiuscemodi: quippe habitura finem aliquando fuerat Antonini uita. Nam cum suapte natura curiosior esset, non hominum modo res cognoscere studebat: sed deorum, dæmonumq; etiã rimari arcana: metuq; semper insidiarum nullis non oraculis incubabat: accitis undiq; magis, astrologis, haruspicibus, ac nullo plane præterito, qui huiuscemodi fallacias profiteretur. Sed eos quoq; suspectans ut parum uera loquentes, omniaq; ad assentationem uaticinantes: scribit ad Maternianũ quendam, cui rerum suarum omnium curam in urbe crediderat: & quẽ sibi ex amicis omnibus fidissimũ putabat: consciumq; omnium secretorum habuerat: magos undiq; optimos conquirat: atq; euocatis manibus de fine ipsius uitæ consulat: & an quisq̃ imperio insidietur. At Maternianus nauata principi opera, siue id re uera manes significauerant: siue alioqui Macrinum perosus, rescribit Antonino, Macrinum esse, qui insidietur imperio: eumq; è medio tollendum. Has igitur literas, ut mos est, cum reliquis obsignatas dat ignaris, quid ferrent, tabellarijs: illi consueta usi itineris celeritate, ad Antoninum perueniunt: quo

ille potissimum tempore ad aurigandum se parabat, ac iam currum conscendebat. Ita ei reddunt integrum epistolarum fasciculum: in quibus erant etiam literæ, quæ ad Macrinum pertinebant. At uero Antoninus studio iã omni, atq; animo ad aurigandum intentus, imperat Macrino, uti ipse literas seorsum inspiciat: ac siquid maioris momenti sit, renuntiet: sin minus, ipse de more suum, hoc est præfecti, officium exequatur. (quippe talia identidem iniungere consueuerat:) ipse deinde ad suum studium perrexit. Macrinus seorsum epistolis omnibus solutis, etiam in eam incidit, quæ ipsi perniciem afferebat. Cognito igitur quantum periculi impenderet: ac gnarus Antonini iracundiæ, truculentiæq;, præsertim tam specioso prætextu, subtrahit epistolam illam: cæterarũ uero (ut solebat) argumenta principi renuntiat. Sed metuẽs, ne iterum super eiuscemodi rebus Maternianus rescriberet: malens facere ipse aliqd, quàm expectando pati: tale quiddam comminiscitur. Erat Martialis quidã centurio unus è custodibus corporis Antonini, semper illum assectari solitus: cuius fratrem paucis ante diebus princeps delatum tantum, sed minime redargutum occiderat: ipsumq; Martialem per contumeliam timidum, ac degenerem, & Macrini amicum appellauerat. Hunc uehementer dolentem fratris nece, proprijsq; incitatum contumelijs, gnarus omnium Macrinus ad se uocat, studiosum iampridem sui, ac multis obstrictum beneficijs: cui persuadet, ut captato quamprimum tempore Antoninum obtruncet. Ille, cum promissis adductus, tum proprio odio, ac uindictæ fraternæ studio incitatus, libenter omnia se facturum pollicetur, cum primum occasio euenisset. Euenit

autem

autem haud multo post: quippe agens Carris, quæ est Mesopotamiæ urbs: Antoninus deæ Lunæ inuisit templum, quod in ea regione distans aliquantum ab urbe, præcipuo honore ab incolis colitur. eò secum paucos equitum eduxit: relicto exercitu cætero, ut sacrificio facto, in urbem reuerteretur. medio autem itinere uno tantum famulo comitatus, ac reliquis abstinere iussis, recessit ad requisita naturæ: quare auersis omnibus, & quamlongissime recedentibus honoris, ac reuerentiæ causa, Martialis, qui omnes temporum captabat articulos, ut eum solum esse animaduertit: ceu nutu principis ad uidendū aliquid, aut audiendum uocatus, accurrit: auersumq; & subligacula sibi deducentem pugione traijcit, quem celatum manu attulerat: & cum in ipsam iuncturam ferrum incidisset, lætali scilicet uulnere, de improuiso Antoninus minime defensus occubuit. quo facto Martialis statim equum inscendit, ac fuga euadere conatur. Cæterū germani equites, quibus & delectabatur Antoninus, & custodibus corporis utebatur: propiores cæteris, primiq; facinus conspicati, Martialem consecuti, missilibus confodiunt: quod ubi exercitus reliquus cognouit, omnes subito concurrerunt: primusq; Macrinus supra cadauer conqueri, ac delamentari per simulationem cœpit. Grauis ea res, & molesta militibus incidit: commilitonem, conuictoremq; aliquem amisisse, non principem existimantibus. Neq; de Macrino quippiam illis adhuc suboluerat: putantibus Martialem proprias inimicitias persecutum. ita in sua quisq; tabernacula discessere. At Macrinus tradito igni corpusculo, reliquias intra urnam coniectas matri ad sepulturam remisit. Ea tunc Antiochiæ morabatur:

moxq́; ob liberorum calamitates, incertum sponte, an imperio alicuius mortem sibi consciuit. Hunc finem habuerunt Antoninus, & Iulia mater: cum quidem ad eum, quem diximus modũ uixissent: ac sexennium tantum ille sine parente, germanoq́; suo imperauisset. Extincto Antonino incerti, ignariq́; quid agerent milites, biduo sine imperatore fuerunt: quærentes inter se, quem potissimum principem deligerent: siquidem aduentare magnis copiis Artabanus nuntiabatur: pœnas exacturus, & cæsis inter pacem, ac libationes missurus inferias. Igitur principem deligunt, primo quidem Audentium, militarem scilicet uirum, præfectumq́; non improbum: sed ille senectutem excusans, abnuit imperium. dein uero Macrinum, suadentibus potissimum tribunis, quos etiam conscios insidiarũ Antonini, ac Macrino participes consilii fuisse post illius mortem suspicio extitit: quemadmodum in sequentibus dicemus. Suscepit autem Macrinus imperiũ, non tam fide militum fretus, quàm necessitate impulsus, usuq́; præsenti. His actis, iam scilicet Artabanus multis copiis ac uiribus aderat: equitatum ingentem & sagittariorũ multitudinem adducens: præterea cataphractos chamelis insidentes, qui prælongis contis præliarentur. Quo cognito, Macrinus conuocato exercitu, ita locutus perhibetur. Dolere uos omnes principis huiuscemodi, uel ut uerius loquar commilitonis interitu minime mirandũ: sed calamitates, casusq́; humanos modice ferre, id uero est prudentium. Cæterum illius memoria uestris æternum præcordiis insidebit, atq; ad posteritatem propagabitur, rerum fortiter, ac magnifice gestarum: præterea amoris, beneuolentiæq́;, & communicatorum uobiscum laborum laudem secum

dem secum deferens sempiternam. Nunc autem postulat tempus, honore habito illius memoriæ, iustisq; omnibus persolutis, occurrere imminenti periculo. Videtis Barbarum instantem cum totius orientis multitudine: ac iustas (ut uidetur) belli causas præferentem: siquidem nos illum priores lacessiuimus, uiolato fœdere: atq; in altissima pace bellum excitauimus. Nunc omne romanum imperium in uirtutem uestram recumbit, & fidem: neq; enim de finibus imperij, aut de fluminibus dimicatio nobis aduersus magnum regem, sed de omnibus fortunis est: cum scilicet liberos, consanguineos suos ultum ueniat: quos iniuste à nobis, contráq; fœdera occisos arbitratur. Igitur arma capiamus: atq; (ut mos Romano est:) ordines in prælio seruemus: quippe in acie barbarorum incomposita multitudo, ac tumultuaria, ipsa se fortasse impediet: uester autem ordo, atq; consensus, pugnandiq; peritia, sicuti uobis salutem, ita hostibus perniciem attulerit. Quapropter sic uelim bene sperantes dimicetis, ut Romanos decet: utq; hactenus consuestis: ita enim & barbaros ipsos fuderitis: & gloriam insignem adepti, fidem Romanis, cæterisq; omnibus feceritis: non dolo aut fraude ulla, sed uirtute, & armis superiorem uictoriam à uobis partam. Quæ postquam locutus est: cognita necessitate, milites in ordines se recepere: atq; in armis agitabant. Sole autem oriente, conspiciunt Artabanum maximas secum copias adducentem. Vt autem solem Barbari de more propitiarunt, confestim edito ingenti clamore concurrunt in Romanos: ijsq; adequitantes sagittas ingerunt. At Romani acie instructa, Maurorumq; equitatu per latera disposito, ac receptis per internalla expeditis mi-

litibus, quibus facilis esset excursio, fortiter resistentes, impetum barbarorum sustinebant: qui scilicet & sagittarum multitudine, & prælongis contis, quibus cataphracti ex equis, aut chamelis depugnabant, pessime Romanos accipiebant: contra Romani quoties pedem conferebant, facile scilicet aduersarios superabant. Postea uero quàm ab equitatu, & chamelitarum multitudine premebantur: fuga simulata, tribolos, aliaq; machinamenta ferrea acuminata proijciebant: quæ sub harenis latentia, neq; cuiquam conspecta perniciem equitibus, & chamelorum insessoribus afferebant. Quippe illis calcatis, equi, potissimum uero chameli, quoniam huic generi mollissimæ sunt ungulæ: succiduæ claudicabant excussis tergo insessoribus. Cæterum Barbari illi quandiu equis, aut chamelis inuehuntur, acerrime scilicet confligunt: ubi autem, uel descendere iam, uel excidere, faciles sunt captu: neq; prælium in manibus gerere audent: & si fugiendus, aut insequendus sit hostis, crura scilicet fluxa ueste præpediuntur. Vno igitur, alteroq; die à mane ad uesperam pugnatum, nox prælium diremit: reuersiq; sunt in castra utriq; quasi uictores. Tertia die in planitiem pugnaturi conuenere: tentante autẽ Barbaro, utpote qui numero præstabat, circunuenire Romanum, quasiq; indagine concludere: contra non iam profundiorem, sed in frontem productam constituebant Romani aciem: ac se circumueniri prohibebant. Tanta autem uirorum, iumentorumq; multitudo cecidit: ut omnis compleretur campus, maximiq; cadauerum acerui in altum attollerentur: præsertim uero chamelorum, quæ aliæ super alias procubuerunt. Ergo nec liber pugnantibus cursus erat, nec inter se cernendi copia: uelut ingen-

ti quodam,

tis quodam, ac uix peruio aggere cadauerum in medium extructo: quo scilicet prohibente trãsitum ad reliquos, singuli se in sua castra receperunt. At Macrinus cognito nõ alia de causa tam acriter, ac pertinaciter pugnare Artabanum, nisi quia se pugnare contra Antoninum arbitrabatur: (solent enim barbari paulo negotio quasi fatiscere: uelutiq; oneri cedere, si modo primis congressibus parum ex sententia res gesserint: tunc autem perstabant, prælium integraturi, cum primum cadauera concremassent: ignari periisse, qui has inimicitias concitauerat:) mittit Parthis legatos cum literis, quæ declararent occidisse imperatorem: ac debitum supplicium luisse, qui fœdera, & iusiurãdum temerauerat: sibi esse à Romanis, quorum ipsum tandem imperium sit: summam rerum traditam: non placere uero quæ acta forent. Itaq; captiuos quicunq; superessent, raptaq; omnia redditurũ: cupere se illum ex inimico amicum facere, pacemq; iureiurando, ac libaminibus sancire. Quibus lectis Artabanus, edoctusq; à legatis de Antonini cæde, satis dedisse supplicij uiolatorem fœderis arbitratus, contentusq; reddi sibi citra ullum cruorem captiuos, prædamq; omnem, fœdus cum Macrino ferit, atq; in proprias sedes reuertitur. sed & romanus imperator deducto ex Mesopotamia exercitu, Antiochiam profectus est.

HERODIANI A' MARCI PRINCIPATV HISTORIAE LIBER QVINTVS.

d E Antonini imperio, cædeq́; , insidijs, ac succeßione item, superiore libro diximus. Cæterum Macrinus ubi Antiochiam peruenit, literas senatui, Populoq́; Roma. misit in hanc sententiam. Cum satis ipsi cognitum habeatis, quod nam fuerit meum iam inde a' principio totius uitæ institutum: quamq́; ad benignitatem propensi mores: quæ mansuetudo in ea potestate explicata, quæ non multum abest a' principatu: (siquidem ipse quoq; imperator fidei se præfecti cohortis credit:) superuacuum esse arbitror multis uerbis uti apud uos: nostis enim & ipsi parum me lætum fuisse ijs rebus, quæ ab illo gerebantur: ac sæpe uestra causa periclitatum, dum ille nulli non calumniæ fidem habens, uelut effrenus contra uos irrueret. Itaq; identidem mihi obtrectare solitus, etiam publicæ modestiam in me, atq; humanitatem uituperabat, segnem, & fluxis moribus uocitans. Quippe homo assentationibus gaudens, quicunq; ipsum ad crudelitatem exacuebant: rabiemq́; insitam, quasi signo dato prouocabant: & calumnijs iram excitabant: eos sibi deniq; beneuolos, fidosq́; in primis amicos arbitrabatur. mihi autem iam inde a' principio nihil lenitate antiquius, modestiaq́; fuit. Igitur parthicum bellum longe maximum, & in quo omne romanum imperium fluctuauerit, ita

uerit, ita

uerit, ita confecimus: ut nec in acie fortiter dimicando hostibus cesserimus: & regem maximas secum trahentem copias, icto fœdere ex inimico amicum reddiderimus. Porrò me principe liberi, incruentiq; omnes agitabunt: magisq; optimatum conspiratio hæc erit, quàm principatus. neq; tamen est, quod quisquam indignum imperio censeat, aut fortunæ crimen putet esse: ꝙ ex equestri ordine ad imperium peruenerim: nam quo obsecro nobilitas ipsa, nisi morum benignitas adsit, & humanitas? Siquidem fortunæ munera etiam parum dignos exornant: animi uirtus, propriam cuiq; gloriam conciliat: & claritas quidem generis, diuitiæq;, atq; id genus reliqua, & si beatorum propria putantur: minime in ipsis, utpote ab alijs tradita laudantur. Lenitas autem, ac benignitas, & si ipsæ quoq; admirationi sunt: attamen habenti quoq;, laudem accumulant. Quid enim uobis profuit Commodi nobilitas? aut Antonini paterna successio? scilicet eiusmodi homines, quasi ipsis debitam hæreditatem adepti, ueluti proprio patrimonio per contumeliam abutuntur: qui autem à uobis imperium acceperunt: uelut in perpetuum obstricti, etiam referre gratiam pro meritis enituntur. Ad hæc patricia principũ nobilitas sæpenumero in superbiã uertit, despectis omnibus uelut inferioribus. at qui modestiæ experimento ad imperiũ asciscuntur: quasi patrũ labore tuentur semper, uerenturq;, & colunt, quos consueuerant. Mihi sanè decretum est, nihil sine authoritate uestra gerere: ac uos participes, consiliariosq; habere Reipub. gerendæ: uiuetisq; pro arbitrio uestro in libertate illa, quàm uobis antehac à patricijs imperatoribus ereptam, Marcus dein, Pertinaxq;

restituere conati sunt: ambo ad imperium priuatis cuna-
bulis innutriti. quippe generis initia clara posteris relin-
quere ipsum præstat, quàm accepta à maioribus, fœdis
moribus contaminare. Hac lecta epistola conclamatum à
senatu uniuerso: nulliq; non honores Augustorum Macri
no decreti. neq; uero tantopere lætus senatus Macrini suc
cessione fuit: quàm uulgo uniuersi gratulabantur extin-
ctum Antoninum: nam ut quisq; authoritate aliqua, aut
dignitate præcellebat: ita maxime imminentem suis ceruí-
cibus depulisse gladiũ arbitrabatur. Delatores autem, &
serui omnes, quicunq; dominos detulerant, patibulo suf-
fixi: totáq; urbs, atq; adeo romanum imperium scelera-
tis hominibus perpurgatum, partim supplicio affectis, par
tim exilio mulctatis: quod si qui tamen latuerũt: metu quie-
scentium ẽt ipsi libertatis quandã imaginem præferebãt,
anno duntaxat uno, quo Macrinus imperium obtinuit.
Quippe hoc tantum peccauit, ꝙ non exercitum illico di-
misit: atq; unoquoq; domum reuerti iusso, ipse Ro-
mam sui cupidam statim non petijt: uocante populo
quotidie se, ac Macrinum uociferante: sed Antiochiæ
morabatur barbam nutriens, & incedens, quàm sole-
bat lentius: tardissiméq;, ac uix adeuntibus se respon-
dens: adeóq; interdum submissa uoce, ut ne exaudiri
quidem posset. hæc enim demum sibi de Marci mori-
bus imitanda proposuerat: cum ad illius reliquam ui-
tam nullo pacto aspiraret. Quippe delitiosius in dies
agitans, histrionibusq;, & saltatoribus intentus, &
gubernandi negligens, incedebat cum fibulis, ac bal-
teo auratis, gemmatisq;: qui luxus minime romano
gratus exercitui: certe quem barbaris putant, fœmi-

nisq; congruentiorem, quàm principi. Talia igitur intuentes, magnopere improbare omnes: uitamq; planè hominis aspernari molliorem, quàm ut militari uiro conueniret: simul comparare inuicem Antonini uitæ exẽplum, solertis in primis, ac planè militaris uiri, & Macrini luxuriam. Præterea grauiter indignari, ꝙ ipsi adhuc in tabernaculis agerent procul à patria: ac non unquam rerum quoq; necessariarum indigerẽt: neq; domum dimitterentur etiam pace facta: cum scilicet ille contra mollissime, ac delitiosissime uitam coleret. Igitur excussis uelut habenis quotidie in hominem cauillabãtur, ac leuissimam quanq; occidẽdi eius occasionem aucupabantur. Sed ita scilicet fato datum fuerat: ut nullo duntaxat anno princeps Macrinus in delitijs absumpto, simul cum uita imperium amitteret, exiguam, tenuemq; fortuna occasionem militibus ostentante ad ea, quæ concupierant patranda. Mæsa erat quædam nomine phœnissa mulier, ab Emæsa urbe Phœniciæ, cui soror Iulia fuerat Seueri coniux, ac mater Antonini: ea, uiuente sorore, multos annos in aula imperatoria uixerat, Seuero & Antonino principibus. hãc igitur Mæsam post sororis obitum, atq; Antonini cædem, iusserat Macrinus in patriã cum omnibus bonis reuerti: abundabat autem grandi pecunia, utpote longissimo tempore inter principalem potentiã enutrita. reuersa igitur anus, domi agitabat. Erant uero ei filiæ duæ: quarum natu maior Soænis, minor Mãmæa uocabatur: illi filius Bassianus, huic Alexianus: amboq; sub matribus, auiaq; educabantur: & quidem Bassianus annos natus erat circiter. xiiij. Alexianus autem decimum iam annum attigerat: sacerdotes ambo solis, quem maxime indigenæ

colunt: phœnicum lingua Heliogabalum uocitantes: templumq; illi maximum constructum habent auro, argentoq; plurimo, ac lapidum eleganti magnificentia exornatum. neq; solum indigenæ deum illum uenerantur: sed uicini quoq; Satrapæ, regesq; barbari, certatim quotannis splendida offerunt munera. Simulachrũ uero nullũ græco, aut Ro. more manu factum ad eius dei similitudinem: sed lapis est maximus ab imo rotundus, & sensim fastigatus, propemodum ad coni figuram. Niger lapidi color: quem etiam iactant cœlitus decidisse: eminent in lapide quædam, formæq; nonnullæ uisuntur: ac solis imaginem illam esse affirmant, minime humano artificio fabrefactam. Huic igitur deo sacer erat Bassianus: quippe natu maior, ipse potissimum sacerdotio fungebatur: incedens barbarico cultu: tunicas indutus intextas auro, ac manuleatas, & ad pedes usq; demissas: cruraq; tota conuelans ab unguibus ad femora uestibus similiter auro, purpuraq; uarijs: capite coronam gestans, preciosorum lapidum coloribus florentem: præterea integer æui, cunctorumq; eius ætatis adolescentium formosissimus. quare congruentibus in unum forma corporis, atq; ætatis flore, simul habitu illo mollissimo, facile eum Dionysij pulcherrimis imaginibus assimilabant. Hunc igitur sacra celebrantem, chorumq; circa altaria barbarum in morem ad tibias, fistulasq;, & omnifariam organa instaurantem, curiosius inspectabant cum mortales alij, tum in primis romani milites: uel ꝙ genere imperatorio editum sciebant: uel ꝙ formæ uiribus, omnium in se oculos conuertebat. quippe tum uicinus urbi illi exercitus erat, tuendæ Phœniciæ præpositus: deductus inde

mox, ut in sequentibus exponemus. Cum itaq; quotidie religionis nomine milites ad templum iturent: libenter scilicet adolescentem intuebantur. Erant autem ex ijs non nulli Roma profugi Mæsæ familiares: quibus illa formam pueri admirantibus, incertum mentita, an uerum professa, filium utiq; esse ait Antonini, quamuis alterius putaretur. quippe cum suis natabus adolescentulis adhuc, & formosis rem habuisse, quo tempore ipsa in palatio simul cum sorore agitabat. Ea res audita ab illis, ac sensim communicata reliquis commilitonibus, per uniuersum deniq; exercitum uulgata est. porro etiam aceruos habere nummorum Mæsa dicebatur: facileq; omnes militibus elargitura, si modo imperium suæ soboli restitueretur. Pollicẽtibus autem se eam cum suis, si noctu clanculum in castra uenisset, patentibus portis excepturos, atq; Antonini filium imperatorem declaraturos: nihil scilicet recusauit anus: decreta periculum quoduis adire, quàm uitam colere priuatam, atq; abiectam. Quapropter noctu clanculum urbe egressa, cum liberis, nepotibusq; suis deducente ipsos profugo tum militum agmine, facile in castra admittitur: ibiq; puerum confestim milites uniuersi Antoninum appellatum, atq; indutum purpura custodiebant. Tum commeatu omni simul cum suis natis, & coniugibus, cæterisq; adeo rebus importatis, quas in uicis, agrisq; propinquis habebant: ita se intus comparabant, ut etiam si opus foret, castrorum obsidionem exciperent. Quæ ubi nũtiata Macrino sunt Antiochiæ moranti: dedito per exercitus rumore, repertum Antonini filium, pecunias militibus elargiri Iuliæ sororem: cum omnia quæcunq; dicerentur, haud

esse ullo modo poterant, pro ueris acciperentur: pendebant animis omnes: atq; eos ad res nouas moliendas, cum proprium Macrini odium, tum Antonini memoriæ quædam quasi commiseratio subigebat: sed in primis pecuniarum spes: ut multi iam ex ijs ad nouum Antoninum transfugerent. At Macrinus rem totam quasi puerilem contemnens, consuetamq; obtinens animi alacritatem, domi ipse sedens, unum è ducibus mittit: traditis copijs, quantæ ad rebelles expugnandos uiderentur suffecturæ. Vt autem eò peruenit Iulianus, (id enim nomen præfecto fuit:) ac iam mœnibus succedebat: statim inclusi milites, puerum exercitui infesto de turribus pinnisq; ostentare: uociferari Antonini filium: sacculos quoq; nummorum plenos, escam scilicet proditionis attollere. At illi credito Antonini esse filium, & (quoniam sic uidere uolebant) facie quoq; & liniamentis quàm simillimum existimantes, caput amputant Iuliano, mittuntq; ad Macrinum: ipsi reseratis portis uniuersi in castra accipiuntur. Ita scilicet adauctæ copiæ, non modo ad excipiendũ obsidionem, sed ad conferendã quoq; manum, dimicandumq; instructa acie satis futuræ: transfugarũ etiam magna ui paulatim quotidie se aggregante. Quibus auditis, Macrinus cum omni exercitu ad castra illa oppugnanda contendit: Antoninus autem militibus oppugnationem haud expectantibus, sed congredi audentibus, copias omnes educit. Cõcurrerunt autem inter se exercitus uterq;, in Phœniciæ, Syriæq; finibus: acrius dimicante Antonini milite, conscientia, metuq; pœnæ, si uictus foret: contra autem Macrini exercitu languidius, remissiusq; prælium capessente: multisq; subinde ad Antoninum transfugientibus. Quo ani-

in aduerso, Macrinus metu, ne plane omnibus exutus copijs captiuus ageretur, nihil non passurus contumeliæ: stante adhuc acie chlamydem sibi, cæterumq; imperatorium detrahit ornatum: paucisq; e fidissimis commilitonum comitatus, fugam occupat: detonsaq; barba, ne agnosceretur, itinerario uestimento, capiteq; semper conuelato, noctem diemq; accelerabat: famã quoq; suæ fortunæ præueniens. quippe ingenti studio commilitones uehicula urgebant, quasi Macrino adhuc rerum potente, magnis de rebus mitterentur. Ille igitur fuga euaserat, quẽadmodum diximus. Interea milites utrinq; pugnabant: atq; a Macrino quidem corporis custodes, ac stipatores, quos prætorianos uocant: fortiter stantes, reliquum omnem exercitum soli sustinebant: uidelicet proceri homines, atq; ex omni numero delecti: cætera omnis multitudo pro Antonino præliabatur. Sed ubi diu, neq; Macrinum iam ipsum, neq; imperij signa conspiciebant: qui pro illo certamen subierant, ignari ubinam foret: iaceret, an aufugisset: haud satis constitutum habentes, quod sibi capiendum consilium foret: neq; periclitari diutius pro eo decreuerant, qui iam nusquam compareret: & se permittere hostium potestati, quasi deditios, captiuosq; uerebatur. Vt autem a captiuis audiuit Antoninus aufugisse e prælio Macrinum: mittit statim nuntios, qui doceant frustra illos pro homine pauidissimo, ac fugitiuo decertare: ueniamq;, & obliuionem omnium iureiurando pollicetur: stipatoresq; iam tum sibi illos adsciscit. Igitur omnes re credita cesserunt: at uero Antoninus mittit illico, qui Macrinum consequantur: cum iam plurimum uiæ præcepisset. Inuentus autem est in Cal-

chedone Bithyniæ urbe grauissime ægrotans, ac perpetuo itinere attritus, latitans in suburbano quodam: ubi illi caput abscisum. Dicebatur autem Romam properare, fretus popularibus studijs: sed transgredientem in Europã angusto propontidos freto, iamq; Byzantio appropinquantem, uento aduerso usum perhibent: quasi flatu ipso ad supplicium retrudente. Tantum igitur abfuit Macrinus, quo minus persecutores effugerit, finem uitæ sortitus fœdissimum: qui Romam reuerti post uoluerit, quod statim à principio facere oportuerat. offendit autem consilio pariter, atq; fortuna. Ita scilicet occisus est Macrinus cum filio Diadumeno, quem iam Cæsarem fecerat. Postea uero quàm exercitus uniuersus Antoninum imperatorem consalutauit: atq; ille summam rerum suscepit: rebus iam in oriente (ut quæq; maxime urgebant) ordinatis, ab auia scilicet atq; amicis (nam ipse adolescens admodum, ac rerum erat imperitus:) haud diu moratus profectionem edicit: festinante in primis Mæsa ad Romanam aulam, cui tandiu insueuisset. Sed ut senatui populoq; roma. res innotuit: omnes eum nuntium grauiter accepere. sed parendũ necessitati fuit, electo à militibus principe. Cæterum incusantes Macrini negligens ingenium, fluxosq; mores, neminem utiq; aliũ, sed ipsum sibi fuisse mali causam dictitabant. At uero Antoninus è Syria profectus Nicomediæ hyemauit, ita postulante anni tempore. statim igitur debacchari supra modum cœpit: cultumq; patrij numinis, cui dicatus fuerat, celebrare superuacuis saltationibus: uestitum usurpans luxuriosum, purpura intextum, atq; auro: monilibusq;, & armillis redimitus: coronas etiam sustinens ad

tiaræ modũ, auro, lapillisq́; præciosis insignitas: forma habitus inter phœnissam stolam, ac Medorum amictum. Nam Romanam uestem, aut græcanicam planè aspernabatur: è lana (ut ipse aiebat) hoc est è re uilissima confectam: neq; nisi sericas telas dignabatur: procedens identidem ad tibias, & tympana, uelut orgia numinis concelebraret. Hæc cernens Mæsa, ac ferens iniquo animo, supplex illi persuadere conabatur, ut Romanum assumeret cultum: ne urbem mox, curiamq́; ingrediẽs peregrino illo barbaricoq́; habitu, spectantiũ oculos perstringeret: insolentes eiuscemodi munditiarum, ac reputantes mulierculis, quàm uiris congruentiores. Sed ille uerbis aniculæ contemptis, nec cuiquam præterea credendum putans, (quippe neminem circa se nisi moribus consimilem, suisq́; obsecundantem uitijs habebat:) cum retinendum sibi quencunq; illũ cultum animo obstinasset: decreuit absens periculum facere, quonam animo S.P.Q.R. laturi forent. Quare imaginem propriam maximis liniamentis, qua ipse obire sacerdotis munia uidebatur: simulq́; figuram numinis, cuius sacerdotium gerebat: depictam in tabula præmisit Romam: iussis qui eam ferrent, in media curia loco edito supra Victoriæ caput collocare: ut cum senatus haberetur, thura unusquisq; adoleret, merumq́; libaret. Edixit item, ut omnes romani magistratus, quiq́; publice sacra facerẽt ante alios deos, quorum meminisse inter sacrificandum solent: deum Heliogabalum nuncuparent. Quapropter, ut in urbem peruenit: nihil scilicet nouum Romani uiderũt insueti iam picturæ. Diuiso igitur congiario in populum (ut mos est imperium suscipientibus:) spectacula omnifariam edebat magnificentissima: templumq́; item maximũ

pulcherrimumq; deo erexit: plurimasq; circa templum constituit aras: ad quas quotidie mane taurorum hecatombas, & ouium magnam multitudinem immolabat: coacervatisq; supra aras omne genus odoribus, etiam ueterrimi cuiusq;, optimiq; uini plurimas amphoras profundebat: sic, ut riui passim uini, sanguinisq; promiscue defluerent: chorosq; circum aras agitabat: nullis non organis consonantibus, unaq; mulieribus phœnissis cursitantibus in orbem: cymbalaq; inter manus habentibus, aut tympana, omni circunstante senatu, atq; equestri ordine ad theatri formam. Exta porro uictimarum, atq; aromata intra lances aureas, capitibus imposita gestabant: non quidem famuli aliqui, aut humiles personæ: sed præfecti exercitibus, & quicunq; maximas dignitates obtinebant: induti tunicas talares, ac manuleatas, unamq; in medio purpuram ferentes. sed & linteis calciamentis utebantur: queadmodum uates in eis regionibus consueuerunt. Porro ingentem se honorem tribuere putabat, quibus eiuscemodi sacrificia participaret. sed quamuis instaurare choros, & sacra facere perpetuo uideretur: plurimos tamen ex illustribus uiris, atq; opulentis interfecit: delatos sibi, q parum læti illiusmodi uita, etiam in ipsum quandoq; cauillarentur. Duxit præterea uxorem illustrissimam romanam fœminam, quam etiam Augustam appellauit: cumq; ea tamen paulopost diuortium fecit: ademptisq; honoribus, priuatam colere uitam iussit. Post illam uero captum se amore simulans, ut aliquid uirile saltem facere uideretur: uestalem sacerdotem, quam leges castam esse, & uirginem perpetuo uolunt: abreptam è templo pro uxore habuit. ita mœstum tanto flagitio, ac piaculo

senatum

senatum per epistolam consolatus, humanum esse id peccatum: captum se illius amore: cæterum sacerdoti congruere sacerdotis nuptias: ob idq; etiam augustiores futuras. Sed eam quoq; paulopost dimisit: tertia uxore ducta, quæ referre suum genus ad Cōmodum dicebatur. neq; uero humana tantum matrimonia ludebat: sed etiā deo suo quærebat uxorem. Itaq; Palladis simulachrum quod occultum Romani, neminiq; uidendum colunt: in cubiculum suum transtulit: immotumq; ad eam diē, ex quo Ilio auectum fuerat: præterquam cum templū conflagrauit: ipse emouit sedibus: eamq; deam sui dei coniugem in aulam imperatoriam adduxit. dein cordi esse negans deo belligerā uxorem, atq; armatam, simulachrum Vraniæ iussit afferri: quod scilicet Carthaginensibus, omniq; Africæ uenerabile, positum fuisse à phœnissa Didone creditur, quo tempore antiquam Carthaginem dissecto corio ædificauit. hanc Afri Vraniam uocant, Phœnices Astroarchem, lunam esse affirmantes. congruere igitur dicebat Antoninus matrimonium solis & lunæ. Itaq; & simulachrum afferri iussit: & auri quicquid in templo erat: pecuniamq; deo suo dotis nomine dari præcipit. Quod ubi allatum est, ac prope Heliogabalum constitutum: iussit urbe tota, Italiaq; festos dies, celebresq;, & lætitiæ plenos, publice, priuatimq;, quasi dijs nubentibus agitari. Fecit & in suburbano templum maximum, ac magnificentissimum: in quo anno uertente, deum suum adulta iam æstate deducebat: ludisq; curulibus, & scenicis, epulisq;, & peruigilijs populum à se oblectari arbitrabatur. Ipsum porro dei simulachrum impositum uehiculo, quod esset auro

preciosisq; lapidibus exornatum, deducebat ex urbe in suburbanum: trahentibus equis seiugibus, emaculato candore, ac magnitudine praecellentibus, auroq; multo, & phalerarum uarietate conspiciēdis. neq; enim quisquam mortalium eum inscenderat currum: sed circunstabant omnes quasi aurigantem deum. Antoninus autem retrorsus currens, ac simulachrum ipsum aspectans, currum antecedebat: frenos manibus retinens, totumq; iter ita retrorsum currens, ac deum semper aspectans confecit. Ac ne caderet, labereturq; ignarus quo tenderet, aurosam substrauerant harenam: milites q; eum utrinq; retentabant, quo tutius retrocederet: discurrente etiam cum facibus utrinq; populo, & coronas, floresq; iaciente: tum deorum omnium simulachra, & quicquid conspicuum in templis, principatusq; insignia, & preciosissima supellex, equites item, & exercitus uniuersus pompam illiusmodi comitabātur. Vbi autem deduxerat, atq; in templo constituerat: sacris iam, celebritatibusq; peractis, maximas, altissimasq; turres ad id ipsum extructas conscendebat: inde scilicet in plebem missilia sparsurus, aurea uidelicet, argenteaq; pocula: uestesq; & lintea omne genus: bestias praeterea cicures omnes, exceptis suibus, quibus ipse (ut mos est Phoenicibus:) abstinebat. Multi igitur inter rapiendum periere: partim inuicem proculcati, partim militum contis transfixi: sic, ut ea celebritas calamitatem quampluribus attulerit. Ipse identidem aurigans, aut saltans conspiciebatur: quippe ne latere quidem sua patiebatur flagitia: procedens etiam in publicum pictis oculis, genisq; purpurissatis, faciemq; suapte natura formosam, indecoris coloribus inficiens. Quod animaduertens Maesa, ac

suspectans militum indignationem, metuensq;, ne si illi quid accidisset, ipsa rursus in priuatam uitam relaberetur: persuadet leui alioqui, stolidoq; adolescenti, ut sibi consobrinum suum, nepotemq; ipsius ex altera filiarum Mammæa prognatum, adoptaret: ita ad gratiam locuta: oportere iam ipsum sacerdotio, religioniq; numinis uacantem bacchari, ac deûm celebrare orgia: sufficiendum autem alterum, qui res curaret humanas, quiq; illi principatum uacuum ab omni molestia, curaq; præstaret. neq; tamen peregrinum aliquem, aut alienum hominem requirendum: sed consobrino potissimum id honoris tribuendum. Is erat Alexianus, qui tum nuncupabatur Alexander: auito ipso nomine in macedonis regis nomen commutato: nam eum regem fama per se celebrem, etiam magnopere coluerat Antoninus Seueri filius, quem fuisse amborum parentem, persuadere anus conabatur: iactato filiarum incesto, quo illi magis, magisq; à militibus diligerentur. Quare Cæsar declaratus Alexander, consulq; factus cum Antonino est: senatu scilicet per ridiculum decernente, quod ille uoluerat: hoc est, uideri ipsum patrem, qui natus annos foret circiter quatuordecim: Alexandrum uero filium, qui tum duodecimum attigisset. Postea igitur quàm Alexander Cæsar est appellatus: uolebat eum statim Antoninus suis illis institutis imbuere: ut scilicet choros agitans, saltansq;, & sacerdotij particeps, uestitu eodem, atq; artibus uteretur: quem tamen mater Mammæa ab omni illa fœditate uindicabat summis clàm doctoribus omnium disciplinarum: modestiamq; edocens, ac palæstra, uirilibusq; gymnasijs in-

suefaciens: græcisq; eum pariter, & latinis literis instituens. quibus rebus magnopere Antoninus indignabatur: iamq; adoptionis, imperijq; participati pœnitebat. Qua propter omnes illius doctores aula exegit: quosdamq; illustriores partim morte, partim exilio affecit: ridiculas allegans causas, q filium ipsius corrumperent: neq; agitare eum choros, atq; ebacchari sinerent: sed ad modestiam componerent, & uirilia officia edocerent. Eoq; uecordiæ prouectus est: ut omnes scenicos artifices, ac theatricos ad maximas imperij dignitates promoueret. Quippe exercitibus saltatorem quendam præfecit, qui olim iuuenis publice in theatro operas dederat: alium item è scena iuuentuti, alium senatui, alium etiam equestri ordini præposuit. Aurigis item, & comœdis, mimorumq; histrionibus, maxima imperij munia demandabat: seruisq; suis, aut libertis, ut quisq; turpitudine reliquos anteibat: procurationes tradebat prouinciarum. Ita rebus omnibus, quæ grauia olim, honestaq; censebantur: per omnem contumeliam, ac temulentiam debacchantibus, cum cæteri omnes, tum in primis romani milites indignabantur: contemnebantq; eum, utpote uultum componentem elegantius, quàm fœminam probam deceret: insuper aureis monilibus, mollissimoq; uestitu haudquaquam uiriliter ornatum: saltantemq; in conspectu omnium. Quare propensiores animos in Alexandrum habebant: spemq; meliorem in puero modeste, & continenter educato: seruabantq; eum diligenter omnes ab insidijs Antonini. Mater autem Mammæa neq; poculentum aliquod, neq; esculentum gustare puerum sinebat, quod ab illo mitteretur. coquis au-

tem &

tem & pincernis utebatur puer, non quidem imperatorijs, aut communibus: sed quos mater tantum delegerat, ac spectatæ fidei futuros arbitrabatur. Dabat item furtim pecunias mater: quas ille inter milites clanculum divideret, ut eorum beneuolentiam etiam pecuniæ pignore (hanc enim illi potissimum spectant:) haberet authoratam. Quæ intellegens Antoninus, nihil non insidiarum Alexandro, matriq́; intendebat: quas tamen omnes arcebat, prohibebatq́; communis auia Mæsa: mulier alioqui acerrima: multosq́; annos in aula cum sorore sua Iulia Seueri coniuge commorata. Nihil itaq; eam latebat, quod Antoninus moliretur: homo suapte natura futilis, & qui omnia, quæ placerent, propalàm loqueretur, atq; ageret. Postea uero quàm insidiæ parum procedebant: detrahere puero Cæsaris honorem decreuit. Itaq; neq; salutari, neq; iam foras procedere patiebatur: milites autem magnopere illum requirebant indignantes, siquidem imperium quoq; adimeretur. Sed Antoninus famam uulgauit, quasi iam obijsset Alexander: ut scilicet periclitaretur, quonam id animo laturi milites forēt: at illi nusquam comparente puero, præterea animis rumore illo exulceratis indignabundi, neq; solitam custodiā miserunt Antonino: & inclusi castris uidere Alexandrum uelle in ipso templo dictitabant. Eo metu ictus Antoninus Alexandro secum in uehiculo imperatorio considente, quod erat auro multo, gemmisq́; exornatum: contendit in castra. cæterum portis reseratis accepere utrunq; milites, atq; in templum castrorum deduxerunt: salutantes supra modum, & lætis clamoribus prosequentes Alexandrum, spreto propemodum An-

tonino. Quæ ille ægre ferens, cum in templo castrorum pernoctasset: iratus militibus, notatos, qui Alexandro acclamauerant, quasi seditionis & tumultus authoribus, arripi omnes ad supplicium imperauit. quod illi ægre ferentes, atq; Antoninum iam antea quoq; perosi, cum tollere è medio principem fœdissimum optarent, suisq; commilitonibus ferre suppetias: rati hoc esse tempus ipsum, statim Antoninum, matremq; Soæmidem, quæ forte illic aderat, interfecerunt: cumq; eis seruos, ministrosq; omnes scelerum, quicunq; tum in ea castra conuenerant. Cæterum Antonini, & Soæmidis cadauera trahenda per contumeliam plebi tradiderunt: quæ diu per totam urbem raptata, ac dilaniata, postremo in cloacas abiecta sunt: ut inde scilicet in Tyberim deferrentur. Sic Antoninus sexennium imperio occupato, uitaq; (ut diximus) acta simul cum matre occisus est. Milites autem Alexandrum imperatorem consalutatum in aulam palatinam deduxerunt: adolescentulum admodum, atq; adhuc auiæ præceptis obtemperantem.

HERODIANI A MARCI PRINCIPATV HISTORIAE LIBER SEXTVS.

Vem igitur habuerit finem uitæ maior Antoninus, in superioribus demonstratum est. Alexander autem post illum, nomen, insigniáq; gerebat imperij: cæterum negotiorum administratio, ac principatus gubernacula, mulieribus incumbebant: omnia transferre ad modestiam, grauitatemq; conantibus. Quippe iam primum sedecim ordinis senatorij uiros ætatis grauitate, uitæq; sanctimonia præcellentes assessores principis, & consiliarios delegerunt: nihilq; aut dicebatur, aut agebatur, nisi illorum accedente suffragio. Grata igitur populo, militibusq;, ac senatui præterea forma principatus erat: ex contumeliosissima tyrannide ad optimatium gubernationem redacta. Igitur primo deorum simulachra, quæ ille proprijs sedibus extulerat: suis quæq; templis, delubris, fanisq; restituerunt: dein quos ille temere, aut uitiorũ nomine ad honores, dignitatesq; extulerat: submotos inde ad pristinam uitam omnes, artificiumq; redegerunt. Res autem cunctas, atq; administrationes, ciuiles quidem, & forenses, insignibus doctrina uiris, legumq; peritissimis: militares autem claris bellica uirtute hominibus commendabant. cumq; diu ad hunc modum regeretur imperium: Mæsa iam extremæ senectutis diem suum obijt: honores adepta imperatorios, atq; (ut mos Ro-

manis est:) inter diuas relata. At Mammæa cernens iam solã se filio reliquã, præesse ad eundẽ modũ, moderariq́; studebat. cumq́; adolescentem summam habere iam cerneret authoritatem, metu ne uiuida ætas in summa potestate, licentiaq́; rerum, in cognata aliqua impingeret uitia: undiq; aulam seruabat: neq; adiri à quoquam adolescentem patiebatur, cuius uita moresq́; improbarentur: ne scilicet bona indoles corrumperetur, prouocantibus appetitum eius iam uigentem assentatoribus in extremas libidines. Persuaserat autem, ut actibus incubaret meliore diei parte: idq́; faceret quamsæpissime: ne quod spatium superesset uacãdi malis artibus occupato rebus potioribus, ac necessarijs imperanti. Cæterum suapte natura suberat Alexãdro mite, mansuetumq́; ingenium, propensumq́; ad humanitatem: quod ipsum ætas etiam consequens declarauit. quippe annis. xiiij. anæmaton, hoc est citra sanguinem gessit imperium: ne uno quidem occiso. Licet enim permulti maximis criminibus impegerint: tamen ab illorum cæde semper abstinuit: quod utiq; non facile à quoquam omnium imperatorum, quiqui Marco successerint: factum, obseruatumq́; inuenies. Neminem quis q̃ illo imperante cõmemorare potest, cui mors indemnato sit illata. Matrem uero etiam incusabat, eiq́; grauiter succensebat: ꝗ esset pecuniæ auidior, & opum cumulandarũ studiosior uidebatur. Etenim cum simularet ideo se thesauros congerere Mammæa, ut suppeditare Alexandro posset: quod is facile, abundanterq́; suis largiretur militibus: proprios domi thesauros extruebat. Quæ res imperatori notam infamiæ attulit: ꝗ illo scilicet inuito, atq; indignabundo etiam, mulier auida per fraudem bona quorundam, atq;

hæreditates suppilabat. Dedit item filio in matrimonium puellam patritij generis, quam etiam marito charam, gratamq; in primis, eadē paulopost aula per omnem contumeliam exegit. & cum ipsa tantum uocari Augusta uellet, eamq; appellationem puellæ inuideret: eo contumeliarum prouecta est: ut puellæ pater, quamuis magnæ apud Alexandrum generum authoritatis: impatiens Mammææ iniuriarum, quas ipsi, nataéq; inferebat: confugerit in castra: gratiam se habere Alexandro dictitans habiti sibi honoris: cæterum Mammæam accusans, nihil non contumeliæ inferentem. Quare indignata mulier, interfici eum quidem iussit: puellam uero ædibus imperatorijs exactam, in Africam relegauit. Hæc aūt omnia fiebant inuito, coactóq; Alexandro: quippe illi mater supra modum imperitabat: ac dicto audientem semper habebat: ut hoc tantum reprehendi in Alexandro possit, ꝙ mansuetudine nimia, & reuerentia maiore, quàm oportuit, etiam contra animi sui sententiam, matri obsequeretur. Igitur cum ad hunc modum. xiij. annos (quod quidem ad se attineret:) sine querela cuiusquam imperiū gubernasset: ecce tibi haud opinato literæ è Syria, Mesopotamiáq; redditæ à ducibus: in quibus scriptum esset Artaxarem Persarum regem, Parthis iam deuictis, atq; Artabano, qui rex magnus primus appellatus est: dupliciq; diademate utebatur: non solum orientis regno, sed uita quoq; expulso, subigere uicinos barbaros, ac sibi uectigales facere. neq; iam intra fluuium Tigrim tenere se, sed superatis ripis, ac romani finibus imperij, excurrere per Mesopotamiā: Syriáq; minitari: omnemq; Europæ oppositam continentem, quæ mari Aegæo, fretóq; propon-

tidos terminatur: atq; Asiæ nomen habet: ceu ueterem Persarum possessionem sibi uindicare: quod iam inde à Cyro, qui primus imperium à Medis in Persas trãstulit: ad Darium usq; extremum Persarum regem, cui regnum Alexander abstulerit: cuncta olim Ionia, Cariaq; tenus à Persarum satrapis gubernarentur. quare sui muneris esse, curare nunc, ut uetus, atq; integrum imperium Persis restitueretur. Quibus intellectis Alexander motus, atq; haud mediocriter re subita, inopinataq; perturbatus, (quippe in altissima pace educatus à puero, atq; urbanis delitijs innutritus:) conuocato prius amicorũ consilio, decreuit legatos cum literis mittere, qui spem barbaris, conatusq; inhiberent. Igitur literæ in hanc sententiam compositæ: oportere illum suis finibus contentum, nihil rerũ nouarum moliri: neq; sublatum uana spe, ingens excitare bellum. debere unumquenq; suis fortunis acquiescere: non perinde sibi pugnam processuram aduersus Romanos, ut aduersus uicinos, & eiusdem corporis barbaros. admonebat præterea uictoriarum, quas contra eos Augustus, ac Traianus, Luciusq; item, & Seuerus adepti fuissent. Huiuscemodi literis Alexander persuasurũ se barbaro, metu scilicet perterrito, pacẽ, quietemq; arbitrabatur. Quibus ille contemptis, remq; armis potius, quàm uerbis gerẽdam ratus, tum uero ferocissimus ingruere: decursaq;, ac perequitata Mesopotamia omni, prædas agere: atq; oppugnare Romanorum castra imposita fluminum ripis, quæ scilicet imperij limites tuerentur. Cumq; homo esset natura gloriosus, ac sublimes animos gereret: successu rerum inopinato subacturum se omnia uidelicet existimabat. neq; enim parua erant, quæ illius animum ad maius concu-

piscendum regnum inflammabant. Primus nanq; ipse Parthis bellum inferre ausus, Persarum recepit imperiū. siquidem post Darium illum, cui regnum macedo Alexāder abstulerat: permultis sane annis, Macedones ipsi, quiq; Alexandro successerunt: diuisas inter se orientis, Asiæq; totius regiones gubernarunt: sed ortis inter ipsos discordijs, ac frequentibus bellis attrito Macedonum robore, primus Arsaces Parthus persuasisse earum regionū barbaris memoratur: ut à Macedonibus deficerent: impositoq; sibi diademate, Parthorum, barbarorumq; uicinorum consensu, & ipse regnum tenuit, & posteris reliquit ad Artabanum usq; regem: quo interfecto Artaxares, regnoq; Persis restituto, uicinaq; barbaria per uim subacta, facile iam romanam quoq; potentiam lacessebat. Quæ ubi Alexandro Romæ agenti nuntiata sunt: minime iam ferendam putans insolentiam barbari, uocantibus illuc se ducibus, ægre scilicet tandem, contraq; animi sui sententiam ad expeditionem se comparat. Igitur in Italia, prouincijsq; reliquis delectus habebantur cunctorum, qui uel habitudine corporis, uel ætatis uigore idonei fore ad pugnam uiderentur: motusq; ingens omnibus romani imperij regionibus extitit delectibus habendis, qui tantæ barbarorum multitudini pares forent. At uero Alexander urbanis omnibus militibus conuocatis in campum, conscensoq; tribunali, in hanc sententiam uerba fecit. Cuperem commilitones eiuscemodi habere orationem apud uos, quæ & dicenti mihi, ut consueuerat ornamentum, & uobis audientibus lætitiam conciliaret. Nam cum multos annos pacem agitauerimus: siquid noui nunc audieritis, fortasse quasi

præter spem acciderit, expauescetis. Decet autem uiros fortes, atq; moderatos optima quidem optare: sed ferre quæcunq; incidant. Vt enim, quæ cum uoluptate agimus dulcia: ita quæ cum uirtute, gloriosa sunt. atque ut is qui prior lacessit, ipse sibi iniurius uidetur: ita qui propulsat iniuriam, confidentior ex conscientia fit: atq; ex iustitia spem bonam mutuatur. Artaxares uir persa, posteaquam Artabanum dominum suum interfecit, atq; ad Persas imperium transtulit: etiam nostra arma lacessere despecta maiestate romana: etiam incursare, ac uastare nostras prouincias aggreditur. huic ego per literas a principio studui persuadere, ut inexplebilem illam uecordiã omitteret: ne'ue aliena concupisceret: at ille barbara insolentia prouectus, neq; se continere suis sedibus iam uult: & nos ad pugnam prouocat. Ne cunctemur igitur, ne'ue prælium detrectemus: sed quicunq; seniores hic adestis: admonete quamprimum illum tropæorum, quæ plurima aduersus barbaros Seuero, atq; Antonino parente meo ducibus excitastis. quibus autem ætas integra est: laudem hanc in primis, ac gloriam concupiscite: ut intelligant omnes, scire uos non solum pacem mansuete, ac reuerenter colere: uerum etiam, cum res postulat, fortissime præliari. Quippe barbari, ut cedentibus, detrectantibus'q; acriter instant: ita repugnantibus minime resistunt. neq; enim illis collata acies spem uictoriæ pollicetur: sed excursibus, fuga'q; utentes, lucrari se demum putant, quæ scilicet rapuerunt. at nos, cum omnia composita, ordinata'q; habeamus, tum illos uincere, ac profligare semper didicimus. Talia quædam locutum Alexandrum alacri uociferatione milites exceperunt: ac se promptissimos

ad bellandum ostenderunt. Ille diuiso largiter stipendio, iubet ad iter accingi: mox ad eam fermè sententiam locutus in senatu, diem discessui præstituit: quæ ubi aduenit: sacris de more peractis, deducente senatu, populoq; uniuerso, Roma proficiscitur, respectans identidem, ac lachrymans: sed neq; popularium quisquam fuit, qui siccis oculis aspexerit abeuntem. Quippe omnem multitudinem sui cupidam habebat: educatus ab ipsis, imperioq; tam multos annos modestissime administrato. Cæterum festinato itinere, cum illyricas etiam gentes, exercitusq; lustrasset: magnis inde quoq; uiribus collectis, Antiochiam contendit. in ea ciuitate, quæ belli usus postularet, diligenter comparabat: exercendis etiam militibus, ac cæteris bellicis muneribus pertractandis intentus. Visum igitur illi est, legationem iterum mittere ad Persarum regem: quæ de pace, amicitiaq; cum illo ageret: nam cum ipse iam adforet, minime desperabat, aut persuasurum, quæ uellet, aut certe perterrefacturum. Enimuero Barbarus romanos oratores re infecta domum remisit: ipse quadringentos è suis proceritate insignes, uestituq; eleganti, auroq; exornatos, equis, atq; arcubus conspicuos legatos ad Alexandrum mittit: perterritum iri Romanos putans aspectu illo, cultuq; Persarum. legationis eius hæc erat sententia. Iubere magnum regem Artaxarem Romanos, eorumq; principem Syria omni, Asiaq;, quæcunq; ex aduerso Europæ sita est, decedere: sinere Persas Ionia, Cariaq; tenus dominari, omnibusq; ijs regionibus, quas mare Aegæum, pontusq; disterminat. Hæc afferentes legatos, quadringẽtos comprehendi Alexander iubet: omniq; adempto cultu

in Phrygiam relegat, uicis, agrisq; concessis, quos colerent: contentus hoc supplicio interdicti in patriam reditus: quippe occidere nefarium facinus, minimeq; uirile arbitrabatur: neq; in acie captos, & sui regis mandata executos. His ad hunc modum peractis, comparante iam se, ut fluuios transgrederetur Alexandro, ac Romanorum exercitum in barbarorum agros deduceret: defecerunt ab illo milites nonnulli ex Aegypto acciti: neq; non in Syria quoq; res nouas contra imperium moliti alij: sed uniuersi tamen oppressi statim, supplicioq; affecti sunt. Quosdam etiam exercitus in regiones alias transtulit Alexander, ut inde barbarorum incursiones facilius arcerentur. Quibus ordinatis rebus, magnoq; iam coacto exercitu, cum primum se haud imparem fore aduersariorum copijs credidit, de amicorum sententia milites trifariam distribuit: sic, ut unam partem iuberet, spectantem ad septentriones, facere iter per Armeniam, quae regio amica Romanis uidebatur: atq; illinc Medorum fines incursare: alteram item ad septentrionem per barbarorum agros contendere: ubi confluentes Tigris, & Euphrates densissimis paludibus excipi, atq; ob id eorum latere egressus dicuntur: tertiam porrò exercitus partem ipse adducturum se aduersus barbaros medio iam itinere pollicebatur: ita enim putabat diuersis itineribus imparatos eos, ac sic nec opinantes oppressurum: Persarumq; copias semper ingruentibus Romanis occursantes, distractum iri: atq; imbecilliores futuras, minusq; ordinate praelium suscepturas. Neq; enim mercenario milite utuntur barbari, quemadmodum Romani consueuerunt: neq; statiuis castris exercitus habent, qui

bellorum

bellorum actibus exerceantur: sed omnis multitudo uiro-
rum, nonnunquam autem mulierum quoq; regis congre-
gantur imperio: quæ mox bello peracto, suas protinus in
sedes dimittitur: ea demũ præmia belli referens, quæ cuiq;
ex rapina superfuerint. Arcubus autem, & equis non in
prælio tantum more Romanorum utuntur: sed à pueritia
usq; enutriuntur unà uenatu inuigilantes, pharetratiq;
semper, ac nunquam ex equis desilientes, siue bellum ge-
rant, siue feras conficiant. Sed hoc Alexãdri consilium, &
si longe optimũ prima specie uidebatur: statim tamen for
tuna destituit: siquidem exercitus contendere per Armeniã
iussus, uix, ægreq; superatis eius regionis asperrimis, præ-
ruptissimisq; montibus, quanquam æstas tolerabilius iter
faciebat: impetu in Mediam facto, uicos concremauit, præ
damq; abegit. At rex Persarũ, intellecta re, confestim quã
maximis potuit copijs auxilio adfuit: cæterũ arcere illinc
Romanos minime poterat: quippe aspera regio peditibus
quidem stabilem gressum facilemq; transitum præbebat:
at barbarorum equitatus montium asperitate, & cursum
difficiliorem, & iter habebat impeditius. Nũtiatum dein
regi est, exercitum alterum Romanorum, Parthorum in
agros, qua ad orientem spectant, impetum fecisse: quare
metuens, ne Parthis facile superatis, mox in Persiã gras-
sarentur: relictis copijs, quantæ ad tuendam Mediam satis
fore uidebantur: ipse cum toto exercitu ad orientis partes
accelerabat. Cæterum exercitus romanus comparente, ac
repugnante nullo, negligentius iter faciebat: ratus Ale-
xandrum cum tertia parte copiarum, quæ maximæ,
ualentissimæq; forent, in medios incurrisse barbaros.
itaq; restitantibus illis, atq; ob id exercitum retentanti-

bus, minime sibi properandum putabat: ut qui se tutos crederent, præstituto antea loco, in quem pariter uniuersi cũ præda abacta, captiuisq; omnibus conuenirent. Sed eos Alexander fefellit: neq; enim aut ipse uenit, aut exercitum adduxit: incertum metu ne proprio, ne ipse imperium tuendo uita periclitaretur: an quia mater retinuerit, muliebri pauore, & charitate filij nimia: siquidem omnes illius generosos spiritus retundebat: suadens alios potius periculis exponeret, quàm ipse in acie consisteret. quæ res exercitum romanum fines barbarorum ingressum plane prodidit. Etenim Persarum rex omnibus copijs occurrens, imparatis, minimeq; expectantibus, quasiq; intra retia undiq; concludens, omnem Romanorum exercitum profligauit. Quippe pauci plurimis resistere haud poterant: semperq; nudas corporis partes armis aduersus impetum sagittarum protegebant: satis præclare agi secum existimantes, si nulla edita pugna, integri recessissent. Sed cum aliquandiu confertim clypeis sese quasi muro circunsepsissent, atq; omnes undiq; uelut urbs aliqua oppugnarentur, consauciarenturq;: tandem ubi diu fortiter restiterant, occidione occiderunt. Ingens hæc calamitas, & qualis nulla facile memoratur, Romanis incidit: amisso ingenti exercitu, uel fide, uel robore cuilibet antiquorum exercituum conferendo: Persam uero maiorum spe rerum impleuit tantarum successus rerum. Quæ ubi nuntiata Alexandro sunt, grauissime tunc ægrotanti, siue ex mœrore animi, siue insolentia cæli: cum ipse tulit modestissime, tum exercitus omnis grauiter imperatori succensebat: quippe ipsius mendatio, minime signis seruatis, proditos ab eo suos milites dictitabant.

lites dictitabant. Cæterum Alexander morbi, cæliq; illius æstuosi impatiens, laborante pariter omni exercitu, maximeq; Illyricianis, qui humido, hibernoq; cælo insueti, largiusq; cibum capientes, letaliter ægrotabant: redire Antiochiam constituit: accitis etiam eò militibus, qui montium tamen atq; hyemis asperitate attriti, paucissimis tantum reliquis, perierant. Copias autem quas secum Alexander habebat Antiochiam reduxit, multis inde quoq; amissis. Quare magnum exercitui mœrorem, magnum Alexandro dedecus ea res attulit: cum scilicet omnibus locis fortuna illius consilium fefellerit: siquidem plurimi è triplici illo exercitu (ita nanq; distruebat:) desiderati sunt diuersis calamitatibus, morbo, ferro, frigore. Vt uero Antiochiam peruenit Alexander: facile & ipse conualuit, spiritu illo cæli, & aquarum abundantia, post æstuosos Mesopotamiæ calores refectus, & milites uniuersos recreauit, consolatus etiam mœstitiam illorum pecunijs elargiendis: id enim solũ ualere ad conciliãdos militũ animos arbitrabatur. Copias autem instaurabat, cõparabatq; de integro: quasi iterũ in Persas exercitum deducturus, si molesti esse pergerent, neq; ab iniuria desisterẽt: sed & rex Persarũ dimisisse milites suã quenq; domũ nunciabatur. nam quis bello superiores fuisse Barbari uiderẽtur: tamen prælijs crebris in Media, Parthiaq; gestis pars ceciderant: alij attriti, & saucij superfuerant. neq; enim segniter Romani deuicti: sed ipsi quoq; interdum exitiosi hostibus, nullaq; adeo re magis perierunt, quàm quoniam pauciores deprehensi. nam cum ferè par utrinq; numerus cecidisset, reliquiæ Barbarorum, non quidem fuisse uiribus superiores, sed numero uidebantur: cuius rei

argumentum est, q triennio mox, aut quadriennio barbari nequaquam arma resumpserunt. Quibus intellectis Alexander Antiochiæ commorabatur: hilariorq; iam, & liberior laxatis bellorum curis, urbis eius delitijs indulgebat. Enimuero putante illo, tum quieturos Persas: aut sane multum spatij, moræq; intercessurũ, priusquam exercitum de integro cogerent: haud facile, cum semel dissipatus est, in unum coeuntem: utpote incertum, atq; inordinatum: uulgusq; potius, quàm exercitum: tantumq; commeatum habentem, quantum sibi unusquisq; ad præsentem usum domo attulisset: præterea ægre filios uxoresq;, & sedes proprias relinquentem: statim nuntij, literæq; ab illyricis procuratoribus adfuerunt, qui eum uehementer peturbarent, curamq; animo maiorem inijcerent. Quippe significabant Germanos Rhenum, Danubiumq; trãsgressos, romanos in fines hostiliter intrasse: oppugnareq; iam exercitus ripis insidentes: perq; urbes, & uicos magnis copijs excurrere: quapropter haud leuiter illyricas nationes conterminas, uicinasq; Italiæ periclitare: opus esse igitur ipsius præsentia, totoq; quantum secum exercitum haberet. Hæc & formidinem Alexandro, & illyricis militibus mœstitiam attulerunt: quippe duplici se calamitate usos intellegebant: quod & ipsi male accepti in acie aduersus Persas fuerant: & suos domi cæsos à Germanis audiebant. Quare indignabantur, atq; Alexandro succensebant: tanquam res in oriente prius, uel metu, uel negligentia prodidisset: nunc autem rebus ad septentrionem uocantibus, metu cunctaretur. Erant autem Alexander iam, atq; amici illius etiam de ipsa Italia soliciti: neq; enim par periculum à Persis, atq; à Germanis

manis

manis impendebat: nam qui sub orientem habitant magno terrarum marisq; interuallo discreti, Italiæ uix nomen audiunt: at illyricæ gentes angustæ uidelicet, neq; multum agri Romanis subiecti possidentes, solæ discrimen faciunt inter Italiam atq; Germaniam. Edicit itaq; profectionem ingratis, atq; ægreferens, sed urgente tamen necessitate. Relictis autem copijs quantas fore satis tuendis Romanis ripis arbitrabatur: castrisq;, & castellis diligentius communitis, ac præsidio firmatis, ipse aduersus Germanos cum reliqua omni multitudine approperabat: confectoq; celeriter itinere constitit ad Rheni ripas, atq; ibi res ad bellum necessarias comparabat: pontemq; primo iunctis inter se nauigijs fecit in Rheno flumine: ut per eum exercitus transgrederetur: quippe hi maxime fluminum sub septentrione feruntur, Rhenus, ac Danubius: quorum alter Germanos, alter Pannonios præterfluit: atq; æstate quidem nauigabiles altissimo, latissimoq; alueo, per hyemem dein concreti gelu, camporum in morem perequitantur. Est autem adeo eius aluei solida glacies: ut non equorum ungulis tantum, pedibusq; uirorum subsistat, sed qui hausturi inde sunt: non tam urnas, aut uasa alia secum afferant, quàm secures ac dolabras, ut cæsam inde aquam sine uase ullo ueluti lapidem absportent. hæc igitur illorum amnium natura est. Alexander autem Mauros compluris, ac uim ingentem sagittariorum, quos secum ex oriente adduxerat: partim ex agro Osrhoænorum, partim è Parthia transfugas, pecuniaúe illectos, aduersus Germanos instruebat: quippe huiuscemodi milites maxime Germanos infestant: cum & Mauri longius iacula in-

torqueant: simúq; faciles ad incursus, recursúsq; ut pote leues, atq; expediti, & sagittarij cruda Germanorum capita, prægrandiáq; illa corpora facile eminus ueluti signũ aliquod contingant. Nonnunquam uero etiam collata acie res gerebatur: ex qua Germani persæpe haud impares Romanis abibant. Cum in his Alexander uersaretur: decreuit tamen oratores ad illos de pace mittere, qui pollicerentur, omnia illis principem romanum, quorum foret opus præbiturum, pecuniasq; daturum magna copia: sunt enim Germani pecuniæ in primis auidi, nunquamq; non auro pacem Romanis cauponantur. quare Alexander pacem fœderáq; potius ab illis emercari, quàm periclitari bello tendebat. Cæterum miles romanus iniquo animo ferebat frustra se tempus terere: nulla occasione fortiter quicquã, animoséq; gerendi, intento aurigationibus (ut aiebant) ac delitijs Alexandro, cum contra oporteret uindicare potius Germanos, pœnasq; ab ijs exigere audaciæ. Erat autem in exercitu Maximinus è quodã Thraciæ, & quidem intimæ uico, semibarbarus homo: & qui à pueritia opilio fuisset: dein uigente ætate ob corporis proceritatem, uiresq; ingentes equo stipendia fecerat. Postremóq;, fortuna quasi manu ducente, ac præuia, cum per oẽs militiæ gradus ascendisset, etiam ad exercituum, prouinciarumq; præposituras euaserat. Hunc igitur Maximinũ ob eam, quam supra diximus rei militaris peritiam, tironibus uniuersis Alexander præfecerat: quos ad militiæ munera exerceret, atq; ad bellandum idoneos redderet. Qui cum in eo negotio nihil sibi ad oẽm diligentiã reliq faceret, maximã scilicet à cuncto exercitu gratiam inibat: non solum quæ gerenda forent assidue edocens, sed ipse

etiam

etiam primus obiens, quæ usus posceret: ut non discipulos tantum, sed æmulos etiam, atq; imitatores haberet suæ uirtutis: quos etiam muneribus omniq; genere honorum sibi adiungebat. Quapropter adolescentes, quorum bona pars ex Pannonia erat: læti uirtute Maximini uulgo obtrectabant Alexandro, quod sub matris authoritate adhuc esset, nihilq; non ex arbitrio, consilioq; illius administraret, bellumq; segniter & timide gereret: ferentes identidem sermonibus inter se, quantum detrimenti cunctatione illius in oriente accepissent: nihilq; adhuc fortiter, ac uiriliter gestum aduersus Germanos. Quare & suapte natura proni ad res nouandas, & tam longum principatum grauati, minus iam lucrosum, omni ambitione pridem consumpta, tum sperantes alterum mox principem adepto præter expectationem imperio, plus aliquantum utilitatis, honorumq; ipsis, ac studij delaturum: decreuere Alexandrum obtruncare, ac Maximinum uocare Augustum, commilitonem uidelicet, & contubernalem: prætereaq; rei militaris peritia maxime præsenti bello idoneum. Cũ igitur frequentes in campum conuenissent: uenienti de more ad exercendos tirones Maximino, dubium ignaro, an re prius composita, purpuram circundant, imperatoremq; salutant. Ille primo reniti, & abijcere purpuram: ut autem nudos intentari gladios à militibus uidit: occisuros nisi cæderet minitantibus, futurũ, quàm præsens periculum præoptans honorem scilicet recepit: fortunamq; illã sæpe (ut aiebat) oraculis, ac somnijs præmonstratam, testatus milites prius, inuitum, retrectantemq; se cogi, sed illorũ tamen obsequi uoluntati. Quamobrẽ quæ ipsis placuerint, resanciant: sub-

latisq; armis etiam præuento rumore, Alexandrum idm rei totius ignarum opprimant: ut milites illius, ac stipatores re subita perterriti, aut sponte cum reliquis consentiant, aut certe dum imparati sunt, nihil'q; eiusmodi expectant: etiam ingrati subigantur. Postea uero quàm beneuolentiã omniũ, atq; alacritatem prouocauit: duplicata scilicet annona, ingenti'q; promisso donatiuo pœnis'q; omnibus, ignominijs'q; remissis, confestim ad Alexandri tabernaculum, quod haud procul abesset, uniuersos educit. His ille nuntiatis, uehementer rei nouitate perturbatus, atq; exterritus prosilit è tabernaculo uesano similis: lachrymans'q; & tremens, nunc Maximinum perfidum, ingratum'q; uocare, enumeratis, quæcunq; in illum beneficia contulisset: nunc tirones accusare, qui neglecto sacramento, adeo proteruiter id facinus auderent: postremo autem polliceri daturum se, quæ uellent: emendaturum'q; siqua desiderarent. Sed milites, qui eum tuebantur: faustis in præsens acclamationibus prosecuti, defensuros eũ cunctis uiribus affirmabant. nocte autẽ exacta, cum iam lucesceret: nuntiantibus quibusdam adesse Maximinum, puluerem'q; haud procul excitatum uideri: ac uoces magnæ multitudinis exaudiri: rursus in planitiem egressus Alexander, conuocare milites, rogare ut se defenderent: tuerentur'q; eũ, quem ipsi educauissent: quo'q; iam .xiiij. annos imperante, sine ulla querela uixissent: commotis'q; miseratione omnibus, arma capere, ac resistere hostibus imperabat. At milites, & si omnia principi pollicebantur: paulatim tamen alij alio dilabebantur. quidam etiam præfectum prætorij, atq; Alexãdri familiares ad supplicium deposcebant: ortam ab illis defectionem causantes: alij matrem ipsius

accusabant

accusabant auaram fœminam, & quæ pecunijs congerendis, ob sordes nimias, parsimoniamq; erga milites inuisum cunctis Alexandrum reddiderit. Igitur aliquandiu hæc inter se diuersi dictitantes, stabant adhuc tamen. Vt uero exercitus Maximini in conspectum uenit: atq; hortari commilitones cœpit, ut mulierem sordidam, & pusillum adolescentem etiam tum sub matris seruitio stantem desererent: seq; uiro forti, proboq; aggregarent commilitoni ipsorum, atq; in armis semper, bellicisq; muneribus uersato: confestim uniuersi ab Alexandro desciuerunt: atq; unanimiter imperatorē Maximinum consalutauerunt. At ille tremens, atq; exanimatus in tabernaculum reuertitur: matriq; implicitus, &, ut aiunt, conquerens, atq; incusans, ꝙ ob illam talia pateretur: expectabat interfectorem. Maximinus autem postquam eum exercitus uniuersus Augustum appellauit: tribuno & centurionibus aliquot, negotium dat Alexandri, matrisq; unà, & quicunq; uim contra facerent occidendorum: qui facto impetu in tabernaculū, statim ipsum cum matre, amicisq;, & honoratissimo quoq; obtrūcant: exceptis qui pauloante fuga sibi, ac latebris consuluissent: quos tamen uniuersos haud multopost comprehensos Maximinus ipse morte affecit. Hunc finem habuit uitæ Alexander unà cum matre: cū annos quatuordecim sine ulla subiectorum querela, atq; adeo sine sanguine imperasset: siquidem à cædibus & crudelitate abhorrēs, neminem nisi iudicio damnatum perire patiebatur: ad humanitatem uidelicet, ac beneuolentiam propensus. Quapropter nisi filium mater auara, ac sordida infamasset: nihil planè desiderari in illius gubernatione imperij potuisset.

HERODIANI A MARCI PRINCIPATV HISTORIAE LIBER SEPTIMVS.

q Valem se gesserit Alexander quatuordecim annorum imperio, superiore uolumine exposuimus. Interea Maximinus rerum potitus, mutata uehementer rerum conditione, aspere, ferociterq; adepta potestate utebatur: sic, ut ex molli, mansuetoq; imperio ad tyrannidis crudelitatem uertere omnia contenderet. Nam cum se inuisum hominibus cognosceret: quod primus ex infimo loco ad eā fortunam peruenisset: præterea moribus perinde, ut genere barbarus, patrioq; instituto cædis auidissimus, ad id potissimum dabat operā, ut imperium sibi sæuitia constabiliret: scilicet metuēs, ne senatui, reliquisq; omnibus romanæ ditionis hominibus contēptibilior fieret, dum non tam in eo præsens fortuna, q̄ nataliū obscuritas spectatur. Quippe iam id tritum, uulgatumq; apud omnes, opilionē fuisse in Thraciæ mōtibus: dein corporis uastitate, ac robore inter eius regionis tenuissimos milites ascitū, quasiq; manu ductum à fortuna ad romanū imperiū. Quare omnes confestim amicos, consiliariosq; Alexādri à senatu lectos substulit è medio: partimq; Romā dimisit: partim, administrationem rerū causatus, officio priuauit. Id eo consilio fecit: ut solus esset in exercitu, neminemq; prope se haberet ex consciētia nobilitatis potiorē, sed uelut ex arce quadam, citra ullius reuerentiam tyrannidis operibus uacare

possét: omniáq; Alexãdri ministeria, quibus ille per tot an nos usus fuerat: ex aula eiecit: plurimis etiã interfectis, q insidias uidelicet suspectaret, quando omnes illius interitu mœstos esse intelligebat. Cæterũ magis, magisq; crudelitatem irritauit coniurationis cuiusdã in se delatio: conspiratis in unum centurionibus permultis, omniq; senatu romano. Magnus erat quidã nomine, patritius, & consularis, qui delatus imperatori est: quasi manum contra ipsum compararet, ac militibus persuaderet, ut ad se imperium transferrent: consiliũ aũt huiuscemodi fuisse putatur. Pontem construxerat Maximinus supra flumen, qua aduersus Germanos trãsiret: ut enim primum summam rerum suscepit, statim bellica facinora affectauit: siquidẽ ob immanem corporis staturã, & militare robur, ac peritiam pugnandi ascitus ad imperiũ, re ipsa famam confirmare, atq; opinionem militum tendebat: ut mettum illũ, & cunctationem Alexãdri in prælijs capessendis iure improbatam fuisse coargueret. Quare nihil sibi ad exercendos milites reliqui faciebat: & cũ ipse in armis assiduus erat, tum exercitum uehemẽter adhortabatur: sed tum constructo, ut diximus, ponte, transire in Germaniam statuerat. Cæterũ Magnus haud sanè paucis militibus, sed qui uirtute cæteros anteirent: atq; ijs potissimum, quibus custodia pôtis, curáq; fuerat demandata: persuasisse dicebatur, ut simulac Maximinus in alterã ripam peruasisset, ponte abscisso, reditúq; intercluso Barbaris eũ proderent. siquidem tanta erat amnis illius profunditas, ac latitudo: ut irremeabilis fore uideretur: nullis præsertim nauigijs in aduersa ripa. Talia scilicet sermonibus ferebantur: incertum uero, an composita fraude: neq; enim faci-

lis sententia: parum explorata re, citráq; iudicium, aut defensionem ullam correptis, interfectísq; omnibus, quoscunq; suspicio attigerat. Sed & militum Osrhoenorum defectio nonnulla oborta est: nam cum magnopere indoluissent Alexandri nece, ac forte fortuna in quendam ex illius amicis, cui nomen Quarcino fuit: pauloante è castris à Maximino dimissum incidissent: correptum, atq; recusantem, neq; tale quippiam cogitantem, ducem sibi delegerunt: purpuráq; eum, prælatóq; igni, funestis scilicet honoribus condecoratum, nihílq; minus optantem, ad imperium protulerunt: qui tamen haud diu post in tabernaculo dormiens, à contubernali quodam suo, &, ut credebatur, amico, per insidias occiditur. Macedoni nomen fuit: qui & antea Osrhoenis præfuerat, & nunc primus eisdẽ author fuerat deficiendi à Maximino: cúmq; nulla subesset odij, aut inimicitiarum causa: tamen eum occidit, quem ipsemet corripuerat, atq; ad suscipiendum imperium perpulerat. Sed enim magnopere tunc gratum se Maximino facturũ putans, abscisum Quarcino caput dono obtulit. Verum Maximinus quamuis eo facinore lætus, gaudénsq; præreptum sibi hostem: tamen illum haud modica sperantem, putantémq; sibi insignem gratiam relatum iri: extremo supplicio affecit: ceu defectionis authorem, interfectorémq; eius, cui facinus inuito persuaserat: atq; infidum homini, quem antea pro amicissimo habuisset. Huiusmodi igitur causæ magis, magísq; animum exasperabant Maximini: atq; ad sæuitiam exacuebant, etiam antea sua sponte crudelissimum. Cæterum aspectu quoq; erat horrẽdus: uasto, atq; imani corpore: ut nemo illi, uel exercitatissimorũ Græcorũ, uel pugnacissimorũ bar

barorum conferri possit. His ita dispositis rebus, collecto exercitu omni, ac ponte intrepide pertransito, bellum Germanis intulit: secuti illum magna uis mortalium, ac pene omnes barbarorum copiae. Ad haec Maurisij iaculatores, sagittarijq; quamplurimi: praeterea Osrhoeni, & Armenij, quorum hi Romanis subiecti, illi in amicitiā fuerant, societatemq; asciti: tum siqui ex Parthis aut pecunia conducti, aut transfugae, aut item capti bello Romanis seruiebant. Haec autem multitudo coacta ab Alexādro prius, aucta dein, atq; exercita à Maximino fuerat. Caeterum iaculatores, sagittarijq; gerendo aduersus Germanos bello magnopere idonei uidentur: siquidem expediti hostem opprimunt incautum: facileq; rursus in tutum se recipiūt. At uero Maximinus hostilem ingressus agrū, diu, neminem qui resisteret inuento, (quippe omnes abscesserant barbari:) regionem illorum depopulabatur maturis iam segetibus: uicosq; omnes incendendos, diripiendosq; militibus tradebat. Sunt autem urbes, aedificiaq; illa maxime incendijs obnoxia: rara apud Germanos structura è lapide ac lateribus coctilibus: densisq; potius syluis, quorum confixis, coagmentatisq; lignis, quaedā quasi tabernacula aedificant. Igitur Maximinus in eam regionem grassatus, populatis segetibus, omniq; pecore captiuo militibus permisso, nullos adhuc hostes inuenerat: siquidem campestres regiones, locaq; ab arboribus pura deseruerant: atq; intra syluas, & paludes delituerant: ut inde praeliarentur, atq; eruptionem in hostem facerent: etenim densitas illa arborum, sagittis, iaculisq; hostium allatura impedimentum, & paludum altitudo periculosa Romanis locorum ignaris, ipsis autem facilis expeditaq; fore uidebatur, non

ignaris, quæ usquam peruia, quæ inuia, & genuum tenus quotidie per illas discursantibus. Sunt autem Germani peritissimi natandi: ut qui tantummodo in fluminibus lauentur. In huiuscemodi igitur locis pugna inita: ubi etiam imperator ipse romanus fortissime prælium inchoauit. nam cum ad ingentem quandam, uastamq; paludem uentum esset: intra quã Germani fuga se receperant uerentibus Romanis eodem hostes insequi, primus Maximinus equo paludẽ ingressus, cum quidem etiam supra aluum equus uoragine hauriretur: magna ui repugnantes barbaros contrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore instinctus, ne prodere pugnantem pro se imperatorẽ uideretur, ausus & ipse est paludem ingredi: multiq; utrinq; ceciderunt: ita tamen, ut nullus penè barbarorum fuerit reliquus, dimicante insigniter romano principe. quare & stagnum cadaueribus oppletum, & palus sanguine confusa, pedestris prælij naualem faciem præferebat. Hanc igitur pugnam, suaq; ipsius fortia facinora, non solum per literas senatui, populoq; romano significauit: sed etiam depictam maximis imaginibus ante curiam publicauit: ut non tam audire quæ gesta forent, quàm etiam subijcere oculis Romani possent. eam tabulam deinde unà cum reliquis illius honoribus senatus substulit. Fuere item alia prælia, quibus omnibus ipse manu pugnam capessens, ac fortissime dimicans explendescebat: multisq; captiuis, atq; ingenti abacta præda, instante hyeme in Pannoniam reuersus est: intraq; urbem Sirmium, quæ maxima omnium eius regionis habetur: in hibernis agens, ad uernam sese expeditionem comparabat: identidem minitans, id quod etiam præstiturus uidebatur, excisurum,

ſubacturumq; oceano tenus omnes Germaniæ barbaras nationes. Talis utiq; fuit in bellicis negotijs: maximam rebus geſtis claritudinem adepturus, niſi grauior multo ſuis, ac truculentior, quàm ipſis fuiſſet hoſtibus. Quo enim barbaros interemptos, ſi longe plures in ipſa urbe Roma, ſubiectisq; nationibus cædes edebantur? Quid prædam, aut captiuos abactos proderat, ſi ſuis fortunis romanæ ditionis mortales quotidie deſpoliabantur? quippe omnis non modo libertas, ſed inſtigatio quoq; delatoribus permiſſa: ut circumuenire quos uellent, renouareq; etiam ſi ita uſus poſceret, uſq; à progenitoribus ignota, atq; indeprehenſa ad eam diem crimina liceret. neq; ſanè delicti alicuius quiſpiam arceſſebatur: quin idem continuo reus perageretur, ac cenſu, fortunisq; omnibus expelleretur. Itaq; quotidie cerneres, qui pridie opulentiſſimi fuiſſent, eos nunc emendicare ſtipem. tanta uidelicet tyrannidis auaritia inceſſerat, aſſiduas erga militem largitiones obtendentis. Erant præterea illius aures omnibus calumnijs patulæ: ſic, ut nullius uel ætatis, uel dignitatis rationem haberet. Igitur complures exercitibus aut prouincijs præpoſitos, conſulares, triumphalesq; uiros, leuiſſima, tenuiſſimaq; calumnia attactos, corripi de improuiſo iubebat: ac ſine ullis miniſterijs ſolos uehiculis impoſitos, die, noctuq; iter facere ab oriente, aut occidente, ſi ita cecidiſſet, itemq; à meridie in Pannoniam uſq;, in qua tunc ipſe morabatur: dein ſpoliatos, omniq; ignominia affectos, exilio, uel morte puniebat. Quamdiu igitur unus, aut alter talia patiebantur, neq; ea calamitas extra ipſorum familiam egrediebatur: non ſanè magnopere populorũ, gentiumq;

interesse uidebatur: siquidem beatorum diuitumq́; res aduersæ, non solum à plebe negliguntur: sed eis nonnulli etiam prauo, malignoq́; ingenio, ob inuidiam scilicet potentiorum, atq; fœliciũ delectantur. Postquam autem Maximinus plurimas illustrium uirorum familias ad ægestatem redegit: leuiora iam illa, ac minora ducens, quàm ut ipsius cupiditati satisfacerent: animum ad publicas opes transtulit. Igitur quæcunq; pecuniæ ciuiles, aut ad publicam annonam repositæ, aut in plebem diuidendæ supererant: tum quæ theatris, ac celebritatibus seruiebant, uniuersas sibi adiudicauit. Ad hæc templorum omnium donaria, statuæq́; deorum, heroumq́; honores, tum quicquid publici operis, aut ciuilis ornamenti, aut materiæ deniq; fuit nummis idoneæ conficiundis: omnia pariter ignibus conflabantur: quæ res in primis animos multitudinis exulcerauit: quasiq́; luctum publicum effecit: cum citra pugnam, atq; arma quasi oppugnationi esse urbs obnoxia uideretur: sic, ut quidam è populo contra resistere, templaq́; ausi tueri: etiam cadere ante aras deorum immortalium, quàm spectare patriæ spolia præoptauerint. Hinc itaq; potissimum per urbes, atq; nationes popularium animi intumuerant: ac nec milites quoq; satis æquo animo ferebant: exprobrantibus inuidiose consanguineis, atq; domesticis, & ipsorum culpa talia patrare Maximinum dictitantibus. Huiuscemodi igitur causæ minime profecto leues ad odium, ac defectionem populos proritabant: cæterum uotis tantummodo agebant, læsa implorantes numina: nullo scilicet audente profiteri se uindicem, donec exacto imperij triennio, exigua, leuiq; occasione (ut sunt lubricæ tyrannorum

res:) primo

res:) primo arma sumpserunt, rebellaruntq; Afri tali causa. Procurator erat quidam Carthagini, cui nihil ad extremam uel asperitatem, uel saeuitiam deerat: is damnandis iudicio hominibus, exigendisq; pecunijs fauorem principis aucupabatur: siquidem Maximinus, quos sibi fa ctos cognoscebat, eos potissimum diligere consueuerat. Quicunq; igitur fisci rem curabant, si modo uiri probi forent: (quod perraro eueniebat:) aut procuratione exce derant, aut praesenti periculo conterriti, gnariq; illius auaritiae, quamuis inuiti, caeteros imitabantur. Quapropter Africae procurator, cum pleraq; alia uiolenter factitabat: tum ab adolescentibus quibusdam nobilibus, atq; opulentis damnatione circumuentis, statim exigere pecunias intenderat: patrimonioq; illos, & auitis bonis exuere. Quibus rebus exacerbati adolescentes, pecuniam quidem se daturos pollicentur, petito trium dierum spatio: conspirantesq; interim in unum, quicunq; graue ali quid, uel passi fuerant, uel passuros metuebant: iubent nocte ex agris iuuentutem cum fustibus, ac securibus ad esse. Illi dominorum imperia exsequentes, uenere ante lu cem uniuersi in urbem, caelantes sub uestibus arma, quae cuiq; tumultuaria se obtulerant. Magna uero uis mortaliũ confluxere: siquidem foecundissima hominum Africa, plurimos tunc etiã agrorum cultores habebat. Vt autem dies iam illuxit: iubent adolescentes pone sequi seruorum suorum gregem, tanquam si è reliqua essent populi multitudine: neq; tamen arma proferre prius, ac uim facere, quã ubi aliquos aut è militibus, aut è populo uiderint irruere contra se: atq; ire ultum facinus, qđ gesturi mox essent. Ipsi reconditis intra sinum pugionibus, adeunt procu-

ratorem, tanquam cum eo de persoluendis pecunijs acturi: continuoq; nihil tale suspicantem neci dedunt. Ibi exertantibus gladios illius militibus, atq; ire ultum uolentibus, repente agrestes cum fustibus, ac securibus occurrunt: fortiterq; pro dominis pugnantes, facile omnes in fugam uerterunt. Ad hunc modum negotio succedente, iuuenes desperatis semel rebus, unam sibi reliquam salutem fore arbitrati, si patratum nuper facinus, maiore aliquo facinore cumularent: statuunt in communionem periculi rectorem prouinciæ assumere: ac populos ad defectionem sollicitare, quod optari iam pridem ab uniuersis cognouerant Maximini odio, sed metu prohiberi. Igitur cum omni multitudine nocte intempesta domum proconsulis petunt: is Gordianus fuit, proconsulatum sortitus eum, cum annum ageret circiter octogesimum: multarumq; ante prouinciarum fuerat rector, atq; in maximis spectatus negotijs. Quocirca facile susceptum iri ab illo imperium existimabant, quasi fastigium aliquod superiorum dignitatum: senatuiq;, & Po. Ro. gratum futurum principem: qui præterquam, ꝙ erat illustri ortus genere: etiã per honores plurimos, quasi per gradus quosdam ad imperij culmen ascendisset. Euenit autem, ut quo die hæc agebantur, domi Gordianus resideret dilatis laboribus, omniq; actu rerũ suspenso: igitur adolescentes cum gladijs magna stipante multitudine, proturbatis ianitoribus impetum in ædes faciunt: eumq; supra grabatum requiescentem offendunt: circumfusiq; senẽ purpura induunt, atq; Augustalibus honoribus consalutant. Ille re subita exterritus, insidiasq;, & dolum in se cõpositum ratus, deijcit humi se ex grabato, obsecrans parcerent seni, à quo nihil iniuriarum accepissent: fidemq;

principi,

principi, & beneuolentiam seruarent. Instantibus autem illis, ac nudos manu gladios tenentibus, cum partim metu, partim ignoratione haudquaquam sciret Gordianus qd sibi ea res uellet: quæq; subitæ fortunæ causa foret: unus è numero adolescentium, qui & nobilitate, & facundia cæteros anteiret: reliquis tacere, & paulisper quiescere iussis, dextra capulum tenens, in hanc sententiam uerba fecit. E' duobus periculis, quorum alterum præsens manifestumq;: alterum futurum forsitan, dubijq; euentus: eligendum tibi hodie alterutrum est: ut aut nos, teq; unà serues, & spem meliorem, qua omnes freti sumus, amplectaris: aut iamiam nostris manibus intereas. quod si potiora malueris, multa ad spem bonam uiatica sunt. Quippe inuisum omnibus Maximinū, pestemq; illam crudelissimæ tyrannidis tolles: uitamq; antehac præclare tibi actam illustri gloria cumulabis: maximosq; à S.P.Q.R. honores, ac sempiternam laudē nanciscēris. Sin uero abnueris, ac nobiscum conspirare pernegaueris: iam iam te hic obtruncabimus: atq; ipsi quoq;, si oportuerit, occiso tibi immoriemur: maius nanq; facinus ausi sumus, quàm ut salui esse citra desperationem possimus. iacet enim tyrannidis minister: luitq; pœnas crudelitatis, nostris nunc nuper manibus interemptus. quapropter si consenseris nobiscum, atq; in partem periculorum accesseris: cum ipse bonū rē imperij consequēris: tum, quod nos facinus perpetrauimus, laude, quàm supplicio dignum reputabitur. Dum hæc loquitur adolescens, impatiens moræ cætera multitudo, cum quidem eodē iam ciuitas uniuersa re uulgata concurrisset: Gordianum unanimes Augustum appellant. Ille, quamuis recusaret,

ac senectutem obtenderet: tamen suapte natura gloriæ auidior, haud ægre tandem honorem suscepit: malens futurum dein, quàm præsens iam periculum subire. simul ætate iam exacta, minime recusandum putabat: quin, si ita res posceret, etiam imperatorijs honoribus immoreretur. Igitur statim tumultuari omnis Africa: sublatisq; Maximini honoribus, ciuitates pleræq; imagines Gordiani, ac statuas ponere. Sed eum quoq; à se cognominarunt Africanum: nam qui ad meridiem Libyes habitant: Afri romana uoce nuncupantur. At Gordianus aliquot dies Thysdri commoratus, qua in urbe hæc acta fuerant: nomen imperatoris iam, cultumq; gerens, Carthaginem proficiscitur: ut in ciuitate maxima celeberrimaq; omnia quasi Romæ agitarentur. siquidem urbs illa, uel opibus, uel populi frequentia, uel magnitudine tantum Romæ concedens, cum Alexandri urbe ægyptiaca de secunda palma contendit. Sequebatur autem ipsum principalis pompa omnis, milites'q; quicunq; aderant: iuuenesq; urbani procera statura ad eorum similitudinem, qui Romæ imperatorē comitantur: uirgæ item laureatæ, quo insigni principes à priuatis dignoscuntur: prætereaq; ignis de more præferebatur: ut speciem, fortunamq; exiguum sanè ad tempus Romanæ ciuitatis Carthago repræsentaret. Cæterum Gordianus literas compluresi, ad primum quenq; Romam mittitabat: atq; ad proceres senatus, quorum erant ei per multi amici, ac necessarij. Scripsit item publice ad. S. P. Q. R. significans Afrorum erga se consensum: simulq; accusans Maximini crudelitatem, quàm esse omnibus magnopere inuisam sentiebat. Ipse omnem præ se mansuetudinem ferebat: nam & delatores omneis exilio affecit:

& ijs,

& ijs, qui parum iusto iudicio damnati fuerant, iterum defendendi sui potestatem indulsit. quin exules quoq; in patriam restituebat: ac militibus plura se, quàm quisquã antea largiturum, populoq́; ingens daturum congiarium pollicebatur. Idem præfectum quoq; prætorij Vitalianum, ferum, crudelemq́; hominem, charissimum, deuotissimumq́; Maximino, in ipsa urbe curauit interimendum. siquidem suspectans, ne ille suis inceptis fortiter resistendo, cæteros quoq; metu deterritos à se auerteret: mittit prouinciæ quæstorem adolescentem audacissimum, corpore ualidum, atq; ætate florentem, promptumq́; ad omne periculum pro se suscipiendum, traditis centurionibus, ac militibus nonnullis, cui etiam literas dedit obsignatas duplicibus tabellis, per quas arcana, occultaq́; negotia significare imperatores consueuerunt. Iubet itaq; illos intrare urbem ante lucem: ac dum adhuc in actibus occupatus esset Vitalianus, accedere ad eum intra cællulam, ubi res secretas, atq; arcanas ad salutem principis pertinentes scrutari, atq; inquirere consueuerat: habere se ad eum literas arcanas à Maximino dicentes: ac uelle etiam remotis arbitris de rebus ad securitatem imperatoris spectantibus cum illo colloqui: ac mandata principis exponere: dein signis agnoscendis occupatum, pugionibus, quos in sinu occultos haberent, de improuiso confoderent. quæ scilicet omnia ex sententia successerunt. Etenim ante lucem quo tempore prodire illi mos fuerat: inueniunt hominem penè solum, paucis tantum circunstantibus: quippe alij nondum uenerant: alij salutato abierant, prius quàm dilucesceret. Igitur uacante illo, ac paucis duntaxat ante cællulam inuentis, ubi quæ supra diximus nuntiaue-

runt, facile scilicet intromissi sunt: porrectisq; epistolis, contemplãtem eum signa diligentius, prolatis pugionibus confodiunt: nudosq; eos manibus præ se tenentes prosiliunt, omnibus loco cedentibus: nam id Maximini factum imperio putabant: quando idẽ sæpenumero etiam in eos facere consueuerat, qui antea ipsi charissimi uidebantur. Deinde uadentes media sacra uia, proponunt epistolam Gordiani ad populũ literasq; item ab illo consulibus ipsis, cæterisq; reddunt, uulgata etiã fama interfecti Maximini. Quod ubi auditum est: statim uniuersus populus discurrere undiq; furenti similis: nam & si ubiq; uulgus semper ad res nouas leuissimum: tamen romana plebs in primis, quæ ex magna uariaq; etiã peregrinorũ multitudine constat: longe cæteris mobilior est. Igitur statuæ, atq; imagines Maximini, cæteriq; honores statim cõuulsi: clausumq; antea formidine odiũ, licentia iam, & potestate adepta, nullo prohibente effundebant. Quare senatus quoq; frequẽs, & si de Maximino certi nihil habebat: ex præsenti fortuna rem coniectans, abolitis illius honoribus, Gordianum, filiumq; ipsius Augustos declarauerũt: statimq; delatores atq; accusatores uniuersi, aut effugerunt, aut ab iis quos offenderãt occidebãtur. procuratores autem, & qui ius in illius crudelitatis ministeriũ dicebant: tracti a plebe sunt, abiectiq; in cloacas. Multi item insontes occisi: nam & creditorem suum quisq;, & aduersarium in forensibus causis, & ut quenq; aliquis leuissima de causa oderat, impetu in domum facto, bonisq; direptis trucidabant. ita sub specie libertatis, pacisq; prætextu, ciuilis belli facinora edebantur. quin præfectum quoq; urbi Sabinum prohibere talia conantem, fuste capiti illiso mactauerunt. hæc

igitur

igitur populus agitabat. Enimuero senatus, quando iam semel periculum subierat: metu Maximini, nihil sibi ad sollicitandas ad defectionẽ prouincias reliqui faciebat. Quocirca legationes undiq; ad rectores prouinciarum mittebantur: electis è senatorio, equestriq; ordine clarissimis hominibus, cum literis, quibus. S. P. Q. R. mens exponebatur: qui procuratores ipsos hortarentur, uti communem patriam capesserent, curiamq́; Romanam tuerentur: persuaderentq́; nationibus, ut in fide Po. Ro. perseuerarent: cuius propriũ antiquitus imperium foret, ueterrimumq́; cum illis amicitiæ ius à maioribus institutum. Quocirca pleriq; legatis benigne exceptis, populos ad defectionem perpulerunt: quod scilicet pronum fuit: adeo incredibili apud omnes odio Maximinus laborabat. Igitur omnibus, quicunq; apud ipsos magistratum gerentes, cum Maximino sentiebant, repente ad unum occisis, ipsi uniuersi ad Romanos defecerunt: pauci tamen inuenti, qui legatos ad se missos interficerent, aut ad ipsum mitterent, adhibitis custodibus, qui deinde omnes exquisitissimis à Maximino supplicijs affecti sunt. hæc mens Romanæ ciuitatis, hic animus fuit. Quæ postquam Maximino nuntiata sunt: quanquam tristis, ac solicitus, tamen illa se contemnere simulabat: ac primo quidem, alteroq; die, domi quietus ad amicos de eo negotio rettulit. Cæterũ exercitus omnis, cunctiq; eius regionis mortales, & si rem omnem intellexerant, intumuerantq; animis, audacia rerum tantarum, ac nouitate: tamen pro se quisq; tacebant: ac se ignorare omnia simulabant. quippe tantus erat Maximini metus, ut nihil illum planè lateret: omniumq́; non solum uerba, sed nutus quoq;, speciemq́;

oris obseruaret. Tertio uero die conuocatis in campum ante urbem militibus suis Maximinus, tribunal inscendit: atq; ex libello orationem ab amicis compositam in hanc sententiam recitauit. Scio me uobis incredibilia, nouaq; dicturum: sed, ut ego existimo, non tam admiratione, quàm risu digna. Arma uobis, uestræq; uirtuti non Germani inferunt sæpe deuicti, non Sarmatæ, qui de pace nobis quotidie supplicant: Persæ item, qui olim Mesopotamiam peruagabantur: nunc suas intra sedes quiescere, boni consulunt, cum gloria in armis uestra, tum rerum à me gestarum periculo edocti, quæ iamtum illis innotuerunt, cum tuendi ripas exercitui præfuimus. Verum (ne quid magis ridiculum dixerim:) Carthaginenses insaniunt: atq; sene infœlicissimo & extremo iam ætatis delirante, dubium suasu, an coactu, quasi aliqua in pompa ludunt principatum. Quo enim freti exercitu, cum apud eos proconsulis ministerio lictores satisfaciant? Quibus porrò usuri armis, ubi præter lanceas exiguas ad feras excipiendas, nihil sit telorum? proq; bellicis exercitationibus, chori tantum, dictaq; procacia, & numeri quidã usurpentur? Neq; uero uos perterrefecerint, quæ facta in urbe nuntiantur: nempe Vitalianus per dolum, fraudemq; occisus est. Quàm autem leue, instabileq; sit Ro. Po. ingenium, quàm prompta clamorum tenus audacia, notissimum scilicet uobis est: si duos modo, tres'ue armatos conspexerint, trudẽtes alter alterum, & proculcantes, ac suũ quisq; periculum fugitantes, publicum neglectui habent. Quod siquis uobis etiam, quæ acta in senatu sunt, renuntiauit: non est profecto, quod miremini nostram illis continentiam duriorẽ uideri, atq; ob id morum congruentiam,

uitamq;

uitamq; illius luxuriosam nobis anteferri: quippe apud illos fortissima quæq;, ac grauissima pro asperrimis, dissoluta atq; ebacchantia pro mitibus, uoluptarijsq; habentur. Quocirca nostrum quidem imperium, quoniã industrium, atq; moderatum, reformidant: Gordiani delectantur nomine, cuius infamia uitæ minime uos præterit. Igitur aduersus hos, atq; huiuscemodi homines bellum nobis est milites: si tamen id bellum appellandum. nam ut mihi quidem, atq; adeo cæteris omnibus uidetur: non prius Italiam attigerimus, quàm illorum maxima pars ramos supplices, liberosq; suos præferentes, nostris se pedibus aduoluent: aut formidine degeneri fugam facient: ut mihi liberum sit, bona illorum uobis contribuere, quibus in perpetuum perfruamini. Hæc cum dixisset, ac multa in ciuitatem, senatumq; uniuersum interpellatim probra iecisset: manuumq; gestibus minabundus, truciq; uultu, nutuq; oris quasi præsentibus irascens, profectionem in Italiam edicit: diuisoq; inter milites ingenti stipendio, uno tantum die interiecto facere iter incepit: magnum secum exercitum, atq; uniuersas adducens romanas copias. Sequebatur eundem etiam Germanorum haudquaquam negligendus numerus: quos uel armis subegerat, uel in amicitiã, societatemq; adsciuerat: præterea machinæ, & bellica instrumenta: quæq; alia aduersus barbaros comparauerat. Cæterum tardius iter faciebat ob uehicula, resq; alias usui necessarias, quæ undiq; importabantur: nam cum repentinum id illi iter obuenisset: non cuiusquam prouidentia, ut consueuerat, sed tumultuario, ac festinato ministerio, quæ erant militibus necessaria colligebantur. Igitur præmittere Pannoniorum cohortes

decreuit, quibus fretus maxime erat: quæq; primæ imperatorem consalutauerant: atq; ultro etiam pro illius salute omne periculum deposcebant. Iis igitur imperauit, ut cæteras copias præcederent, ac regiones occuparent Italiæ. Dum in itinere Maximinus est, res interea Carthagini præter spem magnopere successerunt: erat enim Capellianus quidã senatorũ ordinis uir, procurator Mauritaniæ Romanis subiectæ, quæ ab ipsis Numidia appellatur: ea gens munita exercitibus fuerat, à quibus barbarorum incursus, ac populationes cohercerentur: quare haud contemnendam militum manum circa se habebat. Cum hoc igitur Capelliano ueteres Gordiano simultates ex forensi quadam disceptatione intercesserant: quocirca nomen adeptus imperatoris, successorem illi misit: atq; abscedere prouincia imperauit. Ille ea re indignatus, ac principi suo deuotus, à quo magistratum quoq; eum accepisset: omni coacto exercitu, cum quidem fidem tueri, ac iusiurandum persuasisset: Carthaginem contendit, maximas, ualentissimasq; copias secum adducens, uirosq; cum ætate florentes, tum omni armorum genere instructos, peritosq; rei militaris, atq; ex consuetudine præliorum aduersus barbaros magnopere ad pugnandum paratos. Vt uero nuntiatum Gordiano est, aduentare ad urbem Capellianum: & ipse affectus est extrema formidine, & perterriti Carthaginenses uniuersi: qui scilicet in turba, potius quàm in exercitus aliquo ordine, collocata uictoriæ spe, cuncti pariter urbe effunduntur obuiam Capelliano. Cæterum senex Gordianus (ut quidam perhibent) simulatq; ille Carthaginem attigit, desperatis rebus, ꝑ Maximino uires

ingentes, nullas in Africa copias esse uidebat: laqueo se suspendit: sed occultata illius nece, filiũ sibi ducem multitudo elegit. ita uentum ad manus est. Erant autem numero quidem plures Carthaginenses, sed inordinati, ac rerum bellicarum imperiti: quippe in altissima pace educati, festisq́; & delitijs emolliti, nudiq́; armis, omniq́; bellico instrumento, nam domo quisq; pugionem, aut securem, aut uenabulum, ut item præustas sudes, ut quisq; poterat acuminatas, ad tuendum corpus extulerant: Contra, Numidæ iaculatores optimi, atq; equitandi peritissimi, sic ut equos etiam in frenos uirga tantum currentes moderentur. Quocirca facile Carthaginensium plebs in fugam uersa: siquidem haud ferentes illorum impetum, omnes abiectis armis confertim effugerunt: trudentesq́; inter se, & proculcantes, multo sanè plures ipsi inuicem affligebantur, quàm cædebantur ab hostibus. Hic & Gordiani filius cecidit, & quicunq; eum secuti: sic, ut præ multitudine interfectorum, neq; discerni ad sepulturam funera potuerint, neq; adolescentis Gordiani cadauer inueniretur. Etenim ex tanta copia fugientium pauci duntaxat urbem ingressi: coniectiq; in latebras euaserant: cæteri ad portas conferti, ac pro se quisq; intrare primi urbem festinabundi, ab iaculatoribus numidis, cæterisq́; armatis militibus contrucidabantur: maximo fœminarum puerorumq́; eiulatu, quorum ante oculos carissima pignora occidebantur. Sunt qui perhibeant, ut primum Gordiano, qui propter senium domi se continuerat: nuntiatum sit Capellianum iam in urbem peruenisse: deplorata salute intra cubiculum se quasi dormiturum recepisse: colloq; Zonæ in

ſerto, quã præcinctus fuerat: ſibi mortem conſciuiſſe. Hæc finis Gordiani fuit, fœlicis anteacta uita, atq; in quadam principatus imagine extincti. Sed enim Capellianus Carthaginem ingreſſus, præcipuum quenq; ex ijs, qui è pugna ſuperauerant, neci dedidit: ac neq; à templis deſpoliandis, neq; à publicis, priuatiſq; pecunijs diripiendis abſtinuit: aditiſq; urbibus reliquis, quæcunq; honores Maximini ſubſtuliſſent: in his præſtantiſſimum quenq; morte, cæteros ſupplicio afficiebat: agros autem uicoſq; concremandos militibus tradebat, prætexto quidem ulciſcendi Maximinum. Cæterum clanculum militum ſibi animos concilians, ut ſicubi res à Maximino titubaſſent: ipſe ad occupandum principatum beneuolis militibus uteretur. ita ſe uidelicet res in Africa habebant. Poſtea uero quàm Romæ audita ſenis Gordiani mors eſt: ingens perturbatio. S.P.Q.R. ingenſq; terror inuaſit: extincto, in quem unum ſpes omnes ſuas collocauerant. Neq; enim illos præteribat nemini iam parſurum Maximinum, cum ſponte alienum ab ipſis, atq; hoſtili animo: tum iuſtis etiam cauſis, & profeſſo quaſi odio ſuccenſentem. Itaq; frequentes in unum conuenere: ac de toto negotio deliberantes, quando ſemel in periculum uenerant: bellum comparare decreuerunt, duobus electis imperatoribus, qui Rempu. pari poteſtate adminiſtrarent: ne rurſus principatus authoritas in Tyrannidem proueheretur. Conuenerunt igitur non quidem in curiam, quo antea conſueuerant: ſed in templum capitolini Iouis, quod in arce ſumma præcipuæ uenerationis Rom. habent: ibi clauſis foribus ſoli quaſi teſte, & conſeſſore, atq; adeo rerum omnium inſpectore deo, ſelectis, qui ætate, ac di-

gnitate cæteros anteirent, de quibus suffragia ferrentur: duo ex omni numero Maximus, atq; Albinus plurimis suffragantibus imperatores creati. Horum Maximus cum sæpe exercitibus præfuerat: tum præfectura urbi egregie gesta, maximam ingenij, prouidentiæq;, præterea uitæ continentis opinionem uulgo de se præbuerat: Albinus autem patritij generis homo, consulatu iterum gesto, multisq; prouincijs sine ulla querela administratis, morum simplicior habebatur. Ita creati principes, Augustiq; appellati, ac senatusconsulto omnibus imperatorijs honoribus affecti sunt. Dum hæc aguntur in capitolio: interea Popu. rom. incertum subijcientibus Gordiani amicis, ac necessarijs, an tantum rumoribus exciti: facto ad portas concursu, uiam qua itur in capitolium, totam conferta multitudine occupauerant: lapidesq;, & fustes ingerentes, rebus in capitolio actis aduersabantur, ac Maximum in primis recusantes, seueriorem scilicet quàm ut eum lenis multitudo facile pateretur. Quapropter eo maxime offendebantur: clamantes identidem, ac minitantes, utrunq; se confestim occisuros: nam ipsi ex Gordiani genere principem sibi deposcebant, ut in familia, nomineq; eo nomen imperatorium remaneret. Albinus autem, ac Maximus equestris ordinis iuuentute, atq; urbanis militibus cum gladijs undiq; stipati, egredi capitolio conabantur: sed lapidibus, ac fustibus coherciti, donec subijciente nescio quo ad hunc modum populo imposuerunt. Erat puer quidam infans adhuc ex Gordiani filia natus, nomen aui referens: hunc igitur submissis quibusdam, afferri ad se iusserunt: qui cum domi eum ludibundum offendissent, impositum in humeros, per me-

diam ferebant multitudinem: plebi ostentantes, ac nepotu lum Gordiani dictitantes, uocãtesq; eum nominatim, quoad in capitoliũ pertulerunt, populo subinde acclamante, & conspergente puerum frondibus. Cum itaq; senatus Cæsarem illum declarasset: quando adhuc per ætatem Rem pu. gerere non poterat, & iræ multitudinis resederant: passi uidelicet sunt in aulã palatinam senes imperatores cõmigrare. Sed incidit per eos dies ciuitati Ro. funesta calamitas, orta de nimia duorũ senatorum audacia: nam cũ senatus haberetur de publicis negotijs: duo ex militibus Maximini, quos in castris reliquerat, emeritæ iam ætatis: ad fores curiæ accesserunt exploratum quæ gererentur: inermes uidelicet, tantumq; subarmalibus & sagis induti. Cõstiterant aũt pariter cum reliqua multitudine: sed cæteris ante fores præstolantibus, duo, tres'ue ad summam curiosiores audiendi, curiã ingressi: sic, ut ultra aram quoq; Victoriæ penetrarent. Hic senator quidam deposito nuper consulatu, Gallicanus nomine, ac genere Carthaginensis, alterq; item prætorius Mecœnas, nihil tale expectantes milites, manusq; adhuc sub sagulis habentes, repente adactis in corda pugionibus interficiũt: etenim omnis senatus ob recentem seditionem, tumultumq; superiorẽ alij propalàm, pars clanculum gladios gerebant: quibus suã quisq; salutem ab inimicorũ insidijs tuerentur. Ita cæsi milites, qui se de improuiso defendere haud quiuerant, prostrati ante altaria iacebant. quo uiso, cæteri confestim expauefacti commilitonum interitu, simul populi concursum formidantes, qui erant inermes, fugam arripuere. Cæterum Gallicanus raptim se è curia in mediam multitudinem proripiens, gladiumq; & manum stillantem sanguine osten-

tans, ad persequẽdos occidendosq;. S. P. Q. R. hostes amicos sociosq; Maximini uulgus adhortabatur. quibus rebus inducta plebs, Gallicanum faustis excipit acclamationibus, militesq; lapidibus incessit, quatenus licuit persecuta. Cæterũ cum se illi in castra recepissent: paucis tantummodo uulneratis, clausis portis, armisq; arreptis castrorũ mœnia defensabant. Verũ Gallicanus, quando semel tantum facinus ausus fuerat: bellum protinus ciuile, atq; omnibus perniciosum suscitauit. Quippe iussis effringi publicis armamentarijs, in quibus pompæ magis instrumenta, quàm belli asseruabantur: unde sibi quisq; munimentum corporis accommodaret: apertisq; item gladiatorum ludis, atq; uno quoq; proprijs armis ornato, præterea cunctis, quæcunq; intra domos aut officinas essent, hastis, gladijs, ac securibus direptis, cum quicquid occurrerat, furor in arma con uerteret: statim omnes conferti, conglobatiq; ad castra con tenderunt: ac uelut urbem aliquam expugnaturi, murũ ipsum, portasq; circunsederunt. Cæterum milites ut pote pugnandi peritissimi, pinnis sese murorũ, clypeisq; protegentes, sagittarum iactu crebro, ac prælongis contis multitudinem repellebant. Postremo cum iam defatigato populo, saucijsq; magna ex parte gladiatoribus, atq; in uesperam uergente die, regredi in urbem decreuissent: conspicati milites securitatem abeuntium, (quippe minime ausuros putabant Romani, adeo paucos aduersus tantam multitudinem, castris eruptionem facere:) confestim uniuersi sese portis patentibus in uulgus illud hominum concitauere. Ibi gladiatores ad unum cæsi: magnaq; pars populi collisa. quo facto, cum haud procul castris recessissent: rursum sese intra muni-

menta receperunt. Hinc igitur maior senatui, Po. q; Ro. indignatio oborta: quare duces ex Italia omni probatissimum quenq; delegerunt: iuuentutemq; omnem collectam in unum, subitarijs armis, ac tumultuarijs adornarunt. Horum potissimum partem secum Maximus eduxit, ut aduersus Maximinum præliaretur: reliqui ad urbis custodiam, tutelamq; relicti. Interea quotidie ad muros castrorum dimicabatur: sed profectu nullo, defensantibus superne militibus, ictamq; & sauciam multitudinem fœde repellentibus. At Albinus domi se continens, populo per edictum supplicabat, ut in gratiã cum militibus rediret: quibus etiam omnium quæ patrauerant obliuionem, atq; impunitatem pollicebatur. Sed neutris id persuasum, gliscente in dies malo, ac populo indignante, q tanta multitudo tam paucis contemptui foret: contra militibus ægerrime ferentibus, ea se à Romanis passos, quæ uix unquam à barbaris expectassent. Postremo, quando oppugnatio parum procedebat, uisum ducibus interuertere omnes riuos, qui in castra peruenirent: ut milites aquarum penuria, sitiq; conficerent. igitur abscindendo, obstruendoq; cunctos è castris aquarum riuos auertebant. Sed enim intellecto periculo milites, ac rebus desperatis, erumpunt uniuersi patentibus portis: congressiq; multitudinem fugientem in urbem usq; persequuntur. Sed ubi iam statario illo certamine plebs inferior intra domos se receperat: ac tegularum lapidumq;, & testarum iactibus desuper urgere cœperat milites: haud ausi illi ignota ædificia subire, clausis etiam domibus & tabernis, ignem ianuis, ac ligneis ædificiorum proiecturis, quales in urbe plurimæ sunt: illico

admouerunt:

admouerunt: quo factum est, ut partim crebritate insularum, partim lignea materia bona pars urbis conflagrauerit: multiq; ex opulentis pauperes facti, maximis atq; egregijs amissis possessionibus, uel prouentu uberrimus, uel splendore ipso, & uarietate pretiosis. Neq; uero pauci extincti mortales: qꝫ ianuis igne occupatis, proripere se domo copia non fuerat: bonaq; diuitum direpta penitus: immiscente se militibus studio rapiendi facinorosissimo quoq;, & tenui plebecula. Sed adeo peruagatum longe, lateq; incendium est: ut plus multo consumpserit, quàm quantum spatij maxima quæq; urbs ædificijs occupet. Dum hæc Romæ geruntur, interea Maximinus confecto itinere Italiam attigerat: ac sacrificato ad aras, quæ in finibus ipsis erectæ sunt: pergit iter facere: iussis arma tenere, atq; instructa acie progredi militibus. Sed cum & Africæ defectionem, & Romæ bellum ciuile, prætereaq; res à Maximino gestas, iterq; eius hactenus conscripserimus, reliqua deinceps explicabuntur.

HERODIANI A' MARCI PRINCIPATV HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

q

Væ post interitum Gordiani gesserit Maximinus, iterq́; eius in Italiam, prætereaq́; Africæ defectionem, & in urbe ipsa populi, ac militum seditiones superiore uolumine recensuimus. Enimuero Maximinus posteaquã ad Italiæ fines peruenit: præmissis exploratoribus, qui specularentur an ullæ in alpium conuallibus, & densissimis syluis insidiæ delitescerent: ipse in planum deductis militibus, iubet armatorum acies quadrato agmine incedere, ut ab ijs quamplurimum campi occuparetur: cunctisq́; in medium coactis impedimentis, ipse cum suis stipatoribus ueluti subsidio sequebatur: alijs utrinq; discurrentibus cataphractorum equitum, Maurisq́; iaculatoribus, sagittarijsq́; ex oriente, & equitatu Germanorum quos auxiliares asciuerat: quosq; etiã præcipue opponere hostibus consueuerat: ut primos uidelicet impetus exciperent, feroces, audacesq́; initio pugnæ uiri: simul, ut si in discrimen ueniretur, uilis potissimum barbaria illa periclitaretur. Sed ubi totam planitiem seruatis ordinibus transmiserunt: ad Italiæ urbem peruentum est, quæ Ema à cultoribus uocatur. Ea sita est in extrema planitie ad alpium radices: ubi speculatores atq; exploratores exercitus narrant Maximino uacuam relictam

urbem: aufugisse omnes incolas templorum etiam, ac domorum ianuis incendio consumptis: atq; omnibus, quæ uel in urbe, uel in agris fuerant, exportatis, aut igni corruptis, nihil aut iumentis, aut hominibus alimentorum relictum. quæ res grata in primis Maximino fuit: quod idem cæteros quoq; populos suo quenq; metu facturos arbitrabatur: contra milites indigne tulerunt: quod ab initio statim fame laborarent. Cumq; noctem exegissent partim intra patentes, communesq; omnibus domos, partim in planitie ipsa: statim sole oriente, ad alpes accesserunt. Hi sunt longissimi quidã montes, uice murorum Italiæ circundati: adeo in altum editi, ut etiam superare nubes uideantur: itaq; in longum porrecti, ut uniuersam Italiam comprehendant: læua ad Tyrrhenum pelagus, dextra ad Ionium usq; pertingentes, densis ubiq; nemoribus infessi, atq; angustissimis callibus, & rupium prærupta altitudine, scopulorumq; asperitate uix peruij: nonnullis tamen quasi semitis magno ueterum Italorum labore manu factis. Quapropter ingens transiturum illac exercitum formido tenebat: sperantem summa iuga teneri iam ab hoste, nullosq; non obstructos exitus ad se prohibendos. neq; is metus de nihilo erat, locorum naturam contemplantibus. Postea uero quàm sine ullo impedimento superatis alpibus in castra descenderant: læti scilicet omnes instauratis animis uitulabantur: nihilq; non sibi ex sententia cessurum Maximinus arbitrabatur, ne locorum quidem difficultati fidentibus Italis, intra quas latitare ipsi, & saluti suæ consulere, prætereaq; insidiari ho-

sitibus, ac locis superne imminentibus pugnam capessere potuissent. Sed ubi planitiem attigerunt: nuntiant exploratores maximam Italiæ urbem Aquileiam portas occlusisse: Pannoniorum acies, quæ præiuerant, acriter murum oppugnasse: cæterum tentata re, sæpe omnes incassum conatus euasisse: itaq; iam defatigatos recedere: lapidibus scilicet, & hastis, magnaq; sagittarum ui desuper ingruentibus. At Maximinus iratus Pannonijs, quasi parum impigre præliatis, ipse cum exercitu reliquo accelerabat: sperans nullo negotio se illius urbis potiturum. Sed Aquileia prius quoq;, ut erat ingens urbis eius magnitudo, populo abundabat: & uelut Italiæ quoddam emporium ad mare sita, quasiq; terminus Illyriæ, copiam rerum è continenti per terram, fluuiosq; conuectam nauigantibus suggerebat, & ab ipso mari res ad usum eorum, qui continentem colunt necessarias, uidelicet superioribus terris propter hyemis asperitatem minus feracibus. maxime tamen uinum, cuius in ipsa regione maximus prouentus est: uicinis gentibus, ne uitem quidem habentibus, affatim suppeditabat: ex quo factum, uti super ciuium ingentem numerum, etiam magna uis hospitum, ac mercatorũ eam urbem frequentaret. Enimuero tunc etiam aucta multitudo: confluentibus illuc ex agris quicunq; oppidulis, uicisq; circa relictis, fidebant urbis magnitudini, ac uetustis mœnibus dirutis quidem antea magna ex parte: quippe in tanta Romanorum potentia, neq; murorum, neq; armorum Italiæ ciuitates indigebant: pacem altissimam agitantes, atq; in participatum Reipu. ascitæ: sed tunc urgente uidelicet necessitate renouatis,

te renouatis,

te renouatis, instauratisq́; mœnibus, præterea turribus ac propugnaculis excitatis, totaq́; urbe ad eum modum communita, clausisq́; portis, noctem diemq́; uniuersi pro muro stantes, hostem fortissime propulsabant. Duces erãt summa potestate duo consulares uiri, lecti à senatu Crispinus, ac Menephilus: hi maxima diligentia procurauerant, uti necessaria quæq; in urbem importarentur: sic, ut diuturnior quoq; sustineri oppugnatio potuerit. Erat item in urbe magna aquarum abundantia: partim ex puteis sanè frequentibus, partim è fluuio muros præterfluente, ac pariter fossæ obiectus, & aquarum præbente copiam. His ita intra urbem comparatis, ut primum defendi muros diligenter, clausasq́; portas Maximinus audiuit: decreuit mittere legatorum specie, qui illos alloquerentur: ac si possent, reserari sibi portas persuaderent. Habebat autem in exercitu tribunum quendam Aquileiæ ciuem, cuius nati, atq; uxor, præterea familia omnis in urbe erant conclusi: quare eum, centurionesq́; nonnullos quasi oratores mittit: sperans facile illius authoritatem municipes secuturos: qui ubi muro appropinquarunt: in hanc sententiam uerba faciunt. Iubere communem imperatorem pacem depositis armis colere: seq; amicum pro hoste accipere: sacrisq́; fecundis uacare, quàm cædibus: miserari patriã paulopost, si obstinati persistierint, ruituram: licere ipsis, si uelint, una opera sibi quenq;, & saluti patriæ consulere: quippe obliuionem, ueniamq́; omnium quæ fecerint, optimum principem polliceri: quando nihil ipsorum, sed omnia forent aliena culpa contracta.

Talia quædam sub muro legati magna uoce pronuntiabant: sic, ut facile exaudiri, si non planè ab omnibus, certe ab ea multitudine possent, quæcunq; supra muros, turreis'q; constiterat: etenim taciti omnes legatorũ dictis aures dediderant. Quare metuens Crispinus, ne pollicitationibus illis (quæ uulgi inconstantia est:) ad mutandum pace bellum, reserandas'q; hosti portas impellerentur: discursans ipse per muros, rogare, obtestari'q; singulos, uti audacter manerent, fortiter'q; resisterent: neq; fidem proderent senatui debitam P. Q. R. ne'ue titulum seruatæ, ac propugnatæ Italiæ totius aspernarẽtur: neu promissis crederent periuri, fraudolenti'q; tyranni: ne'ue item benigna oratione inescati, ruerent in manifestam pernitiem: sed considerent belli fortunæ ita plerũq; dubiæ, atq; ancipiti, ut magnus interim numerus à paucissimis, & qui potentiores creduntur, ab ijs qui imbecilliores habeantur, uicti, superati'q; sint: ne'ue utiq; expauescerent exercitus illius magnitudinem: nam qui pro altero dimicant, cum suæ uictoriæ fœlicitatem ad alios uideant migraturã, minus profecto acriter decertant: quippe qui intelligant se quidẽ in periculi participatum admitti: cæterum extremos uictoriæ fructus ad aliũ peruenturos. qui autem pro patria pugnant, præterquam ꝙ spe meliore esse debent: (neq; enim aliena occupare, sed tueri sua contendunt:) etiã animo sunt maiore: ut quos non alienum imperiũ, sed sua quenq; necessitas adigat: quoniam scilicet uictoriæ fructus ipsis potissimum debeatur. Talia quædam nunc singulis, nunc uniuersis ingerẽs Crispinus, homo suapte natura uenerabilis, ac romana facun-

dia pollens, præterea gratus omnibus, miti, modestoq; im
perio persuasit multitudini, ut in officio, fideq; permane=
rent: iussitq; legatos rebus infectis ad Maximinũ reuerti.
Ducebatur autem Crispinus ad bellum sic audacter susti=
nendũ, etiã aruspicum responso, qui læta exta nuntiarent,
animatus: etenim magnopere fidẽ huiuscemodi signis ha-
bere Itali consueuerunt. Cæterũ nonnulla quoq; oracula
ferebantur patrij cuiusdã numinis uictoriã promittentia:
Belem uocant indigenæ: magnaq; eum religione colunt:
Apollinem interpretantes, cuius etiã speciẽ pro urbe ipsa
pugnantem, quidã è militibus Maximini uisam sibi in cæ
lo offirmabant: quod utrũ sic esse nonnulli putauerint, an
id commentum placuerit, ad leuandã infamiã tanti exer=
citus, qui bello impar foret aduersus minorem multo nu
merum oppidanorũ: ut scilicet uicti potius à dijs, quàm
ab hominibus uiderẽtur: haud sanè satis exploratum ha=
beo. cæterũ nouitas euẽtus cuncta credibiliora facit. Postea
uero quàm infecto negotio legati reuerterunt: ira & fu=
rore instinctus Maximinus, magis, magisq; accelerabat.
Vt autem ad fluuiũ peruenit, qui ad lapidẽ duodecimum
procul est ab urbe: inuenit ipsum maxima aluei profun=
ditate, ac latitudine defluentem: etenim anni tempore
solutæ uicinorum montium niues, quas longa hyems du=
rauerat: maximum torrentem effecerant: sic, ut nul-
lo pacto transire exercitus posset: nam pontem, quod
opus magnum, atq; pulcherrimum ueteres imperato-
res lapide quadrato construxerant: pilis uelut quibus-
dam paruis sensim crescentibus ruperant, ac resolue-
rant Aquileienses. Ita cum neq; ponte, neq; nauigijs (quip=

pe nulla suppeditabantur:) transire exercitus posset: substitit incertus consilij. Sed enim Germani aliquot ignari, quàm rapido, abruptóq; impetu Italiæ flumina deferantur: ratiq; sensim influere campos, quemadmodum apud ipsos consueuerunt: unde etiam quia minimum se concitant, perfacile congelascunt: ausi seq;, & equos natandi peritos alueo credere, ui fluminis ablati perierunt. Igitur cum biduum aut triduum in tentorijs fuisset Maximinus: ducta circum exercitum fossa, ne qui de improuiso in castra ruerent: stabat in sua ripa deliberabundus, quonam tandem pacto fluuium ponte iungeret. Sed magna lignorum, ac nauigiorum penuria, quibus inter se iunctis pontem fabricaretur: nuntiarunt quidã è fabris, esse per multas in agris illis desertis inanes cupas forma rotunda, quibus uidelicet incolæ quondã ad uinum importandum utebantur. ea cum essent ad nauiũ similitudinem concaua, deuincta mox inter sese, scapharum more innatatura uidebantur: etenim ire pessum uinculis inter se constricta, ac uiminibus desuper iniectis, & puluere multo suburrata non poterant. Quod ubi factum est: facile milites in ulteriorem ripam transgressi, suburbanis ædificijs, quæ deserta inuenerunt, igni correptis, uites, arboresq; exciderunt: omnemq; eius regionis ornatum fœdauerunt: siquidem arborũ comparibus ordinibus, ac uitibus inter se iunctis, & in sublime euectis, ad festæ celebritatis speciem, quasi coronis quibusdã redimita omnis regio uidebatur: quibus radicitus excisis, exercitus ad ipsos urbis muros contendebat. Sed omnibus defatigatis, nõ fuit imperatoris consiliũ urbẽ ipsam statim inuadere: sed extra teli iactũ,

constituto

constituto milite, diuisóq; in centurias, & cuneos, ac partibus muri totius unicuiq; attributis, uno tantum die ad requiescendũ indulto, statim deinde oppugnare urbem aggreditur. Igitur machinamentis omnifariam admotis, cum genus oppugnationis nullum prætermitteretur: plurima scilicet ac propemodum quotidiana certamina edebãtur: etenim circundatis uelut indagine quadam muris, magnáq; ui atq; alacritate pugnam capessente milite, resistebant audacter Aquileienses: clausisq; templis, & domibus, uniuersi cum liberis, & coniugibus urbem desuper e turribus ac propugnaculis defensabant: neq; erat ulla tam inutilis ætas, quæ pugnare pro patria recusaret. Cæterum suburbana omnia, & quicquid extra urbem ædificiorum fuerat, demolitus Maximinus, lignis, materiáq; omni ad machinas abutebatur: quibus muri saltem aliquam partẽ demoliretur, qua immissus exercitus deriperet urbem, ac dirueret: totámq; eam uastam mox, desertámq; relinqueret: neq; enim decorum sibi, aut honorificum fore iter Romam arbitrabatur: nisi urbem deleuisset, quæ prima in Italia obstitisset. Quocirca multa pollicentes, atq; ostentantes, ipse cum filio, quem Cæsarem fecerat, obequitabat militibus: eosq; ad pugnandum acriter adhortabatur. Enimuero Aquileienses saxa desuper iaciebant: sulfurq; bitumine, ac pice mixtum dolijs, quorum manubria longiora, immittebant: atq; ut primum exercitus muris successerat: ignibus iniectis, dispergebant unanimiter imbrium ritu. Quamobrem pix illa cum cæteris, quæ supra diximus, partes nudas corporis subiens, undiq; diffundebatur: sic, ut miles loricas, armáq; cætera ferro excandescente, co-

rijsq́;, ac lignis ardentibus, contrahentibusq́; se raptim
abijceret. Itaq; cernere erat milites arma sibi ipsos detra-
hentes: quæ spoliorum speciem abiecta humi, commento
magis artis, quàm ui pugnantium præferebant: ex quo
factum est: ut plerisq; militibus, aut oculi extinguerentur,
aut summæ oris partes, manusq́; item, & si qua præterea
nuda in corpore patebant: ignibus labefactarentur. Sed
& machinis, quæ muro admouebãtur, desuper tedas inij-
ciebant, pice, ac resina oblitas: quarum extremitas mucro
nem ueluti sagittæ haberet: quæ cum accensæ deferebant
tur, infixæ, inhærentesq́; machinis, facile scilicet illas con
cremabant. Sed primis sanè diebus par utrinq; librata
fuit pugnæ fortuna: dein mora iniecta, minus, minusq́; iã
alacer Maximini erat exercitus: sed quia spe falsus, tri-
stiorq́; in dies. nam quos ne unum quidem diem sperauer-
ant suum laturos impetum, eos non modo non cedentes,
sed resistentes etiam audacissime animaduertebant. Cõtra
Aquileienses magis, magisq́; indies uiriũ, atq; animorum
implebantur: & assiduitate pugnandi peritiam pariter,
audaciamq́; consecuti, sic despiciebant milites, ut etiam io
carentur in eos, & cauillarentur: nihilq́; non contumeliæ
obeunti muros Maximino exprobrarent: tum in ipsum
iuxta, filiumq́; nulla non iacerent probra: quibus irrita
tus ac furens, cum effundere in hostes iram non liceret:
plurimos è suis ducibus, quasi parum strenue, atq; acriter
urbẽ oppugnarent, extremo supplicio affecit: quo factum,
ut infestiorem sibi, atq; iratiorem militem reddiderit, &
contemptibilior fieret aduersarijs. Euenit præterea, ut
Aquileienses commeatu rebusq́; cæteris abũdarent: quo-

niam magna diligentia, quæcunq; ad homines, aut equos sustentandos desiderantur, in urbem fuerant comportata: contra exercitus, omnium rerum egenus, excisis feracibus arboribus, agroq́; omni peruastato, partim sub tumultuarijs tentorijs agitabant: partim sub aperto cælo tolerabãt solem, atq; imbres: siquidem nihil alimenti uel ipsis, uel iumentis importabatur, obsessis omnibus Italiæ itineribus Ro. diligentia, murisq́; & portis excitatis. Etenim uiros consulares cum lectissimis, ac spectatissimis hominibus, ex Italia tota miserat senatus, qui litora, portusq́; tutarẽtur: neq; cuiquam potestatem facerent nauigandi: sic, ut inaudita, incognitaq́; forent Maximino quæcunq; Romæ agitabantur. Quin uiæ quoq; omnes, & calles, ne quis trãsiret diligentissime seruabãtur. ita eueniebat, ut exercitus, qui urbẽ obsidebat, ipse inuicem obsideretur. nam neq; Aquileiã capere, neq; Romã proficisci poterat, nauigiorũ ac uehiculorum penuria, quæ omnia prius occupata & conclausa fuerant: rumores quoq; suspicionibus in maius augebãtur: esse uniuersum in armis Ro. Po. consensisse Italiã: gentesq́; omnes illyricas, barbarasq́;, quascunq; aut oriens, aut meridies uidet, ad exercitum contrahendũ coniuratas in Maximini odiũ. Quare desperantes milites, omniũ rerum penuria laborabant: uixq́; aquæ satis habebant: quã etiã pollutam sanguine, & cædibus de flumine hauriebant: nam & Aquileiẽses cadauera suorũ quæ humari non poterãt, in flumina præcipitabant: & qui ferro, morboq́; in exercitu perierant, itidem alueo demergebãtur: inter quos etiã qui inopia ciborum confecti, uix adhuc spiritum retentabant. Cum igitur ad hũc modum mœstus, atq; inops exercitus esset: repente dum sub tentorio quiescit Maximinus

uacuo die à pugna: cum pleriq; aut in tabernacula, aut in suas quisq; stationes concessissent: uisum est militibus ijs, quorum ad urbem Romam sub monte Albano castra erant: atq; in his liberi eorum, coniugesq́; relictæ: neca dedere Maximinum: ut aliquando à diuturna, & inexplicabili obsidione requiescerent, neq; Italiæ bellum inferrent in tyranni gratiam, damnati omnibus & inuisi. Quocirca, occupata audacia, sub medium fermè diem ad illius tentorium contendunt: conspirantibus unà corporis custodibus: ibiq́; postquam de signis militaribus illius imagines detraxerunt: prodeuntem mox tentorio cum filio, ut ad eos loquerentur, continuo obtruncant: unaq́; præfectum prætorio, & quoscunq; charissimos ille habuerat: proiectaq́; ad ludibrium cadauera, canibus dein, uolucribusq́; lanianda reliquerunt: missis tantum Romam imperatorum capitibus. Hunc habuit finem Maximinus cũ filio: ita male gesti imperij dedere ambo supplicium. Cæterum exercitus hærebat, nece audita principum: neq; enim perinde omnibus grata, præsertimq́; Pannonijs, Thracibusq́; barbaris, qui scilicet imperiũ tradiderãt. sed quando infectum fieri iam nequibat, ferebant, q̃q̃ inuiti, & se gaudere cum cæteris simulabant. Quare depositis armis pacatorum habitu, ad Aquileiæ muros accesserunt: nunciataq́; cæde Maximini, petebant, uti sibi portæ aperirẽtur amicis iã, qui pridie hostes fuissent. Enimuero Aquileiensiũ duces haud passi, proponunt Maximi, & Albini, ac Gordiani Cæs. imagines, coronis & lauro redimitas: qbus ipsi acclamantes, etiam hortabantur exercitum, ut agnoscerent salutarentq;, & lætis exciperent uocibus, quos. S. P. Q. R. imperatores elegisset: nam Gordianos illos superiores cum

dijs agere æuum. Sed & forum rerum uenalium supra muros exposuerunt, magna ciborum, uiniq; copia: præterea'q; uestium & calceorũ, rerum'q; adeo omnium, quas præbere hominibus posset ciuitas beata, & florens. Igitur magis, magis'q; ea res exercitum obstupefecit, cogitantem fuisse illis abunde omnia, etiam ad longiorem obsidionem suffectura: contra'q;, se magna egestate omniũ, prius aliquanto perituros, quàm urbe omnibus circumfluente copijs potirentur. Ita manente sub muris exercitu, & quæ cuiq; usui forent inde sumentibus, colloquentibus'q; inter se, pacis erant, amicitiæ'q; uelut habitus: manente adhuc obsidionis specie, cum scilicet clausa mœnia romanus circumsideret exercitus. Dum hæc ad Aquileiam geruntur: interea equites, qui Maximini caput Romam ferebant: magno studio accelerantes, patentibus ubiq; portis, ac laureata populorum frequentia excepti, stagnis, paludibus'q; inter Altinum ac Rauennam enauigatis, Maximum in urbe Rauenna inuenerunt, delectos ex urbe & Italia contrahentem milites: ac Germanorum auxiliares, qui beneuolentiæ nomine publicè à popularibus missi fuerant: quibus olim Maximus cum imperio diligentissime præfuerat. Ergo paranti copias aduersus Maximinum repente occurrunt equites capita ferentes principum: uictoriam'q; nuntiantes, & rerum prosperos successus: consensum'q; exercitus, & populi ad eosdem colendos principes, quos senatus elegisset. His igitur præter spem nuntiatis, statim ad aras sacrificatum discurritur: uictoriam canentibus uniuersis, quam citra pulueris iactum, sibi pepererant. Enimuero Maximus peracto sacrificio Romam di-

mittit equites: ut rem gestam populo narrent, & capi-
ta illa perferant. qui postquam peruenere in urbem, atq;
infixa contis hostilia capita omnibus conspicienda prætu-
lerunt: nemo utiq; uerbis ullis consequi posset festum,
lætitiamq; eius diei. Nulla quippe fuit ætas, quæ non ad
aras, & templa festinaret: nemo qui domi se continuerit:
sed ibant ceu lymphati gratantes inuicem, atq; in circum,
ueluti futura concione frequentes concurrebant: ipseq; Al
binus hecatombas immolabat: nulliq; non magistratus,
nulli non è senatorio ordine lætabundi supra quàm dici
posset agitabant: quasi securim ceruicibus imminentem
excussissent. Igitur nūtij, legatiq; per omnes prouincias lau
reati dimittebantur: dumq; ad hunc modū tanta Ro. Po.
lætitia tenebat: interea Maximus Rauenna profectus,
Aquileiam peruenit: transmissis paludibus, in quas flu-
uius Eridanus, ac uicina exundant stagna: sic, ut per ora
septem in mare præcipitentur. itaq; indigenæ patria lin-
gua paludē illam septem maria appellant. Statim igitur
Aquileienses Maximum reseratis portis excepere: nullæq;
non Italiæ ciuitates legatos mittebant principes uiros can-
didatos, ac laureatos, & deorum patriorum simulachra,
aureasq; coronas, si quæ in donarijs fuerant, comportan-
tes, qui fausta omnia Maximo acclamarent, & frōdibus
eum conspergerent. Quin exercitus etiam qui Aquile-
iam circunsederat, pacato habitu prodibat laureatus:
non tam uero, concordiq; affectu uniuersorū, quàm fi-
cta beneuolentia, & honore temporario ad præsentem
fortunam principis accommodato: plerisq; tamen indi-
gnantibus, ac dolentibus clanculum, quem ipsi elegerant

cecidisse: rerum potiri, quem senatus creauerat. Enimuero Maximus uno, alteroq; die sacrificijs absumpto, tertio dein exercitum omnem in planitiem conuocauit: atq; ex tribunali ad hunc modum uerba fecit. Quàm fuerit ex usu uobis pœnitentia, & reconciliata cum Romanis gratia, re ipsa didicistis: pacem uidelicet pro bello agitantes, seruato etiam militari iureiurando, quod est unum Romani principatus mysteriũ sanctissimum. Quare debetis etiam deinceps huiuscemodi commodis frui: fidem populo seruantes, senatuiq; Ro. & nobis imperatoribus, quos à nobilitate, & rebus gestis, longiq; serie generis, quasi per gradus quosdam prouectos pari iudicio S.P.Q.R. elegerunt. Neq; enim unius tantum hominis peculiaris possessio principatus est: sed communis antiquitus totius Ro. Po. siquidem in illa urbe sita est imperij fortuna: nobis autem dispensatio tantum, atq; administratio principatus unà uobiscum demandata est. qui si ordinem quem decet, ac modestiam retinebitis: si debitum principibus honorem ac reuerentiam exhibebitis: cum ipsi beatam uitam, bonisq; omnibus affluentem adipiscemini: tum nationes ac ciuitates uniuersæ pacem colentes in officio permanebunt. uiuetis autem cuncti ex animi uestri sententia domi suæ quisq;: neq; in externis regionibus conflictabimini. Vt autem barbaræ gentes pacẽ, quietemq; tueantur, nobiscum erit hic labor: nam cum duo sint imperatores, facilius urbanæ res administrabuntur: atq; externæ, præstò scilicet futuro alterutro, quocunq; usus uocauerit. Neq; uero suspicemini rerum superiorũ memoriam illam superfore, aut in nobis (quippe nihil non iussi feci-

stis:) aut in Ro.Po.nationibusq; alijs, quæcunq; ob acce-
ptas iniurias desciuerunt. Sit omnium obliuio: sit fœdus
constantis amicitiæ, fidesq; beneuolentiæ, ac moderationis
sempiterna. Hæc locutus Maximus, ac pecunias magna
copia pollicitus, paucos Aquileiæ commoratus dies, Romam
reuerti constituit. Igitur dimisso exercitu reliquo in pro-
uincias, castraq; propria, Romam reuertitur ipse cum
stipatoribus ijs, quibus imperatorum custodia incum-
bebat: quiq; delecti ab Albino fuerant: neq; non auxi-
liaribus Germanis, quorum potissimum fidei confidebat:
ut pote quibus olim nondũ adepto imperio cum potestate
præfuerat. Ingredienti urbem etiã Albinus occurrit, Gor-
dianum Cæsarẽ secum adducens: senatus autẽ populusq;
uniuersus lætis acclamationibus ueluti triũphantes exce-
perunt. Post id autem cum publice priuatimq; magna mo-
destia & grauitate imperium gubernaretur: omnesq;
omnia bona dicerent: lætareturq; populus, & gloria-
retur prouincijs, imperioq; dignis principibus: militum
tamen ulcerosi animi populares illas acclamationes haud
æquis auribus accipiebant: ipsamq; illam nobilitatem
grauabantur, indigne ferentes datos sibi à senatu prin-
cipes. Angebant præterea eos Germani, quos in urbe se-
cum Maximus retinuerat: nam futuros uindices spera-
bant, siquid ipsi maius ausi forent: etiamq; insidias su-
spectabant, ne forte ab illis per fraudem exarmaren-
tur: memores Seueri principis, qui etiam Pertinacis in-
terfectores exauthorauerat. Cum itaq; ludi capitolini cele
brarentur: deditis festo ac spectaculis omnium mentibus,
repente dissimulatum diu sensum milites indicarunt:

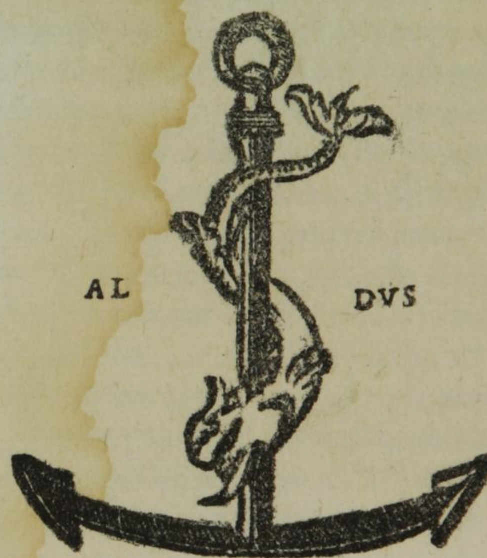
nanq; ira instincti, ac uesano quodã motu unanimiter ad regiam concurrentes, senes principes ad necem deposcebant. Forte accidit, ut ne ipsi quidem inter se satis congruerent: sed (ut est regnandi inexhausta auiditas, atq; incommunicabilis natura potestatis:) uterq; ad se summam imperij trahebat. etenim Albino claritudo natalium, atq; iterum gestus consulatus, Maximo autem præfectura urbi, & q rerum peritus habebatur, animos faciebant: utrunq; tamen patricia nobilitas, & quantum satis esset, illustre genus, ad summum imperium stimulabant: quæ res in primis ambo perdidit: nam audito Maximus uenisse ad se occidendum milites, qui prætoriani appellãtur: arcessere statim Germanos auxiliares statuerat, qui scilicet in urbe ipsa erant: ac posse resistere prætorianis uidebantur: at Albinus dolum contra se, compositamq; aliquam suspectans fraudem, q studere Maximino Germanos cognouerat: prohibuit acciri illos: negans ad prohibendos repellendosq; prætorianos conuocari: sed id agi, ut summa rerum solus Maximus potiatur: ac dum inter se ad hunc modum disceptant: ecce tibi unanimiter milites impetu in aulam facto, turbatis ianuarum custodibus, senem corripiunt utrunq;: laceratisq; uestibus quas gerebant, uilioribus sane, ut pote domi se continentium, nudos ipsos ex aula abstrahunt: ac per omnem ignominiam contumeliamq; cædentes, irridentesq; senatorios imperatores, barbamq; & supercilia uellentes, neq; ulli parcentes corporis totius ludibrio, per mediam urbem ad castra deducebant: ne occidere quidem illos in regia decreti: sed lento mortis genere

prius excarnificare, quo dolorem diutius perpeterentur. Sed ubi Germanos re deinde cognita, raptis armis in auxilium, concurrere, nuntiatum prætorianis est: statim illos nullo non ludibrio prius affectos contrucidant: relictisq; in ipsa uia cadaueribus, tollentes in altum manibus Gordianum Cæsarem, quando aliud nihil occurrit, imperatorem consalutabant: identidem ad populum uociferantes, iacere ipsorum manu quos populus ab initio recusauerat: electumq; Gordianum Gordiani nepotem, quem ipse Ro. Popu. ad imperium compulisset. Hunc igitur secum deducentes, coiere in castra: clausisq; portis quieti agitabant. at Germani, ubi occisos proiectosq; audierunt, quorum causa properauerant: cum nollent irritum bellum pro uiris uita defunctis suscipere, in sua diuersoria reuertuntur. Hunc finem uitæ habuerunt, indignum uidelicet, ac nefarium sancti, & uenerabiles senes, claritudine generis, atq; egregijs meritis, ad imperij fastigium prouecti. Cæterum Gordianus cum annorum esset ferme xiij. princeps ab uniuersis declaratus, romanum suscepit imperium. FINIS.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Omnes quaterniones præter 12 quinternionem.

VENETIIS IN AEDIBVS AL
DI, ET ANDREAE ASV
LANI SOCERI, MEN
SE SEPTEMBRI.
M.D.XXIIII.

AL
DVS

